Z.

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVIII
B
28
NAPOLI

/// 28

3. 65. 3.

XVIII. ~~B. 61~~
B
28

SAMUELIS L. B. de PUFENDORF
DE

STATU IMPERII GERMANICI

LIBER UNUS.

IN USUM REGIÆ BEROLINENSIS ACADEMIÆ

CUM PRÆFATIONE
in lucem editus
Cura
JACOBI PAULI GUNDLINGI,
In Regia Berolinenſi Academia Juris Publici
ac Hiſtoriarum P.P.

EDITIO POSTHUMA.

Coloniæ ad Spream,
Sumptibus JOHANNIS ANDREÆ RÜDIGERI.
Anno MDCCVI.

Digitized by Google

ILLUSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO

DOMINO, DOMINO MARQUARDO LUDOVICO de PRINZ,

SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS BORUSSIÆ MINISTRO STATUS INTIMO, SUPREMO RERUM FEUDALIUM DIRECTORI, SUMMO REGII PALATII MAGISTRO, COMITATUS RUPPINENSIS PRÆFECTO: NEC NON ORDINIS BORUSSICI AQUILÆ NIGRÆ ET MOSCOVITICI DIVI ANDREÆ EQUITI,

DOMINO MEO GRATIOSISSIMO.

Digitized by Google

ILLUSTRISSIME ATQUE EXCELLENTISSIME

DOMINE,

DOMINE LONGE BENIGNISSIME.

NOn diu mihi deliberandum fuit, quem PATRONUM atque PROTECTOREM egregio Celeberrimi ingenii, cum mortales inter adhuc

Digitized by Google

huc eſſet, fœtui, FAMIGERATISSIMI PUFENDORFFII Libello De STATU IMPERII GERMANICI, ſtuderem, quo par ſit cultu ac veneratione conciliare. Tuæ Dextræ, ILLUSTRISSIME DOMINE, preces meæ demiſſiſſimæ illum nunc ſuſtinent & offerre, atque commendare, quæ ſufficere ei adverſus ingentem invidorum manum facile poterit. Dabis hoc, GRATIOSISSIME DOMINE, Autoris famæ ac meritis,

ut Tuo in Sinu Liber hic lucem, ſplendoremque uberiorem nanciſcatur,& ibi receptus Benignisſime in admiratione ac deliciis omnium habeatur. Faciet ſic Inclyta Virtus Tua ſuum opus, & qui de viventium Populorum Noſtrorum ſalute, deque Imperii Borusſici Gloria ac Ornamentis mille modis optime mereris, non poteris Mortuo illud Beneficium denegare, quo in ipſo ſepulchri ſqualore non recreari tantum videtur, ſed Gratiam

ac Decus, Fulgoremque adipiſci. Ita qui olim Eruditorum PRINCEPS erat, illumque Tibi PRINCIPATUM cum conſenſu Orbis reliquit, eludet mortalitatem, ac injuriam temporum vincet PRINCIPE VINDICE TANTO AC ASSERTORE, quamq; TIBI Gratiam nec Ille, nec ego, EXCELLENTISSIME DOMINE, referre poteſt, omnes, qui nunc Studiis ac Sapientiæ favent, & nunc & olim rependent. Vale ILLUSTRISSIME DOMINE,

MINE, & Gloriæ ac Felicitatis tantum quotidie collige, quantum Romano Imperio ſalutis tribuere curis nobilisſimis asſidue pertendis, & inter Florentisſimam Fortunam, Vigoremque animi tanti ac Corporis quam diutisſime decurras.

TUÆ ILLUSTRISSIMÆ EXCELLENTIÆ

humillimus Servus

JOH. ANDREAS RÜDIGER.

JACOBUS PAULUS GUNDLINGIUS,

Juris Publici ac Hiſtoriarum Prof. Publ. in Regia Berolinenſi Academia,

Lectori Benevolo

S. P.

NOn defuerunt a placido ex hac vita diſceſſu, Illuſtris Viri *Samuelis Liberi Baronis a Pufendorff*, clarisſimi in Republica Literaria Viri, qui ſummo expetiverunt deſiderio ut nobilisſimus Illuſtris *Pufendorffii* liber, de Statu Imperii Germanici, multo abhinc tempore ſub perſonato nomine Severini de Monzambano Veronenſis in lucem editus, ipſa manu Illuſtris Viri reviſus, atque deſcriptus in

lucem ederetur, maxime cum Illuſtris *Puſendorffius* ante obitum præceperit, ut liber ſine perſona in lucem prodiret. Equidem non defuerunt gravisſimæ moræ, quæ id ipſum inſtitutum in tempus extraxerunt, donec tandem Illuſtris vidua, multis precibus efflagitata, edendi libri negotium Amicis nonnullis commiſerit. Hoc tamen ſciri, publice expedit, quodque reticeri a me non debet, vix unquam librum in Germania prodiiſſe, qui tot hominum animos, ac ſummos florentisſimosque in Republica viros commoverit, maxime poſtquam Illuſtri Auctori ex re videbatur, ſub Itali ac Romano-Catholici Perſona ſeu Larva incedere, ac Lælio, ſuo fratri, quem fingebat, veram Germaniæ faciem depingere ſecum conſtituit. Vix in lucem a Vlaquio Hagæ Comitum emiſſus erat, ſtatim

ſuos

ſuos fautores cenſoresque nactus eſt Liber, qui tam libere de Statu Imperii Germanici, de Capite, ejusque membris agebat, ac multa exponebat, quæ altius penetrabant, aut quæ aliis aliter videbantur. Suboluit ſtatim omnibus fere Rerum Germanicarum peritis, neutiquam hæc ab Homine Italo, rerum alias parum extranearum curioſo, eſſe conſignata, maxime cum tam multa ſeſe offenderent, quæ non omnibus tam facile ſubvenire poſſunt. Mirabantur Rerum Germanicarum periti ingens in dignoſcendis rebus judicium, amœnum ingenium, quo Autor involutisſimis ac obſcurisſimis Rebus perſonam deducebat. Non defuerunt tamen multi in Germania Viri, maxime in Principum aulis, quæ interdum petebantur, qui quam maxime

Illuſtris Autoris libertatem ſeu licentiam, uti vocabant, deteſtabantur, maxime quum viderent, Epiſcopos, & Clericos, & ipſam Curiam Romanam hoc libro poſſe concitari. Delatus hic ipſe Liber ad Divum Leopoldum Imperatorem, ſimulque Illuſtrisſimus Liber Baro Boyneburgius, Vir rerum, abs ſe geſtarum, gloria æterna memoria dignisſimus, ac ſi ipſe, adjutus forſan ope Clarisſimi Conringii, hunc librum conſcripſiſſet. Male hoc habuit Illuſtrem Boyneburgium, ceu literæ ad Bœclerum Argentinenſem teſtantur, quarumque ſummam Kulpiſius produxit. Conqueritur, ſe labe aliena pati, maxime quod ipſius ſit facta mentio, ac eo tempore, quo ſequiore uſus fortuna. Ignorabant tamen omnes, qui librum legebant, verum

illius

illius Autorem, qui tamen ſe conjecturis aliquid aſſequi poſſe putabant, Boyneburgium vel Hermannum Conringium ſcriptis publicis etiam Clarisſimum Autorem credebant. Aliis aliter viſum, qui Eliam Pufendorffium, qui Regis Sveciæ Miniſter Status erat, Autorem Libri fecerunt, qui Fratri ſuo noſtro Samueli tela ſubminiſtraverit, quæ ipſa noſter devibrare debuiſſet Autor. Tandem tamen Vincentius Placcius, & Johannes Dekherus rem omnem divinati ſunt; qui Samuelem Pufendorffium verum Autorem oſtendebant, qui eo tempore in Academia Heidelbergenſi Juris Naturalis & Gentium Profeſſorem agebat, ac poſtea in Sveciam obeundæ eidem Profesſioni in Academia Londinenſi erat evocatus, ac poſtea Holmiæ

Con-

Conſiliarius & Hiſtoriographus Regis Sveciæ, rerum ſuarum, quæ ipſi concreditæ erant, ſatagebat. Nec adeo delitеſcere voluit Illuſtris Puſendorffius, cum in Svecia ageret, ac haut pauci in Germania invenirentur, qui contra Monzambanum, ut ajebant, fremebant. Provolarunt ſtatim in Autorem Martinus Schookius, Oldenburgerus, Præſekius, Senator Ratisbonenſis, & Carolus Schareſchmidus, qui omnes ſibi quid excogitabant, quæ Autori poſſent reponi. Omnes fere, qui litem inibant, ſpargebant nimiam ineſſe Autori de morbis Imperii judicandi libertatem, nec erubeſcebant, qui ſcribebant; exuiſſe Autorem omnem in Patriam amorem: morem neutiquam laudabilem deſcribendi Rempublicam, quo ipſe Status igno-

ignominiæ exponatur, Reſpublica confundatur, & exteris deridenda proſtituatur. Noluiſſem hæc Kulpiſio probari & excidiſſe, cum de Germania noſtra nondum actum ſit, licet Illuſtris Autor Germaniam, Statumque ejus Publicum, uti tum eum deprehendebat, conſignaverit. Nolim putare, multum effeciſſe librorum prohibitorum cenſuram, quæ facem ſaltim iis, quæ prohibentur, præferre aſſolet. Nec laudandus eſt nefandus ille mos & rigor, qui tyrannidem redolet. Neutiquam moverunt ſua debilitate expirantia rerum argumenta, Illuſtris Autoris animum, ut ipſe in hac conditione profitetur, certisſime cum fuerit perſvaſus, ab antiquo Imperio noſtram compagem, cujus caput Rex vel Imperator eſt, ex Ducatibus illis & Feu-

Feudis coaluiſſe ac ſuetum in ea curſum; Nexui Feudali ſeu Imperii retinuiſſe, cum nihil in Imperio ſit, quod ſub Ducatibus illis olim non fuerit comprehenſum. Sed frememebant haud pauci, qui rerum Germanicarum erant ignari, acſi de Germania actum foret, ſi ſtatus Feudalis vel etiam irregularis in Germania Reſpublica haberetur. Hi inquam in immenſum ſibi placuerunt, qui ex antiquorum Philoſophorum Regulis tres illas adeo decantatas Imperii formulas, omnes Imperii ſtatus dimetiebantur. Urebant hæ adeo Schareſchmidi animum, ut Diſſertatione aliqua habita, de Republica monſtroſa, falſa multa, ne quidem Autori cogitata impingeret. Sed apparuit exinde Rolettus, nam ſub hac perſona Pufendorffius incedebat,

debat, qui nebulas illas uno ictu diſpellebat. Ne autem alii, qui infelici ſuo ingenii partu aliis graves eſſe ſolent, haberent, de quo ſibi glorientur, ipſe Pufendorffius de Republica irregulari Diſſertationem edidit, qua ea, quæ dubia aliis videbantur, explicabat, ac objecta refutabat. Servavit poſtea liber honorem dignitatemque, illuſtratusque a Clariſſimis in Re literaria Viris, Ulrico Obrechto & Chriſtiano Thomaſio, quorum hic Kulpiſio, ubi is iniquior Autori viſus eſt, reſpondit. Nec amplius erunt, qui de Autore poterunt conqueri; ea enim, quæ durius nonnullis poſita videbantur, ipſe emollivit, quæ dubia videbantur, firmabat, ac nomen apponere tandem ſuum neutiquam dubitavit, ac poſt ſua fata tandem publici juris fieri

præ-

præcepit. Habes heic, Lector Benevole, quod Beatisſimis Viri manibus præſtare potui, qui cura quam maxime eo intendi, ut curatius in uſum Academiæ Regiæ Berolinenſis prodiret liber, quem notis ex ipſis hiſtoriarum fontibus & Imperii Legibus explicare ac illuſtrare aggreſſus ſum, quo facile patebit, Illuſtrem hunc noſtrum Autorem omnia ex Hiſtoriarum Monumentis & publicis Legibus hauſiſſe, nec quicquam ex ſuo ingenio addidiſſe, quod illi quam maxime negare viſi ſunt, qui calamum quondam in Autoris librum ſtrinxerunt. Cum igitur mihi propoſitum ſit, has notas, quas adornavi, publici juris facere, ita & tunc demonſtrandum erit, quanta libro inſint rerum momenta, quæ alii aliter vel intacta reliquerunt.

Vale & Salve.

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO SALUTEM.

EXuit jam larvam hic Libellus, poſtquam odia mortalium Autori rebus humanis exemto non amplius metuuntur. Conſcriptus hic fuit impellente indignatione præreptæ ab altero profeſſionis, quam ſibi deberi crediderat autor. Editionem præceſſit cenſura & adprobatio Principis, cui is tunc inſerviebat; cujus ſenſa & affectus hinc inde exprimuntur. Nec juvenilis audacia ſatis perpendit, quam periculoſum ſit privato

magnates vellicare. Placuit poſt autori maturioribus annis libellum recognoſcere, alieno inſtinctu aut improvide poſita expungere tum hinc inde paucis verbis elidere, quæ ab aliis objecta fuerant. Quæ ſuper religione ſub finem libelli adjecta fuerant, omittere viſum, quod id argumentum aliis ſcriptis latius ac ſolidius ab eodem poſt deductum ſit. Præcipuus autem ſcopus fuit circa formam Reipublicæ Germanicæ diſquirere; quam irregularem eſſe eo facilius quisque agnoſcet, quo, penitius qua ratione vaſta iſthæc machina gubernatur, perſpexerit. Cæterum eam ob cauſam autor ab initio fictitium nomen libello præſcripſit, quod cenſura Palatina eum quidem in ſe probaret, ut tamen alibi eum imprimi ſuaderet. Igitur

is

is ad fratrem autoris Eſaiam à Pufendorf, tum negotia Regni Sueciæ in aula Gallica tractantem, transmiſſus eſt. Qui cum eundem typographo cuidam imprimendum dediſſet, corrector ad verba §. 3. poſita, *ineptus quorundam Gallorum faſtus* hæſerat, atque effecerat, ut is cenſuræ Mezeræi hiſtorici notiſſimi ſubjiceretur. Qui cum probare non auderet libellum Lutetiæ imprimi, mox Adrianus Vlacquius Hagæ nullo ſcrupulo publicavit. Operæ pretium autem eſt, Mezeræi judicium heic ſubnectere.

Lettre de Monſieur Mezerai touchant le Manuſcript de Statu Imperii Germanici, écrite à un Marchand Libraire de Paris.

MONSIEUR,

J'Ay leu le manuſcript latin que vous m'avez envoyé, de l'Etat preſent de l'Empire d'Allemagne. C'eſt une piece de politique, non pas hiſtorique, comme je le penſois. L'Autheur eſt un homme de grande reflexion, qui poſſede bien ſon ſujet, & qui va fort avant. Le livre merite bien d'être imprimé, mais pour moi

je

je n'oſerois en donner de billet: premierement parce qu'il y a quelque petit endroit, qui choque la France, & vous ſçavez, que le temps eſt fort delicat. Secondement parce que les preſtres & moines y ſont mal traités. Et c'eſt fort bien fait; mais ils s'en prendroient à moi, & me damneroient en ce monde; car pour l'autre je ne les y crains pas, & ſi nous y comparoiſſions teſte à teſte, je leur y ferois leur procés plûtôt, qu'ils ne me feroient le mien. Qu'y a-il donc à faire la deſſus? C'eſt d'adoucir ce qu'il y a de choquant contre la France, & que quelqu'un de ces Meſſieurs demande le privilege, ou le faſſe demander par quelque perſonne, qui ne ſçait point latin, ou du moins de profeſſion des lettres, afin que Mr. le Chancelier

ne lui reproche pas qu'il a fait imptimer un livre, ou il y auroit à redire. C'eſt l'advis que je vous donne, & je vous advertis auſſi, qu'il ſeroit beaucoup meilleur en françois qu'en latin. Car nôtre langue eſt plus diſerte en ces raiſonnements, que n'eſt pas la latine, à moins qu'elle ne ſoit tres elegante. Je vous ai dit, que ſi on le deſire, je vous fournirai un bon traducteur, vous le direz à ces Meſſieurs. Je ſuis, &c. Ce 19. d'Aouſt. 1666.

SA-

Samuelis L. B. de Pufendorf
DE STATU IMPERII GERMANICI.
LIBER UNUS.

Caput I.
De Origine Imperii Germanici.

GErmania Magna quondam ad meridiem Danubio, ad occaſum Rheno finiebatur. Sarmatiam verſus iidem fere, qui hodie termini videntur fuiſſe: reliqua Oceanus ambibat. Sic ut ſub iſto vocabulo tunc quoque veniret Dania, Norwegia, & Suedia uſque ad ſinum Bodnicum; quas partes plerique antiquorum Scandiæ aut Sçandinaviæ

 nomi-

nomine complectuntur. Quod adhuc in provincia Scania ſupereſt, quæ è continente adventantibus prima occurrit, eoque cum ab exteris primum frequentata fuerit, vocabulum id in totam peninſulam diffudiſſe videtur. Sed quæ trans iſtum ſinum ſita ſunt, antiquæ Germaniæ parum recte accenſeri crediderim. Nam modernos Finnos linguæ geniique diverſitas ſeparatam penitus à Suedis, aliisque Germanicis, Gothicisvé populis nationem arguit. Ad quos ipſos tamen illa, quæ *Tacitus de moribus Germanorum tradit*, haut quidquam pertinere, ſed ad Lappones, videntur, quorum hodieque par fere vivendi ratio. Veros autem Finnos ſub Æſtyis latere probabile eſt. Neque vero mirum, *Tacitum* circa remotiſſimas illas gentes parum diſtincte tradidiſſe; quarum vix tenuis fama ad ipſum erat perlapſa. Enimvero hodie partes illæ ſeptentrionales ſeorſim regnantur. Igitur ex illo latere Germania Mari Baltico terminatur; & magnam Cherſo-

neſi

neſi Cimbricæ partem ſibi Dania vindicat. Sed iſta velut in compenſationem ultra Danubium ad Italiam uſque, & Illyricum fines protulit: ac trans Rhenum non exiguus tractus, quondam ad Galliam Belgicam ſpectans, eidem adcrevit; cujus tamen inſignem partem noſtra memoria Galli iterum ſuo Regno junxere.

§. 2. Tam vaſtum terrarum ſpatium complures quondam populi inſedere, numero inprimis & robore virorum validiſſimi. Quorum ſinguli tamen fere ſuam ſibi ſeorſim civitatem conſtituebant, à reliquis diſtinctam, niſi qua linguæ morumque ſimilitudo, communisque origo jungebat. Et plerique quidem populari regimine gaudebant. Nonnullis Reges erant, ſed fere ſuadendi magis autoritate, quam jubendi poteſtate. Neque enim iſthæc natio unquam totam ſervitutem potuit pati. Igitur antiqua illa Germania nunquam unum Imperium conſtituit. Id quod commune habuit cum Italia, Hiſpania,

Gallia,

Gallia, Britannia, & Græcia, antequam iſtæ à Romanis ſubigerentur; ne de aliis partibus orbis terrarum dicamus. Qui ſtatus ex primæva illa civitatum origine, qua ſegreges familiæ paulatim in unum corpus coaluere, magis expreſſa retinebat veſtigia. Verum utut antiquis illis eximia quadam libertatis ſpecie talis autonomia cumprimis blandiretur: tamen tantam multitudinem Rerumpubl. frequentiſſimis inter ſe bellis collidi neceſſum erat. Et vel ideo exterorum invaſionibus opportunæ reddebantur validiſſimæ cætera gentes, quod uno imperio vires ipſarum non connecterentur. Imo ne fœderibus quidem pleræque ſat mature ſe contra commune periculum muniebant; ſed tunc demum concordiæ bona ſentiebant, poſtquam dum ſingulæ pugnarant, univerſæ victas ſeſe compererunt.

§. 3. Ab iſto ſtatu ut diſcederet Germania, primi cauſam præbuere Franci. Quæ natio ad Germanos, an ad Gallos primam referat originem, non ita

in

in expedito eſt. Nam utut concederemus, quidquid populorum Græcis quondam ſub communi Celtarum vocabulo fuit comprehenſum, puta Illyrios, Germanos, Gallos, Hiſpanos, & Britannos, ex uno velut fonte promanaſſe; quin tamen iſti deinceps moribus & linguis inſigniter diſcreparint, nemo antiquitatis peritus inficias iverit. Occaſionem diſceptationi dedit ineptus quorundam Gallorum faſtus, qui obliti, non paucos quondam Galliæ populos ultro circa originem Germanicam fuiſſe ambitioſos, Germanos Francorum generis autores agnoſcere faſtidivere. Iſti ergo contenderunt è Gallia magnam hominum multitudinem ſeſe quondam trans Rhenum in Germaniam effudiſſe, tractumque circa Mœnum fluvium ad ſylvam uſque Hercyniam inſediſſe. Eam poſtea, transmiſſo aut occupato, quod ad dextram Rheni ripam ad ejus divergium jacet, id flumen transgreſſam, antiquæ ſedes patriæ poſtliminio velut recuperaſſe. Partem tamen

tamen circa Mœnum hæſiſſe, circumjectæque regioni de ſe nomen indidiſſe. Pro ea opinione firmanda teſtis excitatur *Livius* l. V. c. 34. *Cæſar de Bello Gallico* l. VI. *Tacitus de Moribus Germanorum* c. 28.

§. 4. Hiſce tamen non abſurde reponere poſſunt Germani, ſcriptorum Romanorum autoritatem non eſſe omni exceptione majorem; quippe qui adſeveratione ſat languida de rebus longiſſime à ſua memoria remotis tradidere, & quidem circa populum exterum, cujus antiquitates nullis literarum monumentis, conſervabantur. Neque vero ſimile videri, cum Trebocci, Nemetes, Vangiones, Treviri, aliique Rheno propiores populi originem Germanicam jactaverint, oram hiſce fere oppoſitam à Gallico fuiſſe populo occupatam. Et ut maxime detur, Francos ab initio fuiſſe coloniam Gallorum: tamen qui per ſecula circiter octo in ſolo Germanico habitaverint, linguamque & mores à reliquis Gallis diſcrepantes, ſed Ger-

Germanis congruenter induerint, inter Germanos deinceps cenſendos manifeſtum eſt, ſaltem hactenus, ut poſteris ipſorum cauſà non ſit, quare Germanica ſtirpe erubeſcant. Id conſtat, ante ſeculum à Chriſto nato tertium vix ullam in hiſtoriis Francorum fieri mentionem. Unde probabiliſſima ſententia eſt, circa tertium ſeculum plures Germaniæ populos, inter Rhenum & Albim ſitos, id vocabuli ſibi impoſuiſſe, oſtentando eximio tuendæ libertatis ſtudio, adverſus Romanos, è Galliis ſubinde Germaniæ quoque jugum intentantes. Nam Francus Teutonica lingua liberum hominem notat. Etſi alii preſſius prima regni Francici incunabula apud Sicambros, & alios circa populos ad Iſalam inveſtiganda cenſeant. Adducuntur quoque teſtimonia Franciſci I. & Henrici II. Regum Galliæ, qui in literis ad Ordines Germaniæ è ſtirpe Germanica genus ſe profitentur ducere. Etſi ſola iſthæc teſtimonia rem non conficiunt, cum cordatioribus

tioribus non difficulter ſuboleat, quo fine ejuſmodi exoletæ cognationes quandoque jactentur.

§. 5. Iſti igitur Franci in Ubiis, ut vulgo traditur, Rhenum transgreſſi maxima Galliarum parte ſubacta nobiliſſimum Franciæ Regnum condidere. Cujus Reges è prima ſtirpe, quæ Merovingica adpellari ſolet, flexo velut victoriarum curſu, Rhenoque iterum ſuperato, Alemanniam, & quicquid fere terrarum inter Mœnum & Danubium retro in Thuringos extenditur, ſubegerunt. Verum longe lateque Francicum Imperium per Germaniam extendit Carolus Magnus, victis cumprimis Saxonibus, & Taſſilone Bavariæ Rege. Sic ut iſte ditione complecteretur non ſolum pleraque Germanicis populis inſeſſa, ſed & quæ verſus Mare Balticum & Poloniam ad Viſtulam uſque Slavi tunc obtinebant. Nam & hos Carolo tributarios factos, aut ſaltem ejus majeſtatem comiter coluiſſe hiſtoriæ teſtantur.

§. 6.

§. 6. Hunc Carolum ſuæ nationi vindicare Germani plerique anxie ſatagunt, quippe editum in lucem Ingelhemii oppido prope Moguntiam, jam in ditione Electoris Palatini. Imo in antiquo inſtrumento Abbatiæ Fuldenſis terra circa fluvium Unſtrut, i. e. Thuringia vocatur terra conceptionis ipſius. Eundem quoque lingua Teutonica uſum evincunt nomina menſium, quæ ab ipſa poſita creduntur. Enim vero in contrarium adferri poteſt, quod Franci ſedem regni ſui in Gallia ſtatuerint, quam tunc Rhenus adhuc à Germania dirimebat; quo regno Caroli pater Pipinus potitus eſt, ejusdemque majores in eodem ſummis honoribus functi ſunt. Partes autem Germaniæ Cisrhenanæ, quæ tunc ad regnum Francorum pertinebant, acceſſorii duntaxat inſtar habebant velut provinciæ bello ſubactæ. Illius porro nationis quisque cenſetur, cujus pater ipſius eſt, & ubi ſedem fortunarum à patre majoribusque traditam obtinet. Solus nativitatis locus

diverſæ à paterna nationi aliquem haut-quidquam inſerit; quanquam ſi Rhenum limitem ponamus, Ingelheimium in Gallia ſitum eſt. Neque Germania Cisrhenana ſub Franciæ vocabulo venit, niſi poſtquam ea ſub Carolo Francorum regno fuit adjuncta. Nam inprimis, ubi ipſius poſteri avitum regnum diviſiſſent, ab autoribus frequentari incipit diſtinctio inter Franciam Latinam ſeu Occidentalem, & Teutonicam ſive Orientalem; quæ ipſa eſt Germania magna ſeu Cisrhenana. Etſi poſt Ottonum tempora ea Germaniæ adpellatio paulatim videatur exoleviſſe. Dubium, quod è Caroli lingua movetur, commodiſſime hoc modo expediri poteſt. Galli Romano jugo ſubjecti paulatim dominantium quoque linguam adſcivere, ſic ut demum vix ulla antiqui Celtici Sermonis ſuperaverint veſtigia. Francos porro in Gallias ingreſſos Teutonicam ſuam linguam non ſtatim oblitos extra dubium eſt. Sed nec iidem antiquos Gallos internecione deleverunt, aut ſedibus

dibus ejecerunt, ſed Imperium duntaxat in eoſdem ſibi aſſeruerunt. Exinde tamen contigit, ut qui Francici eſſent ſanguinis, in republica eminerent; antiqui Galli tanquam victi deterioris conditionis eſſent. Quemadmodum autem, quando duo flumina diverſi coloris confluunt, utrumque aliquandiu ſuum colorem, quem communi alveo intulit, ſervat, donec tandem majus in minori ſuum paulatim perdat: ita ab initio aliquandiu retinuerunt ſuam linguam Galli, ſuam item Franci, donec ſucceſſu temporis ex utraque mixta cinnus velut quidam emerſit, in quo tamen Latina plurimum prædominaretur. Cujus rei ratio facile inveſtigari poteſt. Nam ſine dubio multitudine excedebant Francos Galli; & longe difficilius hiſce erat addiſcere linguam Teutonicam, quam illis Latinam. Inde etiam apud antiquiſſimos rerum Francicarum ſcriptores vulgaris lingua Latina ruſtica audit, quod nobiliores Teutonicam adhuc lin-

guam retinerent, cum ruſtici & reliqua antiquorum Gallorum plebs nil niſi Latinum ſonare ſermonem noſſent. Sic hodieque deprehendimus in Livonia & Curlandia, ubi per Germanos antiqui incolæ ad conditionem ruſticorum redacti ſunt, omnes fere nobiles oppidanosque callere linguam ruſticanam; Ruſticorum contra vix decimum quemque voculam Germanicam intelligere. Ergo Carolus potuit noſſe linguam Teutonicam, tum quia illa inter Francicæ ſtirpis homines nondum uſurpari deſierat; tum quia magnam Germaniæ partem & antea Franci, & ipſe univerſam imperio complexus erat. Nec vero rudi illo ſeculo cum Germanis converſari licebat, ni vernacula ipſis lingua ſermocinari noſſes. Cavendum & tamen ne diverſæ heic quæſtiones confundantur. Si enim quæratur, ad Gallos, an ad Germanos Carolus primam ſtirpis ſuæ originem referat; ſine dubio reſpondendum erit, quod non ſit ſtirpis Gallicæ, ſed Germanicæ ſeu Francicæ.

Verum

Verum ſi quæratur, qua patria idem cenſeri debeat, Gallia non Germania ipſi aſſignanda erit, adeoque hoc intuitu non Germanus, ſed Franco-Gallus dicetur. Sic apud homines Germanos ſi in Nobilem Livonum incidas, eumque interroges, cujas ſit? reſpondebit, ſe Livonum eſſe, non Germanum. Ubi ulterius inſtas, quali ſtirpe ſit oriundus, quod Livoniam duplex natio incolat; dicet ſe Germanum eſſe, non Lettonem.

§. 7. Cæterum Carolus hic diverſas regiones imperio ſuo complexus erat, diverſo adquiſitas titulo. Franciam obtinebat tanquam paternum regnum jure hæreditario ad ſe devolutum. Utut enim apud antiquiſſimos Francos aliqua procerum quoque, populique in Rege conſtituendo interveniſſe autoritas legatur; putaverim tamen eam magis habuiſſe inſtar ſolennis inaugurationis, obſequiique erga novum Regem conteſtationis, quam liberæ electionis. Nec temere ab ordine ſanguinis diſceſſum, niſi per factionem aut quia hæres

Sceptro penitius inhabilis judicabatur. Regno Franciæ jam antea juncta erat pars Germaniæ; reliqua à Carolo armis ſubacta. An quidam ultro ſub ipſius imperium conceſſerint veneratione magnitudinis, in obſcuro eſt. Belli quoque jure ſubjecit ſibi regnum Longobardorum in Italia, prætextum ſuppeditante Pontifice Romano. Idem denique Imperator Romanorum Auguſtus voluntate Pontificis Populique Romani eſt conſalutatus: per quem titulum quid acceperit, paulo poſt monebimus.

§. 8. Sic igitur ſub Carolo Germania fuit portio regni Francorum, ſat abſoluto ipſorum, ut videtur, imperio ſubjecta. Eam in complures provincias diviſam præfecti, originis plerique Franciæ, ſub nomine Comitum aut Marchionum adminiſtrabant. Etſi Saxonibus amplior quædam libertatis ſpecies relicta; quippe quos Carolus, diuturno demum bello fractos, in jura populi Francici adſcivit unamque velut gentem cum Francis eſſe juſſit. Ut tamen

tamen ferocem nationem, ſervitiique impatientem eo melius in officio contineret, adſumti in ſubſidium ſacerdotes, qui populum religione Chriſtiana imbuerent; ſimulque ſedulo inculcarent, quantopere illis eſſent devincti, per quos viam adipiſcendæ ſalutis æternæ didiciſſent. Inde complures Epiſcopatus atque Abbatiæ per Germaniam Carolum fundatorem agnoſcunt. Eadem conditione ſub Ludovico Pio Caroli filio Germania fuit, niſi quod præfectorum illorum autoritas & potentia magis magisque adoleſcere, ſacerdotibus ſimul per indulgentiam Principum gliſcente opulentia faſtus non parum augeri cœpit.

§. 9. Verum poſtea cum Ludovici hujus filii paternum imperium inter ſe diviſiſſent, (quæ præcipua fuit cauſa convulſæ potentiæ Francicæ, proſtratæque familiæ Carolinæ:) avulſa fuit à reliquo corpore Imperii Francici Germania, & peculiarem ſibi Regem accepit Ludovicum Pii filium. Et quanquam

mox ſub Carolo Craſſo cum reliqua Francia iterum coaluit; non longo tamen, poſt tempore Arnolfo Rege ab iſta iterum avulſa eſt, ac deinceps ſuas res ſibi ſeorſim Germania habuit. Cum hacce coaluit magna Galliæ Belgicæ pars ad Rhenum vergens, Teutonicis fere populis inſeſſa, quæ à Lothario itidem Ludovici Pii filio Lotharingiæ nomen eſt ſortita; etſi hodie modica duntaxat regni Lotharii portio iſthoc vocabulo inſigniatur. Cæterum inter exitialia bella, quibus Caroli poſteri inter ſe collidebantur, non ſolum enormia ſumſit incrementa procerum Germaniæ potentia, ſed etiam ipſa ſtirps Carolina demum penitus fuit extincta, aut ſaltem regno Francorum dejecta, (nam hodieque & Comites Palatini ad Rhenum, & Duces Lotharingiæ aliique à Carolo ſtemma ſuum deducunt;) ac Germani è ſuæ nationis proceribus ſibi Reges legerunt. Ex quo tempore Germania ſeparatam rempublicam conſtituit, nec cum Francia communi imperio

perio eſt uſa. Porro quia Germanorum Reſpublica populari uſu nomine Sacri Romani Imperii ſolet denotari, operæ pretium puto erit paucis inquirere, quo modo hunc titulum primitus nacta ſit? quid per eum ipſi acceſſerit? & quo jure eundem hodie gerat? Ad quod ſolide intelligendum neceſſum erit paucis repetere, ad quam conditionem antiquum imperium Romanorum ante Carolum redactum fuerit.

§. 10. Quemadmodum igitur populus Romanus, poſtquam nobiliſſimam orbis terrarum partem jugo ſuo ſubjecerat, demum ambitione paucorum præpotentium civium in bella civilia ruerit, & exinde ſub unius dominatum pervenerit, in vulgus notum eſt. Cæterum Auguſtus Monarchiæ Romanæ conditor uti ope militum imperium quæſiverat; ita per eosdem idem ſibi ſervandum eſſe facile perſpiciebat. Inde utut circa multa imperii negotia nonnulla poteſtatis ſpecies Senatui relicta; curam tamen rei militaris ſibi ſoli

ſepoſuit, eamque nomine Imperatorio non obſcure præ ſe tulit. Enimvero tanquam præcipuum regni arcanum, curatiſſimis ſimulacris involvendum, & à vulgi militaris intelligentia ſubmovendum erat, penes milites eſſe Imperatores ſolio admovere & deturbare. Quod poſtquam evulgatum fuit, non minus miſera ipſius Imperii, quam Imperatorum conditio extitit. Illud enim frequentibus bellis inteſtinis debilitatum, ex libidine avari aut turbidi vulgi ſæpe peſſimos homines cervicibus ſuis imponi ſenſit; ſæpe optimos rectores immani ſcelere ſibi immature eripi luxit. Neque his ſatis firma transmittendi ad poſteros ſuos imperii ſpes; & precarius ſemper ſpiritus inter venales trahendus. Ergo revera vis Imperatores conſtituendi erat penes milites; (id quod uſu venire ſolet omnibus Monarchiis militaribus, ſeu ubi validus quiſpiam, isque perpetuus exercitus uno in loco alitur.) Senatus Populusque imbellia & vana nomina erant, illudendæ ſimplici plebeculæ

culæ retenta, quaſi univerſorum ultroneus conſenſus imperium daret. Superſtructum iſtud militari licentiæ regnum uti ad diuturnitatem erat ineptum; ita ejusdem ruinam inſigniter maturavit Conſtantinus Magnus, & Theodoſius: Ille fixa Byzantii ſede regni, & dimotis à ripa Rheni & Danubii in Orientem legionibus validiſſimis: hic diviſo inter filios ignaviſſimæ indolis Imperio, quos proditorum inſuper improbitas non parum adfligebat. Exin duo pro uno regna extitere, nulli alii uſui, quam ut divulſus orienti occidens barbaris eo facilius ſuccumberet. Nec multo poſt Imperio Occidentis finis impoſitus, capta & vaſtata per Herulos, Gothosque Roma; quæ & antea reliquis provinciis non deteriore jure, quam quo partæ fuerant, exciderat; & nunc propriæ libertatis jacturam experiebatur, regni Gothorum acceſſio facta.

§. 11. Poſt Gothorum opibus collapſis, Roma & magna Italiæ pars Imperio

Græcorum adjuncta; etſi iſta ob antiqui venerationem faſtigii, & quod Conſtantinopoleos ſeſe matrem ferret, ad ſociæ potius, aut comparis, quam ſubjectæ modum tractaretur. Revera tamen ſummum imperii penes Imperatores Græcos erat, qui id Romæ ac per alia Italiæ loca ſibi parentia miſſis Exarchis exercebant. Sed paulatim Pontifices hujus quoque Græci imperii tædere cœperat. Cauſam ipſi referunt in libidinem Exarchorum, & quod nonnulli Græcorum Imperatorum in imagines ſævierant; quæ tamen utiliſſimum judicabantur inſtrumentum ſuperficiariis pietatis ritibus imbuendæ rudi plebeculæ; poſtquam illa fere ad capienda ſolidiora inhabilis & per ſolam animi puritatem, vitamque honeſte exactam Numine poſſe uti propitio ſacerdotibus parum quæſtuoſum. Fortaſſis etiam credebatur multum ſplendoris acceſſurum Eccleſiæ, ſi pedetentim ſeculare ſibi imperium ſtabiliret Pontifex, penes quem alias ſacræ poteſtatis

teſtatis per orbem ſumma erat. Et ſane ferendum non videbatur, mancipio Imperatoris Græci interdum virilitate deminuto obnoxium vivere illum, quem Deus tanta cum autoritate ſuum in terris Vicarium ſtatuerat, ut ipſi à negotiis Eccleſiæ deinceps otioſo ſolis rebus civilibus invigilare vacaret; has quoque eidem delegaturus,ni conſtaret, ſanctiſſimas Præſulum animas, divinarum dulcedine rerum delinitas, à profanis iſtis penitus abhorrere. Enimvero utut non metueretur longe remotus Græcorum Imperator, quem alias ſatis diſtinebat ingruens per orientem Saracenorum vis: terrebat tamen Longobardorum potentia, toti ſine dubio Italiæ imminens, & jam ipſa Romæ ſuburbia afflans. Huic cum par ſolus Pontifex non eſſet, haut occurrebant, qui validius auxilium ſedi Romanæ poſſent ferre, quam Francorum Reges. Quos ad id promtiſſimos reddebat favor gloriæ, illum ab aliorum injuriis vindicaſſe, per quem quidquid Chriſtiano-

rum

rum animos divinæ gratiæ irrigat, velut ex inexhauſto fonte diſpenſatur. Nec leviter de Pipino, Caroloque meritus fuerat Pontifex, dum Chilperici tonſuram adprobat. Id quod hiſce quantivis eſſe debebat; cum alias facile conſcientias ipſorum ſcrupulus potuiſſet urgere; an jure ſubditus in Monachum radat Principem, qui id tantum videbatur peccaſſe, quod miniſtro prævalido plus, quam regno expediebat, potentiæ indulſiſſet. Ac in eo cumprimis favebant Francis fata, quod tam plauſibilem nanciſcerentur occaſionem Italiam invadendi, quæ ſui deſiderio ſemper transalpinos uſſit.

§. 12. Poſtquam igitur Carolus per Italiam ſibi ſubjeciſſet, quod antea Longobardorum fuerat, Pontifex, inquem ex præda non parum redundarat, ut gratum ſeſe oſtenderet, ſimul in poſterum de ſtabili defenſore ſibi proſpiceret, Imperatorem atque Auguſtum, acclamante plebe, ipſum declarat, ſaltem tanquam primarius civis, & ſacerdotum ejus

ejus urbis princeps, quos circa auſpicanda ejusmodi negotia intervenire ſolenne habetur. Per iſtum titulum quid Carolus acceperit, non ita in aperto eſt. Sane dudum deſierat Roma eſſe ſedes antiqui Imperii Romani, facta primum acceſſio regni Gothorum, inde Imperii Orientalis. Ergo non poterat à Romanis tunc in Carolum conferri, quod quondam ad Imperium occidentale pertinuerat; nam id jure belli, ceſſionibus, aut per derelictionem dudum in alienam ditionem tranſierat. Quin ipſa Roma ſui juris non erat, adeoque alteri ſe donare non poterat. Unde & Carolus illud vocabulum uſurpare dubitavit, priusquam tranſactio ſuper ea re cum Imperatoribus Græcis interceſſiſſet. Circa quam hi quidem non adeo erant difficiles, quod Francos habere amicos expediret, ne Calabria quoque ipſos exuerent, & quæ alia ipſis opportuna loca Græci tenebant. Sed & quicquid juris Carolo in urbem Romam ac circumjectas regiones

giones competebat, id non demum ex iſta acclamatione partum fuerat; ſed jam ante ipſi in eaſdem jus quæſitum erat vel jure belli vindicatis ſibi, quæ Longobardi antea tenuerant, vel ultronea ſubmiſſione validum ſibi defenſorem adſciſcentium. Sic ut vix adpareat, quid ſolidi in Carolum tunc collatum ſit, aut conferri potuerit; niſi quod Pontifex, populusque Romanus repetitum ex antiquæ Romæ ſtatu ſplendiſſimum Imperatoris & Auguſti titulum novo Principi per adulationem, aut teſtandæ venerationi circumpoſuerit. Quale autem jus illud fuerit, quod Carolo tunc in Romanam urbem, ac circumjecta competebat in diverſa abeunt ſcriptores, prout in Cæſarem aut Pontificem ſtudio feruntur. Id in confeſſo eſt, à Carolo Eccleſiam, ſedemvé Romanam multis terris, ac poteſtate aliqua in ipſam Urbem fuiſſe donatam. Illud ambigitur, utrum Carolus ſupremi jus imperii in iſtas ſibi reſervarit, ſolis proventibus, ac inferiore quapiam juris-

juriſdictione in Pontificem & Eccleſiam Romanam collata: an vero plenum dominium iſtarum rerum in Sedem Romanam contulerit, ſolo defenſoris, protectoris, ſeu Advocati munere ſibi retento. Circa quæ in effectu parum intereſſe videtur; Sane qui ſemel Eccleſiæ quid donarunt Principes, haut videntur aliud quid juris in hoc ſibi reſervaſſe, quam quod ad idem defendendum & conſervandum pertineat. Defenſoris autem & Advocati munus eſt, Sedem Romanam, ejusque bona contra quosvis defendere, & ſi quæ intrinſecæ turbæ oriantur, in dedecus aut damnum Eccleſiæ redundaturæ, autoritate ſua componere. Cui viciſſim incumbit, majeſtatem defenſoris comiter colere, ac inprimis neminem ipſo invito in Sede iſta collocare. Unde defenſoris aut Advocati jus non excedit, per pravas artes Pontificatui immiſſos expellere, Eccleſiæ ſubverſionem aut dedecus inſigne molientes in ordinem redigere, aut Romanos, aliosve in Pontificem inſur-

gentes compeſcere ſumtibus in eam rem factis è ditionibus Eccleſiæ repetitis. Sed qui utique contendunt, Carolum Pontificem cum urbe Roma, boniſque ad Sedem Romanam ſpectantibus in ſubjecti loco habuiſſe, ac in hæc exercuiſſe plenam imperii vim, quæ in ferendis legibus, indicendis tributis, conſtituendis magiſtratibus, jure dicundo, aliiſque ſimilibus ſeſe exſerit; illi viderint, quomodo cum hiſce donationem à Carolo factam concilient. Sane vero ſimilius videtur, ab iſto tempore Sedem Romanam peculiaris inſtar civitatis conſtituiſſe, neque cum Regno Francorum in unam rempubl. proprie loquendo coaluiſſe. Cæterum Carolus, & nonnulli ex ipſius poſteris, uti Imperatoris & Auguſti vocabulo ſic ſatis ſibi placuiſſe videntur, & ob id inter reliquos Reges haut ſane repugnantes primum ſibi locum aſſeruiſſe: ita, quantum mihi conſtat, ſub ſtirpe Carolina regnum Francorum titulo Romani Imperii fuiſſe inſignitum nuſpiam legitur.

§. 13.

§. 13. Vergente Caroli proſapia & Germani ſuam rempublicam à Regno Francorum disjunxere, & Italiam graviſſimæ exercuerunt turbæ, dum è veterum ruina opum alii novas ſibi extructum eunt. Inter iſtas cum Rex Germaniæ Otto I. devicto Berengario regnum ſibi Italiæ ſubjeciſſet, Pontifici nondum viribus ſuis confiſo conſultiſſimum viſum Ottonem ſibi defenſorem, an Principem adſciſcere eodem fere quo antea Carolum jure. Et quidem ut deinceps illa protectio Sedis Romanæ regno Germaniæ ita conjuncta foret, ut qui eo regno potiretur, ad hanc quoque ſtatim jus nanciſceretur. Cæterum poſtquam non pauci ex antiquis Germaniæ Regibus jus iſtud qualecunque in Sedem Romanam ſat maſcule exercerent, & vero interea non Pontificis ſolum, ſed & Epiſcoporum per Germaniam potentia immenſum gliſceret, Germaniæ quoque protectionis faſtidium Pontifices cœpit ſubire. In cauſa erat quibusvis nationibus infixa ad-

 verſus

verſus extraneam dominationem averſatio; & quia indignum erat prudentia celebres Italos ferocia Germanorum imperia reſpicere. Urebat quoque Vicarium Chriſti diutius velut ſub tutela agere, qui jam dudum omnibus leges ferre pruriebat. Igitur excutiendo iſti oneri hæc via initur, ut Regibus Germaniæ negotium faceſſeretur modo per Italiam, modo per ipſam Germaniam, ſtrenue operam navantibus Epiſcopis; ſubinde quoque in eosdem fulmina emitterentur, quorum iſtis ſeculis maximus terror erat. Sic tandem Teutonicos Reges Italiæ tædium paulatim cepit, iidemque contenti ſuo regno Sedem Romanam arbitrio Pontificum reliquerunt; id quod hi tot ſeculis varias per artes, magnosque Europæ motus quæſierant. Retinetur tamen antiquus Titulus Imperatorum Romanorum, & dum regnum ipſis defertur, primo loco defenſio Sedis Romanæ injungitur. Abs qua tamen cura Electores Proteſtantes otioſos eoſdem eſſe jubent.

§. 14.

§. 14. Ex quibus adparet, falli eos qui credunt, regnum Germanorum in antiqui iſtius Romani Imperii vicem ſubiiſſe, & hoc in illo continuari, cum iſtud Imperium, cujus Sedes Roma erat, dudum fuerit deſtructum, antequam Germania unius inſtar regni habere cœpiſſet. Titulus autem ille Imperatorum Romanorum, in Carolum & Ottonem collatus ſucceſſu temporis regno Germaniæ vocabulum Romani Imperii adfricuit, utut ditiones Sedis Romanæ cum regno Germaniæ nunquam in unam civitatem coaluerint; multo minus Carolus aut Otto ſua regna Romæ velut Sedi Imperii aut Metropoli ſubjecerint. Scilicet cum crederetur, in vocabulo Imperatoris Romani ob amplitudinem antiqui iſtius Imperii eximii quid ſplendoris ineſſe, Reges Germanorum ſolo iſto nomine notari frequens erat. Cui conſequens erat, ut Germania quoque velut nobiliore nomine Imperium Romanum inciperet vocari. Diſtinctionem tamen

Romani Imperii à regno Germaniæ haut obſcure arguit diſtincta coronatio & inaugutatio. Et recentiores Cæſares à Maximiliano I. poſt nomen Imperatoris Romanorum expreſſe ſubjungunt Regis Germaniæ titulum. Quin & hodie Germanis ſolenne eſt vocare Imperium Romanum Teutonicæ nationis. Quæ tamen formula contrarium ſibi ipſi ſenſum videtur habere, poſtquam ſatis liquet, modernam Germanorum rempublicam cum antiquo Romanorum Imperio unum & idem non eſſe. Retinent tamen receptum ſemel vocabulum Reges Germaniæ, utut dudum & coronationem Romanam omiſerint, & vix quidquam ex antiquæ illius Advocatiæ juribus uſurpaverint; quia Principibus ſolenne eſt re citius quam titulo cedere. Anne illud quicquid eſt juris lapſu temporum expiret, ſed ſolo tituli uſu conſervetur per occaſionem aliam iterum exercendum?

§. 15. Cæterum ex titulo Imperii Romani non modo nihil emolumenti, ſed

ſed & plurimum damni & incommodi in Germaniam redundaſſe in aprico eſt. Habent hoc omnes fere ſacerdotes, ut manus ſemper paratas gerant ad accipiendum, nunquam ad dandum. Et cum alii clientes patronos ſuos muneribus demulceant, Sacerdos cliens, ni ultro donis deliniatur, ringitur, ſuamque benedictionem in immenſum imputat. Et judicaverim, priſcos illos Principes, ut tantas opes in Clerum per Germaniam cumularent, inde fuiſſe motos, quod ſibi potiſſimum à Deo injunctum crederent providere, ut iſti ordini quam lautiſſime eſſet proſpectum. Sic quantas opes prodegit Germania in profectiones ad capeſſendam Coronam Romanam? Quantum auri & virorum abſumſerunt expeditiones in Italiam, compeſcendis turbis à Pontifice motis, aut ad eundem contra refractarios protegendum? Nec enim unquam extranei valde gaviſi ſunt Italiam tentaviſſe. Denique nulli unquam

Principes ſæpius anathemate fuerunt percuſſi, nulli crebrioribus Sacerdotum turbis agitati, quam Germanorum Imperatores. Cujus rei præcipuæ cauſæ fuiſſe videntur, vel quod crederetur ad Sedem Romanam rations ſuas potiſſimum referre debere illos, qui eo titulo præ cæteris ſuperbirent: vel ut alieni Imperii impatiens ordo abs matre ſua inviſam ſecularium autoritatem amoliretur.

Caput

CAPUT II.

De Membris, è quibus jam Imperium Germanicum componitur.

POſtquam igitur ſemel ope Francorum coaluere populi Germaniæ, validiſſimum ſemper inter Europæos corpus conſtituere viſi ſunt; quod nec hodie mole ſua conſpicuum eſſe deſiit, utut non modicæ partes in aliorum ditionem conceſſerint, aut in ſeparatas ſeſe civitates ſegregaverint. Quanto anguſtius jam olim, quam olim, à Germanis imperitetur luculenter exſecutus eſt *Hermannus Conringius*, Vir rerum patriarum peritiſſimus, peculiari libro *de Finibus Imperii Germanici*. Nobis præſentia duntaxat obſervaſſe propoſitum eſt. Ergo qui inter primaria Imperii membra cenſentur, *Statuum Imperii* vocabulo deſignantur; qui ſcilicet ſeſſionem, ut loquuntur, ſeu jus ſuffra-

Digitized by Google

gii ferendi in Comitiis obtinent. Quanquam ſunt non pauci, qui ab aliis eximuntur, ſeu quorum perſonam alii potentiores Ordines in Comitiis referunt, idque vel publice ab omnibus quorum intereſt conceſſo, vel ambiguo adhuc jure, dum quibusdam ſuper immediato ſtatu ab aliis controverſia quidem movetur, his tamen ipſis, quorum exemtio tentatur, vel Imperio contradicentibus. Ea exemtio huc tendit, ut hi iſtos inter Ordines ſuos provinciales revocare velint. Sed & circa Principes potiſſimum obſervandum, regulariter Domui alicui Principali in Comitiis certum ſuffragiorum numerum competere, prout ditiones poſſidet quibus è conſuetudine jus ſuffragii adhæret. Aliæ enim Domus ſeu familiæ unum duntaxat ſuffragium obtinent, aliæ duo, tria, & amplius. In quibusdam porro Principatibus primogenitus totam ditionem ſortitur, reliqui apenagio coguntur eſſe contenti; in aliis omnes fratres ad aliquam, utut non ſemper

æqua-

æqualem, cum primogenito portionem admittuntur. Ubi prius obtinet, primogenitus reliquorum fratrum perſonam ſolus refert; vel potius nulla eorum habetur ratio. Sed poſteriore caſu, ubi à pluribus una ditio ſuffragii capax pro indiviſa poſſidetur, ſinguli quidem venire ad Comitia poſſunt, ſed ſuffragium duntaxat unum ferunt, de quo inter ipſos eſt conveniendum. Sed ubi ſinguli ſeorſim de ſua portione ſeſſionis jure dotata ſunt inveſtiti, ſinguli quoque ſuffragium ferunt.

§. 2. Cæterum ut quis probet, ſe Statum eſſe Imperii, duo judicantur vulgo ſufficere; ut ſit inſcriptus matriculæ, ſeu albo Statuum; & ut, quæ Imperio ſolvendæ ſunt collectæ, eas in publicum, non autem in alterius ſtatus ærarium inferat. Etſi planiſſimum heic eſt ad poſſeſſionem provocare. Nam aliqui contendunt, ſe per errorem in alterius ærarium ſuam portionem intuliſſe; alii contra nonnullos per meram uſurpationem, prætenito ærario provinciali,

ad publicum provolaſſe arguunt; prout quisque inter Status referri,aut alterum inde excludere laborat. Nec vero ulla adhuc extat matricula , in qua nihil deficiat aut redundet , & circa quam non aliqui controverſiæ quid movere ſoleant. Etſi pro authentica habeatur illa, quæ anno *ſuperioris* ſeculi XXI. Wormatiæ communi Cæſaris atque Statuum conſenſu condita fuit,cui ejusdem ſeculi Anno LI. LVI. & LXVI. ſupplementa acceſſere. Ego judicaverim, antiquiſſimas illa matriculas, quæ plurimos inter Ordines Imperii referunt, qui dudum à Comitiis exularunt, eſſe potius recenſionem eorum, qui hiſce tunc interfuere, quam, inſtrumenta autoritate publica confecta, è quibus in utramque partem indubia argumenta poſſint deduci. Sed & è varietate iſta matricularum liquido videor colligere, antiquiſſimis temporibus non fuiſſe certum Ordinum numerum , ſed Comitia adire licuiſſe,quicunque aliquod in Republica momentum opibus aut pruden-

tia

tia ſe putabat facere. Poſtea paulatim tenuiores, quos privatarum rerum cura publico vacare non permittebat, ultro emanſiſſe alios à potentioribus excluſos, donec ad eum, qui nunc eſt, numerum fuit perventum. Nobis matriculam integram huc tranſcribere tædio eſt. Præcipuos tamen Ordinum recenſere neceſſum fuerit, ut exinde de magnitudine totius corporis judicari queat.

§. 3. Inter Principes ſeculares primum locum deferimus familiæ Auſtriacæ, non tam ob antiquitatem, qua etiam aliæ familiæ ſe jactant, quam ob ditionum amplitudinem, opulentiamque, & quod faſtigium Imperatorium per aliquot jam ſecula inſederit. Hanc inuſitata quædam fati clementia è ſat tenuibus initiis ad invidendam magnitudinem provexit. Rudolphus erat Habſpurgi Comes, modicas opes, nec ſupra dignitatis ſuæ menſuram, in Helvetia & Vicino tractu poſſidens, ſed bello ſtrenuus. Hic Electorum ſuffragiis idoneus judicabatur, qui confuſiſſimum

qua-

quatuor fere luſtrorum interregno Germaniæ ſtatum repararet. Hic uti Rempublicam ſat egregie conſtituit: ita circa ſtabiliendas & amplificandas Domus ſuæ res non minus felicitatis quam induſtriæ fuit. Nam & per nuptias filiarum primariis Germaniæ familiis ſeſe innexuit, novis ſuis rebus in decus ſimul atque ſubſidium. Parando de hinc familiæ ſuæ peculiari Patrimonio ſat facultatis præbuit dignitas Imperatoria, cui cum feuda vacantia in alios conferre liceat,quo minus & ſuorum rationem habeant, nemo ſanus vitio dederit. Ita in Albertum filium collata Auſtria, Stiria, Carniola, Vindorum Marchia, & aliæ quædam ditiones, quas devicto Ottocaro Bohemiæ Regi earum uſurpatori eripuerat. Quibus dein plurimæ aliæ ditiones acceſſerunt fere per matrimonia, circa quæ vix alia familia felicior unquam fuiſſe legitur. Cum opibus reliquos Principes exſuperarent, par quoque fuerat eosdem tituli ſplendore cæteros Duces eminere. Sed &

quia invidioſum nimis erat, recentem familiam præ antiquis priorem in Comitiis locum occupare, nec illis tamen cedere placebat; Igitur primum ſibi locum inter Principes Eccleſiaſticos cepere, qui ſeparato à Principibus ſecularibus ſcamno ſedent. Hi enim, cum ex inferiore ut plurimum proſapia ad faſtigium principale adſcendant, non adeo pertinaciter ſuper loco cum ipſis erant certaturi. Quo ipſo & directorium quod vocant in Senatu Principum alternis vicibus cum Archi-Epiſcopo Salisburgenſi exercendum obtinuerunt. Sic ergo Auſtriaci ditione ſua complectuntur pleramque Germaniæ partem, qua illa ad meridiem & orientem vergit: quam Regnum Bohemiæ, ac Provinciæ Auſtriacæ propriæ dictæ componunt. Accedit Regnum Hungariæ jam quoque hereditario jure, poſtquam felicibus Leopoldi Imperatoris armis major ejusdem pars è barbarorum manibus erepta fuit.

§. 4.

§. 4. Probe autem obſervandum, Auſtriacos in ſua familia dignitatem Cæſaream tamdiu continuaſſe, non ſolum quod vix ulla ſit præter ipſam in Germania Domus, quæ ejus faſtigii ſplendorem propriis reditibus tolerare queat: ſed etiam quod opes ſuas ita diſpoſuerint, ut nullo negotio peculiarem Rempublicam conſtituere poſſint, ſi contingat, alium ad Cæſareum munus vocari. De talibus enim privilegiis ipſis eſt proſpectum, ut ubi alterius Imperatoris autoritatem agnoſcere diſpliceat, ſtatim dicere poſſint: ſibi cum Germanico Imperio nihil negotii eſſe; ſuas ditiones ſeparatam efficere civitatem; aut ſe non niſi precario, & quantum ipſis arrideat majeſtatem Imperatoris agnoſcere. Id quod non ſolum corpus Imperii inſigniter eſſet mutilaturum, avulſa tam inſigni parte: ſed etiam ad ſimilia molienda invitaturum, qui propriis ſeſe opibus ſubſiſtere poſſe conſiderent. Imo exemplo ſemel introducto etiam tenuiores diſpari eſſe con-

conditione faſtidient. Sic ut demum ad Italiæ faciem redigenda eſſet Germania; quæ tamen an eodem ſeſe modo ſit conſervatura mihi valde dubium videtur. Iſthæc autem non temere fingi facile agnoſcet, qui noverit, Regno Bohemiæ cum reliqua Germania nihil fere negotii eſſe; aut qui pleraque privilegia Domus Auſtriacæ paulo attentius conſideraverit. Pauca capita è privilegio Caroli V. excerpſiſſe ſufficiet: in cujus exordio non diſſimulat communem hominibus affectum, ut ſuis familiis quam optime cupiant. Jubet Auſtriam eſſe feudum perpetuum, quod nulli Imperatorum ab ea familia tollere liceat. Jubet Auſtriæ Ducem eſſe Conſiliarium Imperii, ita ut ipſo inſcio nihil decerni queat. Et tamen ipſum ejusque ditiones ab omnibus Imperii oneribus immunes declarat, utut Imperium iſti tutelam præſtare debeat. Igitur in favorabilibus membrum Imperii eſſe videtur, in odioſis non item. Dux Auſtriæ non tenetur inveſtituram

petere extra ſuas ditiones, ſed illa ipſi intra eaſdem offerri debet. Scilicet quia ob nudam recognitionem feudalem obnoxium ſe Imperatori agnoſcere non vult; quaſi ultro rogandus ſit, ut Imperii vaſallus audire non dedignetur, & inſignia, quibus, dum inveſtituræ ritus peragitur, utitur, ſatis arguunt, agendum cum ipſo magis tanquam cum æquali, quam cum ſubjecto. Quæ geſſerit in ſua ditione Imperatori corrigere non licet. Imperio in Auſtria feudum obtinere non conceditur. Subditi ipſius ad extranea judicia non trahuntur; à ſententiis ejuſdem provocatio non datur. Licet ipſi citra periculum receptare banno notatum, ut tamen actori requirenti juſtitiam adminiſtrari curet. Sed ab Auſtriaco proſcriptus, ab alio, aut alibi quàm in Auſtria non abſolvitur. Tributa nova in ditionibus ſuis pro arbitrio indicit. In ditionibus itidem ſuis Comites, Barones, Nobilis creat; id quod in Germania alias ſummi Imperii eſſe creditur.

Deni-

Denique ne obſcurum ſit, ipſum nihil juris Imperio in ſuas ditiones concedere, deficientibus maſculis ad fœminas devolvi eaſdem cautum eſt; aut ſi ne fœminæ quidem ſuperſint, licebit eaſdem ultimo poſſeſſori transferre aut alienare, quocunque placuerit. Plura addere nihil attinet. Nam iſta etiam modice ſapientibus ſufficere poſſunt, quibus ſatis conſtat, quam facile eludantur ſpecioſa juris vocabula, hominibus Scholaſticis tanto cum fervore jactata, ubi quis aliorum vires tuto deſpicit. Quæ tamen hautquidquam ad invidiam iſti Domui faciendam moventur; cum in laude utique habendum ſit, fortunæ ſeſe ultro præbentis favore ad opes ſuas ſtabiliendas dextre uti calluiſſe. Equidem non deſunt, quibus hæc interpretatio ideo diſplicet, quod privilegia iſta in Auſtriacos à Friderico I. Imperatore jam collata fuerint, diu antequam Habsburgici Cæſarea dignatione potirentur; adeoque antequam per rerum naturam cogitatio ſuſcipi poſſet de hac

dignitate per hæcce privilegia penes iſtos ſtabilienda. Quibus addunt aliqui, iſta oneroſo admodum titulo parta ac ingenti Germaniæ bono ceſſiſſe: quia ſcilicet Henricus Marchio Auſtriæ jure ſuo in Bavariam deſtiterit, cui antea controverſia cum Henrico Leone Saxone agitabatur cum perturbatione totius Germaniæ. Nam cum privilegium Friderici I. Henrico Marchioni, poſt Duci Auſtriæ ob peculiarem cauſam conceſſum ſit, non potuit iſtud ejusdem Perſonam & familiam egredi. Nequaquam autem illud collatum fuit in ipſam Provinciam Auſtriam, ita ut quicunque deinceps eadem potiretur, ex alio jure, quam quod ab Henrico iſto derivatum fuit, eodem utique gauderet. Nam Henricus Marchio jure in Bavariam ceſſerat, non Ordines Provinciales Auſtriæ. Multo minus in Familiam Habsburgicam cadunt rationes illæ, quas Fridericus I. adducit; quæ nullum unquam jus in Bavariam habuit, nec ejus ceſſione tranquillitatem

Ger-

Germaniæ reſtituit, tanto privilegio penſandam. Unde & eadem, cum poſt extinctam priorem Auſtriacam familiam iſtis Provinciis potiretur, prioris hujus familiæ privilegia ob peculiarem cauſam conceſſa vindicare ſibi non potuit, niſi poſtquam à ſuis Cæſaribus in ipſam collata ſunt; quibus minus invidioſum judicatum id ſuis tribuere, quod priores ejus Provinciæ poſſeſſores obtinuerant; præſertim cum nemo reperiretur, qui iſti conceſſioni contradiceret. Ac nihil obſtat, non eandem intentionem fuiſſe ejus, qui privilegium ab initio dedit aut accepit, qualis eſt ejus, qui poſtea ad uſum prioribus non cogitatum id adplicare callet. Ac ſane ſi Fridericus I. ejusmodi interpretationem & effectum iſtius privilegii prævidere potuiſſet, graviter eo conceſſo in munus Imperatorium peccaſſet, quippe proximo gradu ad deſtruendum Imperium ſtructo. Nam ſi omnes principes tali privilegio gauderent, dudum in Scopas diſſolutas abiiſſet Germania.

mania. Sicuti & à nullo alio Imperatore ulli Ordinum quantum mihi conſtat datum fuit; quod nec in ullum cadere poteſt, niſi qui Imperatorium faſtigium ſuæ familiæ velut deſponſare inſtituit. Laxius adhuc cum Germania cohærent Provinciæ Belgicæ, quas Carolus V. Cæſar Imperio ſub Circuli Burgundici vocabulo innectere inſtituit pollicitus ad publica onera tantundem illas collaturas, quantum duo Electores. Cujus inſtituti ea præcipue ratio videtur, ut Germani eo nomine obſtrictos ſeſe crederent ad mittenda auxilia, ſi quando iſtæ Provinciæ à Gallis impeterentur; utque adeo Germania omnibus bellis, queis Auſtriaca Domus cum Gallia fere continuis colliditur, immiſceretur. Forte & hoc modo animos addere voluerat Ordinibus, ut lubenter ad bellum Turcium conferre pecunias vellent Ordines, in quod tunc pleraque iſta tributa erogabantur, ſi & ipſe Cæſar ditiones ſuas in partem oneris vocaret.

An

An & illud tunc ſpectavit, ut Philippo filio ad Imperium adſpiranti objici non poſſet, ipſum in Germania nil ditionum habere, poſtquam Auſtriacum in Germania patrimonium Ferdinando ceſſerat? Sed quæcunque ratio ſubegerit, ea conjunctio fere effectu carere viſa fuit, niſi quod Burgundiæ nomine in Comitiis ſuffragium fertur. Nam & ita ample Belgacum libertati cavendum fuit, ut tota illa concorporatio ad ſolam fere cauſam tributorum, quæ pro communi tutulo Germaniæ eſſent neceſſaria, adſtringeretur; quæ & ipſa tamen Belgæ conferre abnuerunt; ac viciſſim Germaniæ Ordines nunquam ſe obligatos crediderunt ad partem bellorum Belgicorum capeſſendam, velut ad ſe nihil ſpectantium. Hodie maſcula ejus domus ſtirps, quæ ad duos tantum redacta erat, per Leopoldum Cæſarem velut revireſcere in Joſepho & Carolo cæpit, cum Carolo Hiſpaniarum Rex optata prole beari non potuerit.

§. 5. Familia Comitum Palatinorum

Rheni & Ducum Bavariæ circa antiquitatem nulli conceſſerit. Ampliſſimum quoque tractum ab Alpibus ad Moſellam uſque, etſi aliorum ditionibus hinc inde interſtinctum, duosque inſuper Ducatus in confinibus Belgii ditione amplectitur. In duas lineas dividitur, Rudolfinam & Wilhelminam. Hæc jam olim Ducatum Bavariæ obtinuit, divitiarum opinione ſemper celebris. Tricennali bello acceſſit dignitas Electoralis, & ereptus cognato Superior Palatinatus. Sed & per integrum fere ſeculum Bavari obtinuere Colonienſem Electoratum, adjunctis quoque aliis Præſulatibus. Linea Rudolfina in complures ſeſe ramos ſcindit, cujus caput qui poſt priorem extinctam lineam nunc eſt, præter Palatinatum Inferiorem, fertiliſſimam, & amœnitate nulli Germaniæ parti cedentem regionem Ducatus Juliaci & Montium obtinet, modica cum ditione Neoburgica ad Danubium. Ad Carolum XI. Sueciæ Regem Bipontinus Ducatus devolutus

volutus eſt, quem tamen Galli cavillatione feudorum Metenſium uſurpare inſtituerunt. Sunt præterea Palatini Lautrecenſes ſeu Veldentini, Sulzbacenſes,& Birckenfeldenſes, ex parte etiam prægravem Gallorum viciniam experti.

§. 6. Duces Saxoniæ meditullium fere Germaniæ obtinent; ad quos jam pertinet Miſnia, Thuringia, & modica ad Albim regio Superioris Saxoniæ nomine: Superior quoque & Inferior Luſatia; nec non in Franconia Ducatus Coburgicus, & Comitatus Hennebergicus: Regio alibi ubere agri, alibi metallis fæcundiſſima. Iſta familia in duas lineas dividitur, Albertinam & Erneſtinam. Illa per Johannis Georgii I. filios in quatuor ſeſe ramos diviſit: alteram Wilhelmus Vinarienſis, & Erneſtus Gothanus, ille per quatuor, hic per ſeptem filios diffudere, nepotibus ſubinde in ampliorem numerum germinantibus.

§. 7. Subeunt inde Marchiones Bran-

denburgici. Caput familiæ Elector latiſſimarum ditionum Dominus eſt, qui præter Boruſſiam extra Imperium Germanicum collocatam, & quam tranſactione cum Polonis ſupremi Principis dignatione obtinet, ſubjectam habet Marchiam quadruplicem; Ulteriorem Pomeraniam, in Sileſia Ducatum Croſnenſem tum Clivenſem, & Marcæ ac Ravenſpergæ Comitatus. Pro parte quoque Pomeraniæ Suecis ceſſa, quæ poſt extinctam familiam Ducum Pomeraniæ ad ipſum erat devoluta, in penſationem accepit Præſulatus, Magdeburgenſem, Halberſtadienſem,Mindenſem & Caminenſem, ditiones amplas juxta & fertiles: etſi his carere maluiſſet, ſi totam Pomeraniam retinere datum fuiſſet. Ex eadem familia ſunt & alii Marchiones in Franconia, qui in Culmbacenſes & Onolzbacenſes diſpeſcuntur.

§. 8. Succedunt aliæ adhuc Familiæ ſuperſtites. Quarum cum nonnullas inter ſe ſuper præcedentia contendere norim,

ita recenſionis hujus ordinem velim accipi, ut ne quid litigiis iſtis præjudicium creetur. Duces Brunſvicenſis & Luneburgenſes validiſſimam in Saxonia Inferiore ditionem poſſident. In duos ſunt diviſi ramos, Guelferbytanum & Cellenſem; quorum hic ditionem in præſens bipartito poſſidebat, uno fratrum Cellis, altero Hanoveræ reſidente, cui & Oſnabrugenſis Præſulatus quoad vivebat & poſt Electoralis Dignitas, obtinebatur. Meclenburgenſibus Ducibus ſat amplus à Mari Baltico ad Albim uſque tractus poſſidetur. In duas olim lineas diſceſſerunt, Suerinenſem atque Guſtrovienſem. Dux Würtenbergicus in Suevia ampla nec invalida ditione gaudet. Ejus agnatus in extrema Germaniæ ora Comitatum Mumpelgardenſem obtinet. Landgraviis quoque Haſſiæ latum territorium ſubjicitur. In duas lineas primarias dividuntur, Caſſellanam atque Darmſtadienſem. Marchiones Badenſes longum tractum ad dextram Rheni ripam poſſi-

poſſident; qui itidem in duas lineas ſeparantur. Durlacenſem & Badenſem, ſeu quæ Badenis præcipuam Sedem habet. Duces Holſatiæ partem Cherſoneſi Cimbricæ tenent, commodo admodum ob mare utrinque alluens ſitu. Quantum Holſatiæ ad Imperium Germanicum pertinet, à Rege Daniæ & Duce Gottorpienſi gubernatur, cujus poſterioris Domus etiam Epiſcopatu Lubecenſi fruitur. Nam Ducatus Scleſvicenſis ab Imperio non dependet. Sunt & aliæ Ducum Holſaticorum lineæ è poſtgenitis ortæ, quæ in amplum ſeſe numerum diffuderunt, & ultra modicæ ditionis rationem. Ad Ducem Saxo-Lauenburgicum olim haut ampla in Saxonia Inferiore regio ad Albim pertinebat, & par fere ad Principes Anhaltinos in Superiore Saxonia ſpectat.

§. 9. Et iſti ſunt antiqui Principes. Nam Duces Sabaudiæ, & Lotharingiæ, utut feuda quædam ab Imperatore Germanico recognoſcant, eoque nomine in Comitiis ſeſſionem obtineant, rationes

tiones ſuas ob ſitum ditionum fere à Germania ſeparatas habent. Cæterum Ferdinandus II. cui, ut nonnulli crediderunt, in animo erat, redacta in ordinem Principum potentia, abſolutum ſibi imperium adſtruere, inter alia iſti fini hoc quoque adhibere inſtituit, ut in claſſem Principum nonnullos eveheret ſibi potiſſimum obnoxios, ſolenni more homines novos evehendi, quando antiquæ nobilitati ruina ſtruitur. Nam horum opera credebat ſeſe adæquaturum aut ſuperaturum ſuffragia antiquorum Principum, ſi forte Comitia univerſalia forent cogenda, à quibus alias iſte vehementer abhorrebat. An ut oſtentaret, non eſſe, quare antiqui Principes tantopere faſtigio ſuo ſuperbirent: cum in proclivi ipſi foret quantumvis numerum ad parem cum iſtis dignationem provehere. Et periclitabatur ſine dubio antiquarum familiarum eminentia, ſi Cæſari tam facile foret novum Territorium creare, quam titulos largiri. Ex his qui in Comitiis

ſeſſionem

ſeſſionem, ut faſtidioſe, & non niſi hac conditione obtinuerunt, ut bona immediata Principis faſtigio digna, ſi nondum habeant, deinceps ſibi comparent. Quantum mihi conſtat, ſunt Principes ab Hohenzollern, Eggenberg, Naſſau Hadamar, Sigen, & Dillenburg, Lobcowiz, Salm, Dietrichſtein, Averſperg, Piccolomini, Schwartzenberg, Portia, Oſt-Frisland, Fürſtenberg, Waldec, Oetingen. Verum quia Ferdinandi conſilia ſucceſſus deſtituit, nec iſtorum opes cum antiquorum Principum potentia ullo modo comparandæ, parum quoque momenti contra eosdem feciſſe hactenus deprehenſi ſunt. Præſertim cum facillima ad opes iisdem circumponendas via ſit interclusa, quod Imperatori non licet feuda Imperii vacantia, quæ alicujus ſint momenti, in quemcunque placuerit conferre.

§. 10. Alteram claſſem Principum per Germaniam conſtituunt Epiſcopi & Abbates. Hos etſi è ſimplici ſæpe nobilitate,

aut

aut Baronum, Comitumvé dignatione electio Canonicorum ad illud faſtigium provehat; in Comitiis tamen aliiſque actibus priori fere præ ſecularibus loco potiuntur. Scilicet poſtquam recentiorum fortuna Sacerdotum immane quantum à tenuibus antiquiſſimorum rebus diſceſſit, abſurdum fuerit illos amplius adſtringere velle obſoletis legibus, ſuper modeſtia ejus Ordinis à Salvatore promulgatis. Et fortaſſe iſtæ leges ad primæva illa tempora duntaxat debebant valere. Nam id revera ridiculum erat, homines piſcatores, aut textores ambitioſe priorem locum affectare, quibus indiem victus labore manuum aut collatis ſtipibus quærebatur. Etſi autem per totum orbem Chriſtianum, qua Catholici ritus vigent, magna ſit Sacerdotum autoritas, & fortuna lautiſſima; nuſquam tamen quam in Germania, tantæ ſunt ipſorum opes, tanta potentia. Ac multos eorum à Principibus ſecularibus haut differre videas ditionum amplitudine, aut adparatus

ratus domeſtici ſplendore. Par quoque in ſubjectos jurisdictio, ac poteſtas. Nonnullis quin etiam acrior galearum, quam tiaræ amor, & non paulo efficacior vis in accendendo Marte, turbisque patriam ſuam & vicinos involvendis, quam in propaganda pietate. Frequentiores tamen hodie quam olim ſunt, quos non pudet ſacris ordinibus initari, & ſemel aut bis per annum ſpecimen edere, quam ſolerter calleant exprimere auguſtiſſimi ſacrificii geſtus. Cæterum cum quondam ipſorum opes ſecularium Principum ditiones ſuperarent, aut ſaltem æquarent, non exiguum eædem detrimentum paſſæ ſunt occaſione reformatæ per magnam Germaniæ partem Religionis abreptis bonis ſacris, quorum poſſeſſio conventione Paſſavienſi, & pace Auguſtana, ac poſt per pacem Weſtphalicam confirmata. Nam per Circulum utrumque Saxonicum pauciſſima Sacerdotibus remanſere. Principibus ſuperioris Germaniæ, ſi Ducem Wurtenbergicum exci-

excipias, parcior præda. Cauſam adſignaveris, quod Saxonibus minor è Carolo V. Cæſare metus, quam iſtis, quos vicinia ſuarum ditionum, aut præſentia premebat. Quin & diſperſæ magis iſto tractu Sacerdotum ditiones, & validiorum intercurſu Principum debilitatæ. Per ſuperiorem Germaniam, & Weſtphaliam contiguas magis, & ad auxilia invicem ferenda magis accommodas poſuere Sedes, & inprimis totum Rhenum, qua parte lætiſſima eſt Germania, obſederant, niſi tam decoram ſeriem Electoris Palatini terræ interrum perent.

§. 11. Principatus igitur Eccleſiaſtici, qui in Proteſtantium manus non pervenerunt, hi fere ſunt. Tres Archi-Epiſcopatus, Moguntinus, Trevirenſis, & Colonienſis, quibus dignitas Electoralis annexa. Archi-Epiſcopatus præterea Saliſburgenſis, & Veſontinus in Burgundia. Simplices Epiſcopatus ſunt Bambergenſis, Wurzburgenſis, Wormatienſis, Spirenſis, Aichſtetenſis, Argen-

toratenſis, Conſtantienſis, Auguſtanus, Hildeſienſis, Paderbornenſis, Freiſingenſis, Ratisbonenſis, Paſſavienſis, Brixienſis, Baſileenſis,Leodienſis, Oſnabrugenſis, Monaſterienſis,Curienſis. Inter Epiſcopos primum locum obtinet Magiſter Ordinis Teutonici Equitum. Aliquando tamen duo pluresvé Epiſcopatus uni conferuntur, vel quia unius reditus parum ſufficere videntur ad ſuſtinendum ſplendorem aulæ Principalis, vel ut æmulis ſuis magis eſſent formidables. Epiſcopatus Lubecenſis, præterquam quod religionem Proteteſtantium induit, paulo minus quam in patrimonio Ducum Holſatiæ cenſeri poteſt. Inter Abbates, qui Principum dignitate fulgent, ſunt Fuldenſis, Kemptenſis, Elwangenſis, Murbacenſis, Luderinus, Magiſter Ordinis Equitum S. Joannis, Abbas Berchtesgadenſis, Weiſſenburgicus, Prumienſis, Stabulenſis, Corveianus. Reliqui Prælati, qui Principes non ſunt, in duas claſſes dividuntur, Suevicam, &Rhenanam, qua-

quarum ſingulis unum in Comitiis ſuffragium fertur. Iſti dignitate Comitibus pares habentur.

§. 12. Comitum quoque & Baronum per Germaniam longe ſplendidor conditio, quam in aliis regnis. Nam iisdem fere juribus, quibus Principes, fruuntur, & antiqui Comitatus ſat ampla plerique territoria complectuntur; cum alibi ſæpe modici dominum prædii titulo Comitis ſuperbum videas incedere. Etſi quibusdam familiis Comitum, non minus atque Principum, haut parum nocuit ditionis inter plures fratres diviſio, magnum illuſtribus domibus malum, & non niſi inter plebeios æquitatis aut pietatis nomine excuſatum. Nonnullos etiam ſupina patrimonii cura, ſumtuumque luxuria non parum afflixit. Hodie Comites iſti in Comitiis quatuor ferunt ſuffragia; unum Wetteravici, alterum Suevici, tertium Franconici, quartum Weſtphalici. Qui mihi innotuere hi fere ſunt. Comites de Naſſau, Fürſtenberg,

Hohenlohe, Hanau, Sain & Witgenſtein, Leiningen, Solms, Waldek, Iſenburg, Stolberg, Wied, Mansfeld, Reuſſen, Oettingen, Montfort, Königseck, Fugger, Sulz, Kronberg, Sintzendorf, Wallenſtein, Pappenheim, Caſtel, Lewenſtein, Erbach, Limburg, Schwartzenburg, Bentheim, Lippe, Rheni & Sylvarum, Rantzow, & plures fortaſſe, quorum ſplendori uti noſtrum ſilentium non obſtabit; ita illos, quos nominavi, in juſtum diſponere ordinem meum non fuit. Sunt præterea non pauci Comites & Barones tum in aliis Germaniæ partibus, tum magno numero in ditionibus Cæſaris hæreditariis, antiquiores aut recens in eum ordinem evecti, qui cum aliis Statibus ſubſint, in Comitiis locum non inveniunt. Eos recenſere noſtræ non eſt operæ.

§. 13. Eſt præterea non exiguus per Germaniam numerus liberarum civitatum, quæ quod nulli Statuum, ſed Imperatori & Imperio immediate ſubſunt, Imperiales vocantur. In Comitiis pecu-

peculiare Collegium conſtituunt, ubi in duas claſſes (vulgo ſcamna vocant) ſeparantur, Rhenanam, & Suevicam. Præcipuæ inter iſtas ſunt Noriberga, Auguſta Vindelicorum, Colonia, Lubeca, Ulma, Francofurtum, Ratisbona, Aquisgranum, & quæ poſtliminium expectat Argentoratum. Mediocres, Wormatia, Spira, Memminga, Eslinga, Halæ-Suevorum, Heilbronna, Lindavia, Goslaria, Mülhuſium, Northuſium. Reliquæ libertatem magis ſuam, quam opes poſſunt jactare. Harum urbium ante ſeculum unum atque alterum magna erat potentia, & ipſis Principibus formidabilis. Hodie plerarumque opes accifæ; nec fruſtra aliqui augurantur fore, ut aliquando penitus ſub jugum mittantur. Saltem Epiſcopi non obſcure minantur illis, in quibus Cathedrales ipſorum Eccleſiæ extant. Sed & antea fuerunt quædam validiſſimæ urbes, quæ libertatem non ita liquido jure uſurpare arguebantur, ſed nunc in ditionem Principum ſunt

redactæ, ſic ut ex earum numero Hamburgum, & Brema præcipue ſuperſint. In Hamburgum, totius Germaniæ opulentiſſimam urbem jus prætendunt Holſatiæ Duces velut in ipſorum territorio ſitam. Sed quod jus Hamburgenſes hactenus tum oppoſitis aliis juribus, tum validiſſimis munitionibus eliſerunt, accedente vicinorum favore, quos nunquam ea vecordia ſubibit, ut Regem Daniæ tam opimo bolo potiri patiantur, Saxoniæ utrique deinceps prægravem futurum. Quæ & cauſa Viſurgi accolas Principes ſubigit, ne Bremam à Suecis in ordinem redigi concedant.

§. 14. Equeſtris Ordinis in Germania duplex eſt conditio: pars enim immediate Imperatori & Imperio ſubeſt, pars alios ſtatus dominos agnoſcit. Qui ad priorem claſſem pertinent, vocare ſe ſueverunt Liberos Imperii Nobiles, & conjunctim immediatam & Liberam Imperii Nobilitatem. Iidem pro diſtrictibus, in quibus prædia poſſident, divi-

dividuntur in claſſem Franconicam, Suevicam & Rhenanam, quarum ſingulæ iterum in minores particulas diſpeſcuntur. Iidem ex ſuo ordine certos habent Directores & Aſſeſſores, quibus negotia rem ipſorum communem ſpectantia curæ ſunt. Interdum etiam, ſi quid majoris momenti inciderit, conventus agitant. Ad Comitia tamen Imperii non vocantur; quod ipſi in favorem ſui interpretantur, ut ſumtibus ibi requiſitis poſſint ſuperſedere. Et ſane parum iisdem profuturum erat, unum atque alterum ſuffragium in tanta multitudine ferre poſſe. De cætero pari fere cum reliquis ſtatibus libertate & juribus gaudent, ut ad Principum fortunam nihil ipſis deſit, præter opes. Inſigne quoque in eosdem redundat emolumentum è Canonicatibus & beneficiis Eccleſiaſticis, per quæ facilimus eſt ad faſtigium Principale adſcenſus; quo provectis in proclivi eſt familiis ſuis laute proſpicere. Præterquam quod oppido quam jucundum ſit opimos redi-

tus citra ullum laborem per otium poſſe conſumere. Cæterum non paucos querentes audivi, Principes quosdam ſuæ libertati non obſcure imminere, ſeque ab iisdem parum propitio vultu adſpici, quod cum in mediis ipſorum territoriis ſedes habeant, tanta libertate gaudeant. Quinimo à nonnullis jactari; tantam multitudinem minutorum regulorum parum facere ad validitatem magnorum Imperiorum. Quod ſi externum bellum ingruat, ipſos utrique parti in prædam cedere. Enimvero neque Nobiles propter incertum periculum certam libertatem projicient: nec temere reliqui ſunt paſſuri, tantam acceſſionem paucis Principibus accreſcere; ni magna aliqua rerum converſio occaſionem pandat, aut lento temporum lapſu & per ſubtiles artes attritæ Nobilium opes corruant.

§. 15. Paucis hic quoque monendum, vaſtum iſthoc Imperium dividi in decem regiones, ſeu circulos, uti vocant, ex

ex inſtituto Maximilian. I. anno 1500. quo ſex initio ſunt deſignati, quibus anno 1512. quatuor ſunt additi. Quorum nomina ſunt iſta: Auſtriacus, quatuor Electorum ad Rhenum, Rhenanus Superior, Suevicus, Bavaricus, Franconicus, Saxonicus Superior, Saxonicus Inferior, Weſtphalicus, & Burgundicus. Regnum Bohemiæ cum adjuncta Sileſia & Moravia ad nullum circulum pertinet, neque peculiarem conſtituit; liquido argumento, fœdere id magis Germaniæ innecti, quam in eandem cum ipſa civitatem coaluiſſe. Quæ cujusque circuli membra ſint, paſſim in vulgaribus libellis expoſitum in venias. Spectat ea diviſio potiſſimum ad commodiorem conſervationem pacis publicæ & exſecutionem juſtitiæ contra contumaces. Cui fini etiam ſinguli ſibi poſſunt eligere Ducem, penes quem ſumma ſit militiæ, & conventus agitare, convocari ſolitos per primarium Circuli Principem, unum alterumve, in quibus cum de aliis ad defenſionem,

 atque

atque utilitatem circuli ſpectant, tum etiam de re monetaria tractatur. Quanquam an non & eadem diviſio ad diſtractionem Germaniæ faciat, dum quæ unum Circulum adfligunt mala, reliquos ſegnius afficiunt, non immerito dubites.

Caput III.

De Origine Statuum Imperii, & quibus gradibus ad iſtam potentiam adſcenderint.

AD accuratam Imperii Germanici notitiam comparandam cumprimis neceſſarium eſt inquirere, qua via illi, qui Status Imperii vocantur, ad tantas opes pervenerint. Citra hoc enim haut quidquam perſpiciemus cauſam, quare iſta Reſp. tam irregularem formam induerit. Cum autem Status iſti ſint vel Principes ſeculares

res & Comites, vel Epiſcopi, vel Urbes; igitur de ſingularum harum claſſium origine pauca inveſtigabimus. Principes Germaniæ ſeculares gerunt titulum vel Ducum, vel Comitum cum aliqua adjectione, qua audiunt Pfalzgravii, Landgravii, Marggravii, & Burggravii. Nam quantum memini præter novitios illos Principes ſoli Anhaltini hodie nudo vocabulo Principum utuntur, niſi quod nonnulli aliis ſuis titulis eundem interjectum habent. Sic Auſtriaci vocant ſe Principes Sueviæ, Duces Pomeraniæ, & nunc Reges Sueciæ Principes Rugiæ, Marchiones Brandenburgici Principes Halberſtadii, Mindæ, & Camini, Landgravii Haſſiæ, Hirsfeldiæ.

§. 2. Inter priſcos ergo Germanos ante Imperium Francorum militare erat officium Ducum, arguente id ſatis etiam Teutonico vocabulo Herzog, qui utplurimum ex opinione virtutis legebantur, quando neceſſitas bellandi ingruebat. In pace qui civitates gubernabant,

nabant, & per pagos, vicosque jus dicebant, è nobilitate fere electi, Greven ſive Graven vocabantur; Latine Præſidem rectius diceres, etſi pro eo vocabulum Comitis magis arriſit. Nam ex uſu ſeculorum à Conſtantino Magno (priorum temporum ſignificationem non attendimus,) Comites audiebant, qui miniſteriis aulicis præerant, aut qui in Provinciis milites regebant, jurivé dicundo operam dabant. Franci poſtea, cum Alemaniam & alia Germaniæ loca ſibi ſubjeciſſent, ad morem Romanorum devictis Provinciis Duces impoſuerunt, i.e. Præſides adminiſtrandis militiæ pacisque negotiis; quibus interdum Comites adjuncti dicundo juri. Quædam etiam Provinciæ Comitibus ſolis ſine Ducibus regendæ tradebantur. Omnis tamen horum poteſtas non alia erat, quam magiſtratus proprie dicti. Succeſſu tamen temporis factum, poſtquam iſti Duces ad vitam conſtituerentur; & patribus plerumque filii ſurrogarentur, ut, nacti tam egre-

egregiam occaſionem proprias opes ſtabiliendi, paulatim Regum ſuorum autoritatem leviorem habere, & provincias ſibi concreditas velut in patrimonio ſuo cœperint numerare. Neque vero magis exitiabilis Monarchiis error accidere poteſt, quam ſi ejusmodi adminiſtrationes fiant hæreditariæ, ubi cumprimis eædem rem quoque militarem complectuntur. Sicut vix citra riſum legi poſſint Scriptores, qui iſtud quaſi laudabiliter & prudenter factum defendere conantur. Nam eſt quidem regia laus bene meritos magnificis mactare præmiis. Verum ſi Dominus omnes ſervos ſuos libertate velit donare, ipſe deinceps puto ſibi calceos purgabit. Et magis quidem obſtringitur bono aliquo pater, quod in filium ſe transmiſſurum novit: ſed quo ardentius filium amat, eo magis dabit operam, ut in bonum illud alteri quam minimum juris ſit. Sic majori cura ſolemus proſequi res noſtras, quam alienas. Sed non ideo bonus paterfamilias

ſtatim

ſtatim fundum ſuum colono donat. Ut rebellionibus Præſidum obviam eatur, minus ſumtuoſa dantur remedia, quam ut Provinciarum adminiſtratio hæreditario iure ipſis concedenda ſit. Illud vero valde abſurdum, imperantis majeſtatem inde æſtimare, quod multos in ſua ditione habeat, qui ipſius imperium impune poſſint ſpernere. Cæterum uti tale quid nemo ultro introducit, cui indolem Regni ſervare cordi eſt, ita quæ diximus hautquidquam eo pertinent, ut ubi iſtud ſemel in aliqua republica receptum fuerit, ideo aut hanc plane damnandam, aut in vim legis publicæ inolitum morem per violentiam convellendam judicemus.

§. 3. Cæterum Carolus M. animadverſo majorum errore Ducatus laxa nimis ſpatia complexos ſuſtulit, & Provincias ampliores in plures diviſit partes, easque Comitibus regendas tradidit. Horum aliqui ſimplex Comitum nomen retinuerant. Aliqui dicti Pfaltzgraven ſeu Pallentsgraven, Comites

Pala-

Palatini, præfecti Palatii Regii, quique adeo in aula Regis jus dicerent. Aliqui Landgravii, quaſi dicas, Comites Provinciæ integræ impoſiti. Aliqui Marggravii, præfecti limitaneis locis, ad repellendas hoſtium incurſiones, ſimulque dicundo juri. Aliqui denique Burggravii, quaſi dicat præfecti arci alicui regiæ. Et iſthæc quidem munia ac dignitates Carolus hautquidquam in perpetuum aut jure hæreditario viris ſtrenuis concedebat; ſed ut revocandi & in alios conferendi libera poteſtas foret. Poſt Carolum tamen ad antiquum errorem reditum, & præterquam quod in illis magiſtratibus filii fere patribus ſurrogati, etiam ex coalitione plurium Comitatuum, aut voluntate poſterorum Caroli aliquot Ducatus inſtituti, magna terrarum ſpatia amplexi. His præfecti, genio ambitionis humanæ ignavum ducebant occaſione proprias ſtabiliendi opes non ſolerter uti, dum Francorum Imperatorum autoritas magis magisque invileſceret, inteſtinis diſcor-

diſcordiis convulſa potentia. Cumprimis Dux Saxoniæ Otto, Henrici Aucupis pater, validiſſimam ſub ſe habens nationem eo uſque ſe confirmavit, ut ad Regium Imperium nil præter nomen ipſi deeſſe videretur. Inde cum Conradus I. in ordinem redigere ejusdem Filium Henricum fruſtra agitaſſet, tandem moriturus autor fuit Proceribus, ut in iſtum regiam dignitatem conferrent; conſultius credens ultro dare, quod per vim ipſe ſibi ſumere poterat, aut ne iſte à reliquo ſeſe corpore Germaniæ ſepararet. Sunt tamen & Principes, qui opes ſuas liberalitati Imperatorum in acceptis referunt; cujus rei exempla inprimis in hiſtoria Ottonum occurrunt. Quæ tamen an ad leges Monarchiæ attemperata, jam inquirere non vacat. Incrementa porro potentiæ ſuæ Principes debent donationibus Imperatorum, emtionibus, hæreditatibus non ſolum jure Sanguinis, ſed etiam per pacta de mutua ſucceſſione (Germani confraternitates hære-

hæreditarias vocant,) delatis. Quale pactum adhuc extat inter potentiſſimas Domus Saxonicam, Brandenburgicam & Haſſicam. E tali pacto etiam ad Saxones devolutus eſt Comitatus Hennebergicus, ad Brandenburgicum Pomerania. Quia tamen poteſtatem Imperatoris, quam in ditiones Principum tanquam Dominus feudi obtinet, ejusmodi conventionibus hactenus eludi in aprico eſt, ut conſolidatio in infinitum extrahi queat: inde neque tales citra ratificationem Imperatoris valebunt, neque tranquillis reipublicæ temporibus in easdem Imperator aut reliqui ordines facile conſentient. Quædam denique à nonnullis inter turbida Reip. per vim occupata.

§. 4. Cæterum cum ſine convulſione totius Germaniæ, & fortaſſe non ſine exitio convellentium ſemel parta utcunque Principum potentia deſtrui non poſſet, ſatius viſum Regibus, præſertim poſtquam alia conditione in regnum ipſos non eſſent adſcituri Principes,

Digitized by Google

poſſeſſionem eorundem confirmare; ita ut deinceps ditiones ſuas tanquam feuda ab Imperatore recognoſcerent, & fidem eidem atque Imperio jurarent. Et exinde factum, ut ſi quid ditionum deinceps ab Imperatoribus in eosdem conferretur, feudi fere nomine acciperetur. Non tamen multum potentiæ & faſtigii ipſorum per vocabulum Vaſallorum deceſſit. Equidem cui de meo in feudum aliquid concedo, eundem & in plenum, utut honoratiorem, ſubditum mihi adſciſcere poſſum, & quas placeat leges ipſius poſſeſſioni præſcribere. Sed qui bona jam antea parta, ab altero tanquam feuda deinceps vult recognoſcere, ille nihil aliud agere eſt intelligendus, quam ut iſti, quem Dominum feudi ſalutat, ſeſe tanquam inæqualiter fœderatum adjungat, iſtiusque majeſtatem comiter colendam ſeſe obliget, ſub oneribus ei conventioni adjunctis. Atqui extincta ſtirpe Carolina in plenam libertatem evaſerat Germania, & jamtum complures Proce-

Proceres amplas ſibi ditiones quæſiverant. Poſtquam igitur placebat regium nomen alicui è Proceribus deferre, ne in antiquam iterum faciem Germania, in modicas civitates divulſa rediret, hautquidquam credere licet, iſtos opes ſuas voluiſſe projicere, aut abſoluto alterius dominio ſubjicere, ſeque adeo ad ſubditorum conditionem redigere; ſed potius validum ſibi earundem protectorem quærere, magnæque ſe reipublicæ innectere per vinculum, quo ſimplicis conditio civis haut produceretur. Introducto ſemel & confirmato Principum ſtatu, in parem cum antiquis Principibus fortunam evehi conveniens erat, ſi quos deinceps ultro Imperatores eo titulo in locum extinctarum familiarum dignabantur. Nexum iſthunc feudalem, quo Principes Imperatori adſtringuntur, nil aliud fere efficere, quam conditionem inæqualiter fæderati, facile agnoſcet, cui ſcientiæ civilis ſolidior intellectus. Nam id quidem cum perſona ſubditi

conſiſtere non poteſt: in ditionis ſuæ cives vitæ ac necis jus habere, in eadem magiſtratus pro lubitu conſtituere, fœdera inire, omnis generis reditus non fiſco regio inferre, ſed ſibi retinere; denique nil præſtare, niſi in quod ultro conſenſeris. Coërceri autem per reliquos ſocium in leges fœderis enormiter peccantem poſſe, compluribus antiquis & recentibus exemplis conſtat. Sed ſolum Imperatorem cognoſcere ſuper cauſis, quibus Princeps ſua ditione ejici mereatur, uti fundamenta potentiæ Principum Germaniæ erat convulſurum; ita talia tentantibus Imperatoribus qui acriter contradixere, per ignavam reverentiam jura ſua prodere turpe judicarunt.

§. 5. Quod ergo etiam in juſtis regnis accidit, in quibus ſubjectorum potentia imperantibus eſt formidabilis, id multo manifeſtius ex eo tempore in Germania uſu venit ut ſi quis Imperator propriis opibus, aut eximia virtutis opinione polleret, Principibus etiam utere-

uteretur obſequentibus; debiles aut ignavi fere precario regnarent. Et qui tam profunde radicatam potentiam convellere, & ſub leges veræ Monarchiæ Germaniam revocare conati ſunt Imperatores, interdum ſibi ipſis exitium invenerunt: ſemper ſpe ſua exciderunt, & præter moleſtias ſibi aliisque conciliatas nihil ſunt lucrati. Nec qui aſtu graſſati ſunt, multum profecere; cum altera ex parte ſemper fuerit repertum, quo machinationes illæ eluderentur: & ſi quid ablatum, alia id via penſatum. Sic quam infeliciter ceciderint ſuperiore ſeculo Caroli V, & hoc noſtro Ferdinandi II. conatus, notiſſimum eſt. Nonnullorum tamen Principum vires inſigniter imminuit ipſorum luxuria, ſocordia, & prodigalitas, & quod rei augendæ aut ſervandæ nullam omnino curam haberent. Nec paucæ familiæ ideo debilitatæ, quod ditiones ſuas in plures particulas inter agnatos diviſerint. Aliquos etiam præter ſuam culpam bellorum civi-

 lium

lium aut exterorum calamitates afflixit.

§. 6. De Epiſcopis nunc quoque aliquid addendum. Conſtat igitur, ab initio eos, qui Epiſcopi vocabantur, à reliquo Clero & populo fidelium fuiſſe electos & conſtitutos. Poſt circa ſeculum quartum, cum etiam Principes Chriſto nomina dare inciperent, paſſim invaluit conſuetudo, ut qui Reipubl. ſumma cum autoritate præeſſent, non temere paterentur aliquem ad Epiſcopatum adſpirare, niſi accedente ſuo conſenſu. Scilicet cum intelligerent, quantum ad tranquillitatem Reip. faceret, bonos & pacificos viros ſacra tractare. Atque idem jus etiam exercuere Francorum Reges, ut ii in ſuo regno eſſent Epiſcopi, quos ipſi ſuo ſuffragio conſtituiſſent. Et eandem poteſtatem obtinuerunt Imperatores Germanici uſque ad Henricum IV. quem Gregorius VII. & Succeſſores ob eam cauſam miris modis exagitarunt. Donec tandem tot turbis feſſus ipſius filius Henri-

Henricus V. anno 1122. in Comitiis Wormatienſibus renuntiavit juri Epiſcopos conſtituendi & inveſtiendi, id quod olim fiebat tradito annulo & baculo. Imperatori remanſit poteſtas electo Epiſcopo conferendi regalia & feuda Imperii adhibito ritu tradendi Sceptri. Quo ipſo quantum detrimenti autoritas Imperatoris ceperit, nemo non perſpicit. Nam utut in ſeculares Principes parum fuiſſet poteſtatis; horum tamen vires æquare aut ſuperare facile erat, obnoxiis Imperatori Sacerdotibus. Cæterum etſi in conventione Henrici V. cum Pontifice expreſſum foret, ut deinceps electio Epiſcoporum eſſet penes Clerum & Populum: tamen Canonici ſive Capitulares Eccleſiarnm Cathedralium electionem ſibi ſolis vindicare cœperunt, connivente ſine dubio Pontifice, è cujus re videbatur penes paucos potius, quam integras Eccleſias electionem eſſe. Demum eo res deverit, ut à Capitulo Electorum Epiſcoporum confirmatio

Roma peteretur; cum antea illa, ut & conſecratio ad Metropolitanos ſpectaret. Per proviſionem conſtitutorum à Pontifice Epiſcoporum proximis abhinc ſeculis rariora quam olim exempla invenias. Nec crediderim taliter ſubmiſſum nunc à Capitulo agnitum iri, niſi per tumultus inteſtinos reluctari non liceat.

§. 7. Debent autem Epiſcopi Germaniæ opes ſuas ampliſſimas liberalitati potiſſimum primorum Imperatorum. Scilicet fervens eo tempore Principum animos inſidebat pietas, & quo quis plura in Sacerdotes profudiſſet, eo arctiore ſibi nexu Numen obſtringi credebat. Quæ tamen opinio jam apud multos exolevit, qui autumant, ſtudium excolendæ pietatis apud Sacerdotes per nimiam opulentiam ſuffocari potius, quam ali. Videtur quoque non paucis Sacerdotibus ſat frontis fuiſſe, ut apud probos iſtos homines parum trepide procarentur, quibus profeſſionis ſuæ aſperitatem molliri poſſe adparebat

rebat. Donati ergo Epiſcopis & Eccleſiis non ſolum prædia, decimæ, aliique reditus, ſed etiam integra Dominia, Comitatus & Ducatus: immo & regalia jura addita', ſic ut demum ſecularibus exæquarentur. Etſi ad faſtigium Principale plerique tempore Ottonum & deinceps evecti; nec jura regalia omnes ſimul & ſemel acceperunt, ſed paulatim, & diverſis temporibus. Unde factum, ut quidam adhuc aliqua parte iſtorum jurium deſtituantur; aliqui cum certa reſtrictione eadem poſſideant. Ad tantam dignitatem ut aſcenderent, illud quoque non parum momenti attulit, quod nobiliſſimi homines ad munia ſacra adſpirarent; quodque barbaris illis ſeculis ſoli fere qualemcunque literarum cognitionem haberent, qui ſacris ſeſe addixiſſent. Inde mature Epiſcopi ad conſilia in aulis adſciti, illisque officiis præfecti, quæ ſine adminiculo literarum obiri nequeunt. Inde adhuc Cancellariorum dignitate primores Præſu-

lum fulgent. Crediderim quoque Epiſcoporum bona non parum aucta, quod multi Principes, Comites atque Nobiles bona ſua, aut partem eorundem ab Epiſcopis ultro tanquam feuda voluerint agnoſcere, ut eo curatius ipſorum Salus per Clericos Deo commendaretur. Eorum familiis extinctis bona Epiſcopatibus accreſcebant. Denique quantum per donationes & teſtamenta Procerum juxta ac Plebeiorum in Clericos divitiarum ſit collatum, quis ignorat? cum quantovis pretio redimendas judicarent purgatorii uſtulationes, quas ſitis alioquin & æſtus impatiens natio miris modis formidabat.

§. 8. Poterat jam Sacerdotes ſuæ fortunæ non pœnitere, utut vel maxime ambitionem & avaritiam non penitus ejuraſſent. Enimvero prout id genus hominum imperii in alios avidiſſimum, cæterorum in ſe poteſtatem ægerrime ſuevit ferre: ita hoc unum ad perfectam felicitatem deeſſe videbatur, quod

in

in Imperatoris manu foret tam luculenta beneficia diſtribuere, cui eam ob cauſam peculiariter obſtricti cogebantur vivere. Ni ejus ordinis reverentia obſtaret, improbiſſimos mortalium dicerem, qui munificentia Imperatorum uti eventus oſtendit, valde inconſulta ad deſtruendum faſtigium Imperatorium ſunt abuſi. Nec libertate dignum putaverim, qui manumiſſorem in patroni locum colere adſpernatur. Ut igitur Laicorum imperio ſeſe penitus ſubduceret Sacerdotum natio, fulmina Pontificis, & turbæ per Præſules Germanos ſtrenue excitatæ demum effecerunt. Neque prius negotium faceſſere Imperatoribus deſierunt, anteſignano ut plurimum Moguntino, quem reliquus grex fideliter ſequebatur, donec à ſolo Pontifice ipſis pendere liceret. Quo ipſo graviſſimum contraxiſſe morbum Reſpublica Germanorum cenſenda eſt, quod magna pars eorum, qui cives ejuſdem audiunt, ſuperiorem agnoſcant, qui

extra

extra horum Rempubl. eſt conſtitutus. Ni forte credere velimus, tam efflictim deperire eam nationem Pontifices, ut ejus ſalute nihil antiquius ducant; meliusque Romæ perſpici, quid Germaniæ ex uſu ſit, quam in ipſa Germania.

§. 9. Supereſt ut de liberis quoque civitatibus aliquid addamus. Ad ſeculum ergo à Chriſto nato quintum Germania cis rhenana vicos duntaxat mœnibus carentes, aut diſperſa habebat ædificia. Imo ad ſeculum uſque nonum unius tantum aut alterius apud Venedos urbis mentio fit. Etſi mature urbes extiterint in partibus transrhenanis Romanorum ditioni quondam ſubjectis; uti & in tractu, Danubio atque Alpibus interjecto, qui deinceps Germaniæ adcrevit. Nullæ autem antiquis iſtis urbes partim propter inſcitiam ædificandi, quam adhuc plurima Germaniæ loca præ ſe ferunt; partim propter ferociam gentis, quæ iſta velut clauſtra averſabatur, & quod ſummam fere

fere voluptatem venatione nobiliſſimi quique metirentur. Neque vero commoda urbium ſatis intelligebant, aut valde deſiderabant, queis ſimplex agreſtisque victus, vilis ſupellex, adparatus tenuis, ſuperfluarum opum aut deliciarum nulla notitia aut cura. At vero poſtea per religionem Chriſtianam mitigati animi cultiorem vitam patientius ferre didicerunt. Subiit paulatim habendi amor, & exquiſitior luxuria aliunde invecta; quorum utrique ex urbibus multa accedunt alimenta. Principes quoque ad tantas opes provecti oſtentatione divitiarum ſtruendis ſeſe urbibus dare, rureſtresque aut extraneos, ut eo concederent, multis immunitatibus invitare. Inprimis cum poſt introductam religionem Chriſtianam multis in locis ſervitus exoleſceret, aut laxior redderetur, liberti, quibus nulli agri, in urbes agminatim convolarent, opificiis aut mercaturæ ſeſe addicentes. Sed & propter irruptionem Hungarorum complures urbes

in Saxonia ab Henrico Aucupe extructæ, aut munitæ; qui nonum quemque ingenuorum ex agro in urbes juſſit migrare. Incrementa porro urbibus addidere præcipue fœdera mutuæ defenſionis gratia, aut commercia inita. Ex iſtis nobile inprimis eſt id, quod Anno 1255. contraxere urbes Rheno adſitæ, cui etiam Principes quidam adſcribi voluerunt. Ob commercia potiſſimum maritima inſtitutum fœdus Hanſeaticum, cujus quondam tantæ fuere vires, ut ipſis Regibus Sueciæ, Angliæ & Daniæ forent formidabiles. Etſi ſuperiore ſeculo ea ſocietas tantum non penitus corruit, tum quod minores urbes, cum lucrum viderent in ſolas majores redundare, paſſim deſciſcerent; tam quod Hanſicorum exemplo aliæ quoque gentes, Oceanum aut Mare Balticum accolentes, commercia cœperunt frequentare, Flandri præcipue & Batavi. Sic Monopolio Iſtorum expirante vires quoque conciderunt.

§. 10. Cæterum etſi ab initio urbes molliori

molliori conditione habitæ, quam vici; Regum tamen atque Imperatorum poteſtatem non minus quam hi agnoſcebant, iique in iſtis jus dicebant per Comites, aut Miſſos Regios, quos vocabant. Poſt enormi Imperatorum liberalitate multæ in Epiſcoporum conceſſere poteſtatem, multæ Ducum & Comitum factæ, reliquæ ſolis Imperatoribus immediate ſubjectæ remanſerunt. Circa ſeculum autem XII. nonnullæ earundem, prout quæque opulentiæ ſuæ confidebat, laxiorem libertatem uſurpare cœperunt; quod turbis inteſtinis agitati Imperatores, aut recens ad id faſtigium evecti, in ordinem eas redigere non poſſent, aut ultro earundem favorem & ſubſidium privilegiis & immunitatibus conceſſis ambirent, firmamento in refractorios Epiſcopos & Principes. Advocatos quoque & Præfectos Imperiales paulatim excutere proximum fuit. Sed & ſequentes Imperatores, cum viderent Epiſcopos opibus ſuis contra ipſos abuti, datis

pri-

privilegiis effecerunt, ut primariæ urbes iſtorum poteſtati ſubducerentur. Extincta quoque Ducum Sueviæ proſapia complures ejus Ducatus urbes, alias ſat modicæ, libertatis uſurpandæ occaſionem impigre arripuerunt. Hanc tamen libertatem iſtæ urbes non ſimul obtinuerunt, ſed ſingulæ, prout occaſio aut favor Imperatorum arridebat. Inde eſt, quod non omnes æqualibus perfruantur juribus, quædam parte jurium regalium adhuc plane deſtituatur. Non paucæ denique quod juris in ipſas competebat Ducibus aut Epiſcopis, emtione, permutatione, aut alio titulo redemerunt; ab aliis per vim jugum excuſſum, cujus titulii iniquitatem poſt ſubſecuta tranſactio purgavit. Nam infirmitate aut inopia pecuniæ conflictati complures inter ultima ſubſidia habebant opulentis ſubjectorum libertatem venalem exponere; aut cum cernerent eripi non poſſe, quod iſti ſibi uſurpaverant modico accepto adquieſcere in lucro duxerunt.

Caput

CAPUT IV.

De Capite Imperii Germanici Imperatore, ubi de Electione & Electoribus.

§. 1.

GErmania, ututex tam multis componatur membris, quorum plura juſtarum & validarum inſtar civitatum habent; à Caroli M. tamen temporibus uni capiti, (quod antiqui populari ſermone ſimplicius Regem, ſequentes ambitioſius Romanorum Imperatorem, aut Cæſarem nuncupavere) ſubjecta fuit, niſi qua interregna intercurrerunt; & ob iſtud caput plerisque una & ſimplex Reſpublica fuit viſa. Iſtud caput quomodo conſtituatur, deinceps deſpiciendum erit. Operæ pretium autem fuerit rem paulo altius repetere, ut ſimul adpareat, quantum vetus electio à recentiore diſcrepaverit, & quæ genuina ſit Principum Electorum origo. Circa

Digitized by Google

Carolum ergo M. ejusque poſteros diſtincte conſiderandum eſt Imperium Romanorum, & Regnum Francorum. Illud vocabulum in Carolum collatum eſt acclamatione & conſenſu populi Romani, & Pontificis, tanquam præcipui hujus membri, vel potius, qui imperium in eundem jam non obſcure meditabatur; & quidem jure, uti adparet, hæreditario. Sic ut Succeſſorum ipſius coronatio in Imperatores Romanorum non habuerit vim novæ & liberæ Electionis, ſed ſolennis duntaxat inaugurationis. Sane enim Carolus filium Ludovicum, & hic Lotharium in conſortium tituli Imperatorii adſumſiſſe legitur; nec tamen de requiſito prius novo Pontificis & Romanorum conſenſu mentio extat. Antiquos autem Francorum Reges conſenſu quidem & acclamatione Procerum & totius populi conſtitutos legimus; ſed ita, ut niſi graviſſimas ob rationes a proſapia defuncti Regis hautquidquam diſcederetur. Accuratius tamen inſpicienti patet, ad ſuc-

ſucceſſivum potius, quam electitium genus referendum eſſe regnum Francorum; quippe cum in autorem ſtirpis hac cum conditione videatur Regnum collatum, ut idem in poſteros transmitteret, niſi eo valde indigni populo adparuerint. Adeoque per adprobationem illam procerum & populi filiis Regum defunctorum non novum jus ad regnum fuit quæſitum; ſed declaratum, filium juris è prima collatione quæſiti non eſſe incapacem. Dejecta deinceps ſolio Francorum ſtirpe Carolina, regnum Germaniæ, ſeu uti tunc vocabant, regnum Francorum Orientale, liberrima Procerum electione delatum fuit Ottoni Saxoni. Quo ſenium excuſante ejusdem conſilio electus fuit Rex Germaniæ Cunradus Franconiæ Dux, quem aliqui è Caroli poſteris eſſe putant. Hujus itidem conſilio per liberam electionem in regnum evectus fuit Ottonis Saxonis Filius Henricus Auceps, qui ſola contentus Germania ne invitante

quidem Pontifice Imperatorium nomen voluit recipere. Enimvero hujus filius Otto M. ſubacta Italia Romam & ditionem Eccleſiæ ita cum Regno Germaniæ connexuit, ut qui hoc fuiſſet potitus, citra novam electionem Romanorum quoque Imperator eſſet, coronatione Pontificis non niſi ſolennis ritus vim habente; etſi quondam ante eandem non temere Imperatorium nomen Reges Germaniæ uſurpaverint. In ipſo autem Germaniæ Regno idem fere ſuccedendi modus obtinuit, qui in antiquo Francorum Regno, ut ſcilicet procerum & populi conſenſus ab ordine ſanguinis non facile diſcederet. Idque duravit uſque ad Henricum IV. cujus prava regni adminiſtratione quæ arguebatur moti Proceres Germaniæ, frigidam ſuffundente Pontifice, in Imperatorem inſurgunt, eumque demum regno dejiciunt. Ex quo tempore vis ſucceſſorii juris paulatim imminutum eſt, quoad demum electitium jus plane invaleſceret.

§. 2.

§. 2. Facta autem fuit antiqua illa adprobatio & electio ab univerſo populo, ſeu Proceribus & potentiorum urbium ſelectis; etſi Procerum, Principum ſcilicet, Epiſcoporum & Nobilium, plurimum heic voluiſſe autoritatem extra dubium ſit. Ab aliquot tamen jam ſeculis, cæteris omnibus excluſis, eligunt ſeptem, & poſt pacificationem Weſtphalicam octo Primarii Principes, ab iſthoc officio Electores dicti: tres Eccleſiaſtici, Moguntinus, Trevirenſis, & Colonienſis Archi-Epiſcopi; & quinque ſeculares Rex Bohemiæ, Duces Bavariæ, & Saxoniæ, Marchio Brandenburgicus, & Comes Palatinus Rheni. Hoc jus quo tempore iſti Principes nacti ſint, non ita liquido conſtat. Equidem per duo amplius ſecula, ab anno circiter 1250. ad annum 1500. recepta fuit opinio, Ottonem III. Imperatorem & Gregorium V. Pontificem ſeptem Electores inſtituiſſe; niſi quod alii autores heic primas partes Imperatori, alii Pontifici tribuant,

buant, prout quiſque in hunc aut illum ſtudio ducitur. Hanc opinionem cum alii, tum inprimis impugnavit *Onuphrius Panvinius* peculiari Libello, qui inſcribitur *de Comitiis Imperatoribus*, quem hodie Germani fere conſenſu ſequuntur. Palmarium argumentum eſt, quod illa conſtitutio ſive Ottoniana, ſive Gregoriana, à nemine hactenus reperiri potuerit, & de eadem omnes Scriptores ad Friderici uſque II. tempora per annos 240. ab Ottone III. ſileant. Nam primus mentionem Electorum facit Martinus Polonus; qui vixit ſub Friderico II. annos circiter 250. poſt Ottonem III. cujusque adeo fides omni exceptione non eſt major in re tam longe ab ipſius memoria remota, cum liquidioribus teſtimoniis deſtituatur. Neque tamen ipſe conſtitutionis alicujus meminit, neque tempore Ottonis cœpiſſe Electores aſſerit; ſed hoc tantum dicit, poſt Ottonis tempora cœpiſſe Officiales Imperii eligere. Quod duplici ſenſu admitti poteſt, vel quia

quia ditiones ampliſſimas eo tempore ſortiti ſunt, qui antea præcipua munia in aula obibant; vel quia munia iſta in ampliſſimarum ditionum Principes tunc in perpetuum ſunt collata. Qui tamen uti ſine dubio inſigni autoritate inter cæteros fuerunt conſpicui; ita præter ſeptem illos aliis quoque Principibus in Regum electione locum fuiſſe, nemo antiquitatum Germanicarum peritus negabit. Alii Electorum inſtitutionem Friderico II. adſcribunt. Sed nullius in eam rem ſanctionis monumentum uſpiam deprehenditur; nec veroſimile eſt, reliquos Principes tam ſubito & libenter jure ſuo deceſſiſſe.

§. 3. Igitur apud peritiſſimos rerum patriarum Scriptores hæc fere ſententia obtinet; jam ante Friderici II. tempora ſeptem illos Principes tanquam Imperii Officiales, & opum magnitudine pollentes in electionibus Imperatorum autoritate reliquos paulatim eminere cœpiſſe, iisque, cum per muneris rationem neceſſario electionibus adeſſe

tenerentur, alios ſua ſuffragia non raro delegare ſolitos; quæ aliquorum non abſurda conjectura eſt. Poſt Friderici autem tempora, rebus per Germaniam mirum in modum turbatis, cum reliquis publica negotia parum curæ eſſent, hos ſibi ſolis id jus eligendi vindicaſſe. Hoc ubi in conſuetudinem per aliquot actus confirmatam abiiſſet, Aureæ Bullæ quam vocant publica & ſolemnis ſanctio acceſſit, in qua tota eligendi ratio, & omnis Electorum poteſtas continetur. Et ex iſto tempore Principes illi nomini ſuo titulum Electorum adjicere, amplioreque quam reliqui dignatione æſtimari cœperunt.

§. 4. Utut ergo ab initio eligendi munus iſti Principes ſibi videantur ſumſiſſe quatenus Imperii Officiales erant; poſtea tamen per legem Aureæ Bullæ non minus officia iſta, quam electoria dignitas certis ditionibus eſt annexa, ut qui illas legitimo poſſideat modo, eo ipſo ſit Elector. Et quidem Eccleſiaſtici Electores, uti alii Epiſcopi Germaniæ, conſti-

conſtituuntur electione, vel collatione. Ubi obſervandum, etſi alias Epiſcopi, ut omnes muneris ſui partes rite queant obire, opus habeant Pontificis confirmatione, & pallio non gratis redimendo: tamen ad electionem Imperatoriam eosdem admitti etiam ante confirmationem Pontificiam; cum ſeculares functiones ſine charactere conſtent. Verum ſede vacante vicem Electoris hautquidquam ſubire poteſt Capitulum. In Electoralibus ſecularibus obtinet illa ſpecies ſucceſſionis linealis, quam agnaticam vocant, & ita quidem, ut neque dignitas Electoralis, neque terræ peculiariter Electoralibus adſignatæ diviſionem recipiant. Quod ſi autem novus ſit Electoratus inſtituendus, aut ob delictum aliquis ea dignitate exuendus, ſine dubio reliquis Imperii legibus & conſuetudinibus conforme fuerit, Imperatorem ſolum propria autoritate citra conſenſum reliquorum Ordinum, aut ſaltem Electorum nihil heic diſponere. Etſi ſuperiore, noſtroque hoc ſe-

culo in contrarium extet exemplum: adverſus quod tamen unus & alter ne quidquam eſt proteſtatus, facili ad ſpernenda verba Cæſare, cui Mars ſupra modum tunc videbatur favere. Aſtute tamen idem, quod dignitatem Electoralem uni ablatam in agnatum ex eadem familia contulit. Id enim invidiam facti inſigniter erat molliturum, ne dominandi magis libidine, aut aliena rapiendi, quam neceſſitate muneris, & ut ſua vindicaret in bellum ruiſſe videretur: ſed & potentiſſimas familias æterna æmulatione diſtracturum, obnoxiis Cæſari illis partibus, quas ipſe validiores reddiderat. Addendum & hoc, Electoribus minorennibus in electione Imperatorum tutores ipſorum ſubire locum. Minorennes autem deſinunt eſſe completo ætatis anno octavo decimo.

§. 5. Modus electionis hic fere eſt. Moguntinus intra menſem à primo die, quo de morte Imperatoris reſcivit, Collegis id ſignificat, eosque ad futuram electio-

electionem intra tres menſes ſuſcipiendam vocat; qui ipſi, aut per Legatos comparere tenentur. Francofurtum ingreſſuris certus equitum numerus nempe Ducentorum eſt præſcriptus; qui tamen hodie non ita accurate obſervatur. Dum electio fit, omnes extranei ſeu quibus in urbe domicilium non eſt, præter eos, qui ad Comitatum Electorum pertinent, urbe iſta jubentur exeſſe. Actum electionis quæ fit in ſacrario templi S. Bartholomæi, auſpicatur cerimonia Miſſæ. Inde ad Altare accedunt juraturi, quod idoneum ſint electuri Imperatorem absque omni pacto, ſtipendio, pretio vel promiſſo. Moguntinus tanquam Director Collegii ſuffragia colligit, primo loco Trevirenſem interrogat, inde Colonienſem, & reliquos, ipſe ultimo loco ſententiam dicit. Plura ſuffragia pro univerſis valent. Cum tamen hodie octo ſint, nondum certi quid eſt conſtitutum, quid agendum, ſi fore ſuffragia eſſe æqualia contingat. Suffragio ſuo Elector

ctor ſe ipſum quoque nominare non prohibetur. Electio facta in literas ſolet referri, & ſigillis Electorum confirmari. Poſtea hi ad Altare accedunt, ubi Moguntinus convocatam apud multitudinem Imperatorem electum pronuntiat. Ei mox certis ſub legibus imperium committitur, ita tamen, ut omnibus & ſingulis Electoribus ſua jura & privilegia ſtatim teneatur confirmare. Coronationi quidem lege Aureæ Bullæ deſtinata urbs Aquisgranum etſi hactenus plerumque ubi electio facta, inauguratio quoque fuerit celebrata. Et quia iſta urbs in Diœceſi Color.ienſi ſita, ideo ab Electore Colonienſi jam olim hæc frequenter peracta. Cui tamen Moguntinus ſuper eo jure litem intendit; quæ ita compoſita eſt, ut coronatio in Diœceſi Colonienſi ab Archi-Epiſcopo Colonienſi, in Diœceſi Moguntina à Moguntino extra utramque ab utroque alternatim peragatur. Alia cerimoniarum ſolennia paſſim in Scriptoribus Juris publici invenias.

§. 6.

§. 6. Electoribus uti jus eligendi Imperatorem, ita eo ipſo haut ſtatim poteſtatem eundem, ſi mereatur, imperio exuendi competere, manifeſtum eſt. Sed & tale quid publica & expreſſa lege ſanciri durum nimis & invidiæ plenum erat futurum. Uſurpaſſe tamen ipſos talem poteſtatem adparet in Wenceslao, filio Caroli IV. quem ut filio ſuo aliquando Imperium pararet, & Auream Bullam condidiſſe, & maximis largitionibus Electores mactaſſe, non obſcure fremunt, qui eminentiam Electorum ægris oculis adſpiciunt. Ad Henricum IV. imperio dejicienddum alii quoque Principes operam contulerunt. Etſi uti Wenceslaus ipſe imperium pro derelicto habuiſſe videtur: ita cum Henrico IV. ad regulas juris actum fuiſſe ego non præſtiterim. Quod autem Moguntinus uni atque alteri Imperatorum, ipſi quædam parum grata molientium, de abrogando imperio non timide occinuiſſe legitur, id genio ſeculi adſcribendum, quo Pontifices po-

teſtati

teſtati ſe Imperatorum, adjuvante Clero Germanico, ſubducere laborabant.

§. 7. Habent & alia quædam præ reliquis Principibus præcipua jura Electores. Præterquam enim, quod excluſis reliquis Ordinibus poſſint conventus agitare, ac de ſumma rerum conſilia conferre; ipſi quoque ſunt ſummi Officiales Imperii. Archi-Cancellarii quidem ſunt Moguntinus per Germaniam, Trevirenſis per Galliam, & regnum Arelatenſe; (quibus vocabulis tamen juxta peritiſſimos autores non integra Gallia, ſed quicquid ejus ad regnum Burgundicum pertinuit, quod ſeculo XI. Germaniæ jungi cœpit, intelligitur;) Colonienſis per Italiam. Etſi hodie penes priorem res, penes poſteriores inane fere nomen nullo functionis exercitio remanſit. Rex Bohemiæ eſt Archipincerna & in celebratione ſolemnis curiæ Imperatori primum poculum porrigit. Bavarus hodie Archidapifer eſt, & in ſolemni proceſſione geſtat pomum Imperiale. Saxo Archi-

Mare-

Mareſchallus præfert Imperatori gladium evaginatum. Brandenburgicus Archi-Camerarius Imperatori aquam porrigit, & in proceſſione Sceptrum præfert, Comes Palatinus Rheni Archi-Theſaurarius in ſolemni deductione Regis coronati ad palatium in circumſtantem populum nummos aureos atque argenteos ſpargit. Secularium ſinguli in iſtis officiis ſuos habent Vicarios, Bohemus Pincernam de Limpurg, Bavarus Dapiferum de Walburg. Saxo Mareſchallum de Pappenheim, Brandenburgicus Comitem de Hohenzollern, Palatinus Comitem de Sinzendorf. Sunt quoque alia privilegia Electorum in Aurea Bulla expreſſa, quorum tamen pleraque aliis quoque Principibus hodie competunt, præterquam quod ab ipſorum judiciis non adpellatur, & quod in renovatione feudorum ſuorum ſunt immunes, & ſi quæ ſunt alia.

§. 8. Interregno exiſtente Vicariam in gubernando Imperio poteſtatem gerunt Palatinus & Saxo; ille quidem in

par-

tibus Rheni & Sueviæ, & ubi jus Franconicum in uſu; hic ubi jura Saxonica vigent. Interdictum tamen iisdem feuda Principum, & quæ per vexillum conferri moris, cuipiam attribuere; nec minus res Imperii alienare aut oppignorare. Cæterum quæ geſſere, abs recens creato Imperatore confirmari ſolent. Nupero interregno poſt mortem Ferdinandi III. Electori Palatino ſuper Vicariatu controverſiam movebat Bavarus. In qua id cumprimis callide ab hoc obſervatum, ut quid moliretur, altiſſima diſſimulatione premeret, ne mature ipſius deſtinata poſſent eludi. Et cum per diſpoſitos curſores ipſi de obitu Imperatoris nuntiatum eſſet, idem quaquaverſum confeſtim literas dimiſit, ſuſceptionem Vicariatus indicantes: ad quas plerique ſtatuum re non ſatis perpenſa cum præpropera gratulatione reſponderunt, priuſquam Palatino de morte Imperatoris fere innoteſceret. Nec jus ſuum involari ſegniter tulit Palatinus, ſed & ipſe paſſim denun-

denunciavit, poteſtatem ſeſe vicariam deinceps exerciturum, non ſine querela ſuper injuria Bavarica. Et ſatis conſtat, non paucos Principum doluiſſe, literas ſeſe ad Bavarum retractare non poſſe. Verum ut fit, alienam litem in ſeſe nemo derivare voluit. Res poſtea inter partes per ſcripta publica agitata. Ubi quanquam nemini mirum videbatur, Bavarum iſthanc dignitatem ad ſe conari pertrahere; quippe qui jam tum florentibus Palatini rebus Electoratum ſibi deberi contendere non dubitaverat, ac nunc potentia propria & favore Auſtriacorum fidebat: Plerisque tamen a partium ſtudio remotis Palatini ſcriptores ſat manifeſte judicabantur oſtendiſſe, Vicariatus dignitatem haut quidquam partem aut appendicem eſſe Archidapiferatus, ſed peculiare jus Palatinatui ad Rhenum perpetuo annexum. Prout etiam Saxo, non qua Elector, ſed qua Palatinus Saxoniæ Vicarii munere gaudeat. Enimvero cum non pauci in Bavarum favore propenderent, cæteri eundem aperte of-

fendere nollent; neque Principibus mos ſit facile de ſua injuria confiteri, lis indeciſa hucusque permanſit.

§. 9. Imperatori quandoque extra ordinem adjungitur Rex Romanorum, verbo quidem, ut tanquam generalis ipſius Vicarius eodem abſente aut impedito Rempubl. moderetur, & defuncto demum ſine ulteriori electione ſuccedat. Verum neceſſitatem aut utilitatem Reip. ſemper obtentui ſumi tralatitium eſt. Genuina cauſa fuit, ſaltem circa pleroſque, ut ſe vivis filios, fratres, proximosve agnatos faciliore negotio ad Imperium proveherent, prenſante eo, quem penes ſumma rerum. Et arctioribus poſſunt legibus adſtringi, qui vacante ſolio libere adſciſcuntur.

Caput V.

De Poteſtate Imperatoris, limitata per Capitulationem, Leges atque Conſuetudines Imperii, & Jura Ordinum.

Qua

QUa occaſione Proceres Germaniæ enormia incrementa, & ad leges Monarchiæ haudquidquam quadrantia ceperint, jam ſupra traditum fuit. Nec minus quod, libera Regum electione ad ipſos devoluta, opes ſemel partas omnino conſervare iisdem cordi fuerit. Quo ipſo Regibus ademptum de ſumma rerum pro lubitu diſponere, ac neceſſitas impoſita circa præcipua negotiorum conſenſum Procerum exquirere, & plura apud eosdem autoritate, quam imperio moliri. Quin veroſimile eſt, juramento, quod omnibus fere Chriſtianis Regibus præſtare ſolenne habetur, mature per Proceres Germaniæ hanc quoque clauſulam fuiſſe inſertam, quod Rex velit jura omnium & ſingulorum Germaniæ civium tueri, & laudabiles atque receptas in Imperio conſuetudines obſervare. An vero ſucceſſu temporum peculiares quædam leges additæ, & ſcripto quidem comprehenſæ, non ſatis liquet. Neque enim ante Carolum V. ejusmodi Capitulatio-

 nis

nis exemplar lucem adſpexit; & ſi qua producuntur, ſubleſtæ habentur fidei. Et quod in Aurea Bulla electus Imperator ſtatim jubetur confirmare omnia jura, privilegia & immunitates Principum Electorum per literas & ſigilla, illud ad hos peculiariter videtur pertinere, adeoque diverſum quid notare a Capitulatione, qua totius Imperii libertati proſpicitur. Cur autem Carolum V. expresſis iſtis & prolixis legibus vellent adſtringere Electores, in cauſa erant iſtius Principis potentia, ætas juvenilis, altique ſpiritus, quos ſuum illud *plus ultra* ſatis arguebat; & ne patrimonii ſui amplitudine abuteretur ad Germanos in ordinem redigendos: utque noſſet, alio modo ſibi gubernandam Germaniam, quam reliquas ditiones. Semel receptum inſtitutum, & ſi fortaſſe hæ rationes non æque urgerent, retinere viſum, ne ampliora ſibi indulta crederent ſucceſſores.

§. 2. Hæ porro Capitulationes hactenus a ſolis Electoribus Imperatori fuerunt præſcriptæ, inconſultis reliquis Ordinibus.

dinibus. Qua de re tamen hi aliquoties ſunt queſti, & in ipſa pace Weſtphalica mentio facta, ut proximis Comitiis deliberaretur ſuper concipienda Capitulatione perpetua. Quæ an unquiam ad liquidum ſit deducenda, merito dubites. E re quippe Imperatoris eſſe, ut Electores cæteros Principes emineant. Hos enim utpote paucos facilius in ſuam ſe ſententiam poſſe pertrahere, quam univerſos Ordines; quibus viciſſim aliquid a ſe indulgeri æquum fuerit. Ex ipſo Principum Senatu non valde adverſari, qui familiis Electoralibus ſint prognati. Reliquorum petita facile poſſe eludi. Nec congruere moribus Germaniæ, jure aliquem ſuo utcunque quæſito per vim aut coitionem exturbare. Adutut non inique poſtulent reliqui Ordines, ut in Capitulatione æque ſui, quam Electorum habeatur ratio; tamen vix concipi poſſe formulam, quæ deinceps non aliqua correctione opus ſit habitura, mutata temporum ratione. Et in prioribus Capitulationibus multa adparere adjecta aut in-

interpolata, prout ex uſu præſentium temporum viſum, & obſtruendis rimis, per quas Cæſares elabi erant conati. Electores porro non difficiles futuros, ut admonitu reliquorum Ordinum Capitulationi inſerant, quæ ipſorum libertati tuendæ videbuntur inſervire. Denique valde abſurdos eſſe, qui Electoribus vitio velint vertere, quod emolumentis ſuis plus quam cæterorum velificari ſint viſi, quaſi iſti ſoli communem hominum inclinationem teneantur exuere, qua quilibet ſibi proximus eſſe gaudet.

§. 3. Quicquid tamen hujus ſit, ſaluberrimo videtur more introductum, poteſtatis Imperatoriæ leges expreſſo & diſtincto ſcripto comprehendi. Nam utique ad exiſtimationem Ordinum facit, ut, cum imperari ſibi ad modum cæterorum Monarchis ſubjectorum non patiantur, non credantur ex contumacia, aut per meram uſurpationem id facere, ſed quia in tales leges Imperatorem adſciverunt. Eorundem quoque libertati & juribus præclare conſulitur præ-

fixis

fixis terminis, quos Cæſari tranſilire nefas. Præſcinditur quoque hoc modo Cæſari querelarum cauſa, quod non ad reliquorum exemplar Monarcharum imperare poſſit iis, qui ſe ipſi ſubjectiſſimos multo cum verborum honore vocant. Nam ab initio Capitulationis profitetur, ſeſe in has leges Imperium ſuſcepiſſe, inque easdem cum Electoribus pro ſe & reliquis Ordinibus per modum pacti conveniſſe. Atqui ſi iſtæ conditiones diſplicebant, licebat dignitatem illam recuſare, aut Electoribus oſtendere, dictas leges iniqui aliquid aut abſurdi continere; qui talia ſine dubio libenter correcturi erant. Ubi ſemel limitatam poteſtatem acceptare placuit, Imperatori nefas plenam & regiam poteſtatem in Ordines affectare; aut ſi tale quid auſus fuerit, his impune non parere licebit. Nam quin non ſolum regia poteſtas certis limitibus includi queat, ſed & poteſtas detur, quæ capiti corporis alicujus fœderatorum competat, quæque a regio, & pleno imperio

differat, haud negabunt, queis penitior Doctrinæ civilis intellectus.

§. 4. Ceterum in multis ſcriptoribus, quando de Capitulatione agunt, obſervare licet abjectam adulandi libidinem, aut inſignem Doctrinæ civilis inſcitiam. Impudenter non nemo aſſerit, per Capitulationem poteſtati Imperatoriæ terminos non poni; ſed id tantum agi, ne Imperii vires per alienationes, oppignorationes, & ſimilia flacceſcant. Plerique agnoſcunt, per eandem certis quidem limitibus circumſcribi poteſtatem Imperatoriam, adeoque abſolutam eſſe deſinere; non tamen ſummam, ſeu, uti quidam loqui amant, eandem plenitudini poteſtatis quid detrahere, non tamen ſummitati. Quod uti ſequenti Capite curatius erit examinandum; ita illud heic obiter monendum, falli eos, qui putant, controverſiam hanc ſolide expediri diſtinctione allata inter leges, quæ obligant ex præſcripto ſuperioris, & quæ ob placiti fidem & ex conventione ſtringunt; ad quod poſterius genus Capitula-

pitulationem referunt. Nam ex eo tantum probatur, Imperatorem non eſſe ſubjectum Ordinibus; non autem, ipſum in eosdem obtinere imperium proprie dictum. Ut enim aliquis ſummum obtineat imperium, non ſufficit, ſuperiorem non habere: Sed requiritur, ut juſſibus ipſius citra tergiverſationem, aut provocationem cæteri teneantur obedire. Multo minus rem conficiunt, qui ſufficere ajunt, ut quis ſit ſummus in ordine ad ſuam rempublicam. Nam & in Veneta Rep. Dux eſt ſummus, cui tamen ideo nemo ſummum imperium tribuere auſus eſt. Ac præterquam quod & in Rep. Optimatum, & in Democratiis dentur Principes proprie dicti, quos recte ſummos in ſua republica vocaveris: etiam in Syſtematibus ſociorum dari poteſt aliquis eminentior, & cui communis cura rei peculiariter ſit commiſſa, qui in iſto quidem corpore recte ſummus & Caput audiat, utut imperio proprie dicto in ſocios deſtituatur, ſeu iisdem ad modum ſubditorum uti nequeat. Verum ſatius opinor fuerit

in rem velut præſentem venire, & ſigillatim conſiderare, quidnam circa ſingulas ſummi imperii partes Imperatori competat. Ni quis enim iſta norit, inepte ac temere de Germanorum republica judicare inſtituit. Erit autem nobis heic ſequendus ordo, magis qui genio ejus Imperii, quam methodo ſcientiæ civilis examusſim congruit.

§. 5. Initium ergo capiemus a conſtitutione Magiſtratuum, quæ in qualibet civitate eſt penes ſummum imperantem, in quem ſi ultimo demum redundare debet imputatio eorum, quæ ab iſtis recte aut ſecus geſta fuerint, neceſſum eſt, ut ſummo imperio competat facultas eorundem geſta examinandi, & ſi quid deliquerint, officio eosdem dejiciendi, aut alio modo plectendi. Iſthæc poteſtas quin Cæſari in ditionibus ſuis hæreditariis illibata competat, dubium non eſt. Sed de reliquo Imperio quæſtio eſt, ad quod etiam omnia illa ſpectant, quæ de poteſtate Imperatoris hoc capite diſputantur. Equidem ab initio Duces, Co-

mitesque Germaniæ magiſtratus proprie dictos fuiſſe ſupra aſſeruimus. Id vocabulum hodie pro ſumma injuria accipient. Nec ullus Germaniæ Principum concedet, quod Cæſar per ipſum ditioni ſuæ ſubjectum populum gubernet, aut quod ipſius ſubditi Cæſaris ſint ſaltem hactenus, ut plus Cæſari in ipſos juris, quam ſibi competere agnoſcant: utut multo cum verborum honore de humillimo adverſus eundem obſequio teſtentur. Et licet hæreditarium in regno magiſtratum exiſtere non repugnet: Salvum tamen ut in miniſtrum ſuum ſummo imperio ſemper jus manebit. Quod ſi quis apud Imperatorem in vicem juris conſtituendorum magiſtratuum ſurrogare velit jus Cæſareum dignitatibus & honoribus alios extollendi, ne hoc quidem plane ex arbitrio Cæſaris dependere reperietur. Equidem poteſt Imperator conferre alicui titulum S. R. Imperii Principis aut Comitis; ſed qui in Comitiis ad ſeſſionem & ſuffragium haud admittetur citra reliquorum Ordi-

Digitized by Google

num conſenſum. *conf. art. 44. Capitul. Leopoldinæ.* Et cum fruſtra Principum titulo ſuperbiant, quibus ditiones ſuſtinendo ejus dignitatis ſplendori deſunt, ne novitios iſtos per feuda vacantia locupletare queat Cæſar, *articulo 30. Cap. Leopold.* cautum eſt: Ubi talia bona in patrimonium Imperii jubentur redigi. *add art. 29. Capit. Leopold.* Ejus conſtitutionis duplex potisſimum eſt ratio, tum ne omnia feuda vacantia per Domum Auſtriacam abſorbeantur, quæ, ſi penes ipſam plena facultas relinqueretur iſta denuo in alios conferendi, ſui aut ſibi obnoxiorum haut videbatur oblitura: tum ut tandem aliquando præter titulum tribuere quid posſit Germania ſuo Cæſari, unde tanti faſtigii ſumtus toleret; ne in electione propriarum opum eligendi potisſima ſit habenda ratio. Ex hæreditariis autem ditionibus recens creato Principi dignum iſto titulo patrimonium asſignare, & ad conditionem cæterorum Germaniæ Principatuum idem provehere, ſupra menſuram puto ſobriæ libera-

liberalitatis fuerit. Extraneum & a nemine ſuperiore dependentem Principem in reliquorum Germaniæ Principum ordinem adſciſcere Imperatori fors conceſſum. Sed ſi vel maxime alicui conditionem ſuam deteriorem facere in mentem veniret, quem locum iſte in comitiis occupabit? Nam & hunc infimi ſubſellii pudebit, & antiqui Germaniæ Principes niſi Regi loco haud ceſſerint. Circa urbes extraneas in cenſum Imperialium Germaniæ civitatum recipiendas minor videtur difficultas futura. Nam nec iſtas tanta ambitio uti Principes titillat, & facili negotio ab oppidis illis ſola libertatis ſpecie memorandis, qualia in Svevia non pauca dantur, obtineri poſſet, ut præfracta loci ſui defenſione Imperii Germanici incrementa ne impedirent. Sed ut libera civitas Germanis ſeſe velit adjungere, vix videtur prius eventurum, quam una aut altera vicinarum Rerumpublicarum diſſolvatur. Ex urbibus autem Germaniæ, quæ jam alicui Ordinum ſubſunt, ullam Cæſari

in

in conditionem civitatum Imperialium haud conceditur evehere.

§. 6. Multo minus autem in arbitrio Imperatoris ſolius eſt alicui dignationem Principis adimere, aut quempiam Ordinum ſuis ditionibus expellere, ne quidem ob crimen aliquod in Rempubl. admiſſum; ſed in notorio etiam facto ſaltem Electorum conſenſu opus habet, priusquam proſcriptionem delinquenti intentet. *Vid. art. 28. Capitul. Leopold.* Scilicet cavere placuit, ne qui fors in rem privatam Imperatoris quid deliquiſſet, tanquam hoſtis Reip. ſtatim plecteretur. Immo & circa eundem *articulum 28.* dum Capitulatio Francofurti concipitur, quidam Ordinum non imprudenter monebant, ut expreſſe insereretur, executionem ſententiæ in proſcriptos fieri debere ex legibus receptis per membra Circuli, in quo iſti ſunt ſiti. Nam ſi Cæſar ipſe ſententiam exequeretur, fieri poterat, ut proſcriptorum ditiones ad ſe traheret ſub prætextu ſumtuum in eam rem factorum. Et fortaſſe jucun-

dum

dum erat futurum tam atroces ferre ſententias, ſi iſtæ in emolumentum judicis cederent. De cætero etſi quidam Ordinum certas ob cauſas a ſuis ſubditis apud ſumma Imperii tribunalia in jus vocari poſſint; tamen quam curam quisque ſuorum civium gerat, & quam bene ſuas ditiones adminiſtret, Imperatori parum curæ eſt. Nam inter præcipua, quæ ipſe jurato promittit, eſt, quod cuique Ordinum ſua jura ac privilegia velit conſervare, atque in eorundem exercitio neminem turbare. Atqui hoc jure cumprimis ſeſe efferunt Ordines Germaniæ, quod ſibi ſubditos vel proprio ex arbitrio, vel prout cum ipſis pacti ſunt, poſſint regere. *Vid. art. 3. 7. 8. 9. Capitul. Leopold.* Paucisſima quoque ſunt, quæ Imperator ſubjectis Ordinum immediate poſſit imperare. Imo ne id quidem plerique concedere volunt, ut evocare eosdem queat teſtimonii aut litis cauſa absque omni ſubſidio juris in citationibus, quas ſuo nomine emittit. Præmiis tamen & privilegiis ſubjectos Ordi-

num afficere non prohibetur Imperator, ita tamen, ut juri Ordinum in eosdem nihil detrahatur. Etſi fere intra titulos Cæſarea liberalitas adverſus iſtos ſubſiſtat.

§. 7. Videamus porro, quidnam juris ſit Imperatori in bona Ordinum, quatenus ex illis ſunt contribuenda, quibus Reſp. pacis bellique tempore ſumtus tolerat. Quantum mihi conſtat, omnia vectigalia extra ditiones Imperatoris, ſi paucisſima excipias loca, ad Ordines ſpectant; qui ne eadem ſupra modum intendendo commercia peſſumdent, Imperator ſe prohibiturum promiſit. *Art. 21. 22. 23. Capit. Leopold.* Neque nova ipſi vectigalia in ditionibus Ordinum inſtituere conceſſum. Si quæ alia ad Imperatorem ex Imperio redeunt, magni adeo non ſunt momenti, aut miniſtris Cancellariæ cedunt, quibus inprimis renovatio feudorum quæſtuoſa eſt. *Vid. art. 17. Capit. Leopold.* Tributa ab Imperatore pro arbitrio indici Germanis auribus inauditum. Nec ſtati quid

ad

ad neceſſitates Reip. ab Ordinibus conferri ſuevit, niſi quod ſuſtentandæ Cameræ Spirenſi deſtinatur: quanquam & modicum iſtud ſat tædioſe a multis ſolvitur. Quondam etiam Imperatore ad coronam Romæ petendam proficiſcente, ab Ordinibus armanda & alenda erant IV. equitum, & XX. peditum millia. Verum cum expeditiones illæ Romanæ dudum fieri deſierint, deſcriptiones ſeu taxationes eam ob cauſam conceptæ huic fini inſerviunt, ut ſi fors extra ordinem quid conferendum ſit, ratæ partes ſingulorum Ordinum ſtatim ſciantur. Etſi & in iſtis ſuper inæquali diſtributione a multis querelæ moveantur, quorundam opibus lapſu temporum attentatis, aliorum auctis. In Turcicum bellum Germanis maxima vis ſanguinis juxta, aurique inſumta; ſed ne heic quidem pro imperio aliquid ab Ordinibus exactum. In Comitiis aut per circummiſſos Legatos omnia impetrata, eo facilius, quod nonnullis Principibus ea res in quæſtum vertit, dum

particulam aliquam iſtius tributi extra ordinem paulo laxius impoſiti ſibi decerpſere.

§. 8. Arbitrium belli & pacis jam ſat arctis incluſum legibus intelligitur, amoto rerum gerendarum nervo. Equidem poſſunt Auſtriacorum ditiones hæreditariæ validum alere exercitum. Sed & easdem valde exhauſtum iri, ſi ſolis onus incumbat, in aprico eſt. Ni ergo Ordines tam in bellum, quam in ſumtus ad id conferendos conſenſerint, non eſt, quod auxilii quidpiam ab iisdem ſibi polliceatur Cæſar. Cæterum uti non omnino deſtituere ipſum ſolent, ſi ab aliis invadatur; ita ultro alios armis petenti nemo temere adſiſtet, niſi peculiares ipſi cum Domo Auſtriaca rationes intercedant. Quin potius ex re Ordinum eſt impedire, ne iſte bellum alteri inferat, non ſolum quia illa occaſione tota Germania turbis involvi poteſt; ſed & quia ipſa Cæſaris victoria illis parum læta eſt futura, gliſcente nimium ejusdem potentia, quam libertatis ſuæ præ-

prægravem forte non injuria metuunt. *vid. art. 13. 14. & 16. capit. Leopold.* Quomodo itidem Cæſaris poteſtas circa fœdera ineunda ſit reſtricta, docet *art. 10. ejusdem capitulationis.* Circa quæ tamen cum exteris jucunda quantum licentiæ non raro quidam Ordinum ſibi indulſerint, magno cum Imperii damno, exemplo non uno conſtat.

§. 9. Videamus, quid Imperatori circa ſacra poteſtatis competat. Nam ut de hac quoque a Juris Publici ſcriptoribus anquirendum ſit, reformata per magnam Germaniæ partem ſacra effecerunt; cum e veteri theologia Romanis placitis addicta ſacrorum cura penes ſolum Romanum Pontificem ſit; ac ſummis imperantibus civilibus nil aliud relictum, quam clerum tueri & locupletare, & alicubi certa munia ac beneficia ſacra diſpertiri. Aſt recentior doctrina longe plus poteſtatis ſummis imperantibus attribuit, eoque ipſo magnæ rerum per Germaniam converſioni anſa præbita fuit; de qua pro captu hujus

ſcripti paucis ita habendum. Cum igitur antea per Germaniam ſoli ritus Romani viguerint, niſi quod in Bohemia Joannes Huſſus non paucos haberet diſcipulos, & Judæi pasſim tolerarentur, per Martinum Lutherum magna clades rebus Pontificis præter opinionem illata eſt: & levibus e cauſis exorta rixa magnam Germaniæ partem avertit. Iſthoc in negotio uti merito divinæ providentiæ primum locum deferimus; ita inter ea, quæ homines huc contulerunt, præter pronam admodum ejusmodi mutationi diſpoſitionem incuſari cumprimis meretur, tum inſcitia eorum, qui primi ſeſe Luthero oppoſuerunt, tum Leonis X. inconſulta præcipitantia. Scilicet Fraterculi quidam inter ſe rixabantur, quorum uni ſolida magis pietas, alteri quæſtus ſacerdotum cordi videbatur. Heic ſi ad humanæ leges prudentiæ res exigenda ſit, cordati fuerat judicis utrique ſe parti æquum præbere, aut utrique parti mature ſilentium imponere, ne apud vulgus ea mox

ſuſpecta

ſuſpecta fieri inciperet. Saltem non ita aperte in partes inſtitorum erat deſcendendum, ne ſummo paſtori lucrum magis, quam ſalus animarum curæ crederetur, aut quaſi iſte mallet peccata redimi, quam prohibere. Et præbebatur occaſio ſuſpicandi hominibus parum ſuperſtitioſis, quaſi eadem cum medicis & chirurgis agitarint vota ſacerdotes, queis morbi, ac vulnera hominum emolumento cedant; quosque adeo iisdem bona fide indoleſcere nemini perſuadeatur. Quod ſi autem ſtultum, & ſacrilegum habebatur, ſententiam ferri in detrimentum Eccleſiæ vergentem; debebant hominem præfervidi ingenii donis, aut per promiſſa delinire, ne facem iſte laicis præferret ad excutiendum ſacerdotum jugum. Et cum plures per ambitum, & largitiones, ad dignitates eccleſiaſticas adſpiraverint, tanti puto fuerat Monachum purpura involvere, ne tam male de Eccleſia Romana mereretur. Enimvero cum Lutherus deprehenderet, ſacerdotem apud tribunal nil

æque ſeſe obtenturum, favorem Laicorum captare inſtituit. Exinde Papam, qui aperte jam litem ſuam fecerat, judicem recuſavit agnoſcere. Tum ne patronis deſtitueretur, docere cœpit, ad principes ſeculares, aut qui his parem gerant poteſtatem, ſpectare curam Eccleſiæ; cumque videant, per bona, a majoribus pios ad uſus deſtinata, clericorum ignaviam,& luxuriam ali, fas eſſe otioſum pecus ſagina ſua excuti. Id a multis avide arreptum, partim, quod iſta vero congrua dici viderentur, partim quod reditibus ſuis opimam inde alluvionem ſperarent. Innotuerat quoque, ab Italis ſimplicitatem Germanorum illudi, dum pecunia,e peccatis ipſorum redacta, aleæ, luxuriæ, aut ad ſatiandam Papalium nepotium avaritiam inſumitur. Redibat quoque in memoriam dictum Martini V. oppido quam paſtore animorum parum dignum, ſibi eſſe in votis, ut ciconia fiat, dummodo Germani in ranas verterentur. Et qui antehac tam maſcule Romanorum arma repulerant, in-

ingemiſcebant, ſeſe obtentu religionis ab imbelli hominum genere tantum non ad fœnum edendum compelli. Sed & non parum momenti attulerat inſtauratus tunc bonarum literarum cultus, quod nova iſthæc diſciplina tanto cum adplauſu reciperetur. Habent enim id homines eruditi, ut non facile adduci queant ad credenda illa, quæ a ratione videntur abhorrere.

§. 10. Iſthac occaſione magna pars rituum, & ſi qua dogmata novis doctoribus ſuperflua, aut falſa judicabantur, apud multos Germaniæ populos eliminata; ſimul clerici pasſim bonis ſacris evoluti. Super iſtis bonis cum occupatoribus apud Cameram plurimæ lites intenderentur, & vero hæc in clericos videretur pronior, Proteſtantes jurisdictionem Cameræ ſaltem hac in parte detrectabant agnoſcere. Etſi enim alias ante omnia leges jubent ſpoliatos reſtitui; non ſine ratione tamen tergiverſabantur Proteſtantes, cauſati, prius generali concilio, eoque legitimo, aut alio

conventu publico definiendum, ejectos clericos veram fovere religionem. Ni hoc probatum fuerit, id quod ſibi ſit perſuaſum, impudenter iſtos petere fruitionem bonorum, quæ a majoribus vero cultui divino ſint conſecrata. Enimvero cum ſolis rationibus, & proteſtationibus parum ſeſe tutos crederent, plerique eorundem fœdere, quod Smalcaldicum vocant, junguntur ad repellendam vim, ſi qua ex cauſa religionis mutatæ intentetur. Ad arma inde procurſum; quæ cum infeliciter cesſiſſent, captis Electore Saxoniæ, & Landgravio Hasſiæ, religio quoque ipſorum non parum videbatur nutare. Donec Mauritii Saxonis armis reſtituta horum potentia Transactio Paſſavii iniretur. Poſt vero in comitiis Auguſtanis, anno 1555. habitis religioni Proteſtantium amplisſime fuit cautum, per modum publicæ legis ſancita pace, quam vocant, religioſa. Ibi præcipue conventum, ne partes ſe invicem obtentu religionis invadant, lædant, aut ad eandem ejurandam vi adi-

adigant. Si quæ bona eccleſiaſtica, quæ ad ſtatum aliquem immediatum non pertinuerunt, ab Ordinibus ſecularibus fuerint occupata, modo clerici tempore transactionis Paſſavienſis, aut interea, iſta non poſſederint, poſſeſſoribus relinquantur, neque propter hæc Camera in occupatores jus dicat. Jurisdictio eccleſiaſtica in ſocios Auguſtanæ Confesſionis ſuſpendatur, & ipſis circa ſacra ſua diſponendi ſit facultas. Ne quis alterius ſubditos in ſuam religionem pertrahat, eorumque defenſionem obtentu religionis ſuſcipiat. Subditis tamen, qui ſacris addicti ſunt a ſuperiore ſuo diverſis, detur facultas bona ſua vendendi, & alio migrandi. Si disſidium religionis per licita remedia non componatur, pax iſta in perpetuum duret.

§. 11. Acerrime autem diſceptatum fuit ſuper concedenda clericis Catholicis licentia amplectendi religionem Auguſtanam, ita ut cum dignitate ſimul retinere daretur ditiones ſacras. Id quod Proteſtantes obnixe urgebant; in

magnam ſuæ religionis redundare infamiam, ſi ſuſcepta ejus profesſione bonis ac dignitate ſit cedendum. Multis hac via ad puriorem doctrinam aditum obſtrui. Sibi haut quidquam in animo eſſe, ditiones ſacras in profanos uſus convertere, aut Capitulis liberam electionem adimere. Verum cum iſthac licentia jugulum religionis Catholicæ per Germaniam peti ſatis adpareret, non minus præfracte Catholici Status iſti ſeſe oppoſuerunt, quibus favens Ferdinandus hanc clauſulam paci religioſæ inſeruit: ſi Clericus ad Proteſtantium religionem tranſeat, beneficia, quæ habuit eccleſiaſtica, perdat, ſalva tamen exiſtimatione. Etſi tunc & aliquoties poſtea, inprimis in cauſa Colonienſi, de iſto reſervato queſti ſint Proteſtantes, neque ea ſe teneri aſſeruerint. Quod haut eo ſecius Inſtrumento Pacis Weſtphalicæ confirmatum fuit.

§. 12. Enimvero iſthæc pax omnia diſcordiarum ſemina, e diverſitate ſacrorum orta, tollere haut quidquam potuit.

potuit. Nam & inter ipſos Proteſtantes in partes diſceſſum, quod plerique quidem verbis Auguſtanæ Confesſionis ſimpliciter inhærerent, alii limatius quædam dogmata adornanda cenſerent. Et quanquam cordatioribus videretur res tanti non eſſe, ut propterea in bella civilia iretur: tamen animi invicem non mediocriter exacerbati fuerunt intemperie concionatorum, & artificio Catholicorum, quibus diſſenſio adverſariorum multum profutura erat. Cumque a pace religioſa excluſi eſſent, qui neque Catholicam, neque Auguſtanam fidem ſectarentur, callide laborabant Catholici, ut ad illos, qui politius ſeſe arbitrabantur credere, Auguſtana Confesſio nihil ſpectare a reliquis eidem ſimplicius addictis judicaretur. Quanquam autem hi non ſemel publice teſtarentur, illos ob diſſenſum non capitalem a pace ſacra haut quidquam ſequeſtrandos, effecit tamen ſacerdotum fervor, ut utrique ſeorſim fere ſuas rationes habere inceperint, parciusque in commune conſule-

ſulerint; immo cum una pars a Catholicis premeretur, aliorum nonnulli tacite eos pereuntes ſpectarent, aut auxilia quoque in eosdem ſubmitterent. Extitere deinceps aliæ disſidiorum cauſæ, & demum in Bohemia incendium exortum, quo mox univerſa Germania fuit involuta. Eo in bello cum fortuna ab initio Cæſari ſupra votum arriſiſſet, isque magnam Germaniæ partem jam armis oppreſſam teneret, anno demum hujus ſeculi XXIX. edictum promulgat ſuper reſtituendis bonis eccleſiaſticis, quæ poſt transactionem Paſſavienſem a Proteſtantibus eſſent occupata. Edicti arcana ratio hæc erat, ut Cæſar ſibi conciliaret ſacerdotes, reliquosque Ordines Catholicos, & iisdem perſvaderet, quæ moliretur, in gratiam religionis ſuſcipi, non ad opprimenda Ordinum jura. Quod ſi autem hiſce auxiliantibus, aut ſaltem non reluctantibus Proteſtantes ſubegiſſet, in proclivi deinceps erat reliquos etiam ad nutus ſuos componere. Sed quomodo ea deſtina-

ta

ta eventus deſtituerit, notiſſimum eſt. Demum in pace Weſtphalica prolixe ſuper negotio religionis fuit cautum *articulo V.* ubi transactio Paſſavienſis, & pax religioſa denuo confirmata; & expreſſe declaratum, eandem ad Reformatos quoque, uti vocant, pertinere. Additum, quæ poſt Kalendas Januarias anni 1624. in eccleſiaſticis, & eorum intuitu in politicis mutata, in eum ſtatum reponerentur, quo dicto tempore fuerunt; adeoque bona ſacra, quæ tunc a Catholicis tenebantur, & interim a Proteſtantibus occupata fuerint, iſtis reſtituerentur, & vice verſa. Bona ſacra mediata, quæ Proteſtantes dicto tempore poſſederunt, in perpetuum retinerent. Jus religionem mutandi, quod antea Ordinibus libere videbatur competere, ita conſtringeretur, ut ſubditi Ordinum Catholicorum Auguſtanæ Confeſſioni addicti, qui anno 1624. exercitium ſuæ religionis habuerunt, id retineant, in eodem turbari reſtituantur: qui illud dicto anno non habuerunt, libertate con-

conſcientiæ gaudeant, cultum tamen ſuum exerceant tantum intra privatos parietes, aut in vicinis locis. Quod ſi tamen a Domino territorii migrare ſint juſſi, liberum ſit bona vendere, aut per miniſtros adminiſtrare. Nonnulla quoque Cæſar ſuis ſubditis in gratiam Principum Proteſtantium indulſit. Cautum præterea, ut ſi deinceps Principum aliquis religionem mutarit, id ei ſit impune, ſuæque religionis ſacerdotes in aula ſecum queat habere: ſubditos tamen ad ſuam religionem vi non adigat, ſed in hactenus recepta relinquat. Etſi & hiſce licitum eſt ultro Domini ſui ſacra amplecti. Obſervandum præterea, libertatem illam religionis eſſe ſancitam per modum pacti æquales inter initi, & in quo ipſe Cæſar alterius partis eſt acceſſio; adeoque neque Cæſari, neque reliquis Ordinibus Catholicis, utut forte numero ſuperantibus, aliquid heic immutare licet. Sed & illud manifeſtum eſt, Ordinum Proteſtantium meliorem conditionem eſſe, quam

Ca-

Catholicorum; cum hi a Pontifice dependeant, illi de ſuis ſacris proprio jure diſponant. *Add. art. 1. & 19. capitul. Leopold.*

§. 13. Ad poteſtatem legiſlatoriam pergimus. Ea cui competat, planius adparebit, ſi intelligamus, quali jure, & unde introducto Germania utatur. Ubi facem nobis prætulit *Hermannus Conringius* erudito tractatu *de Origine Juris Germanici*, quem heic fere ſequimur. Operoſus autem eſt laudatus autor circa refellendam communem opinionem, quaſi juſſu Lotharii Saxonis circa A. C. 1130. in ſcholas pariter & fora jus Romanum ſit receptum; oſtenditque ad ſeculum usque tertium decimum judicia Germaniæ non tam ex jure ſcripto, quam ex receptis moribus, aut ex æquo & bono ſententias pronuntiaſſe; judicesque ad privatas cauſas lectos non doctrina præſtantes, ſed quos ſenilis prudentia, pietas & juſtitia commendabat, plerisque tunc e populo laico legendi ſcribendique imperitis. Seculo porro ter-

tertio decimo jus Canonicum paulatim in Germaniam irrepſit, neque ſolum ea inde peti cœpta, quæ ad cauſas ſacras faciunt, ſed & proceſſus cauſarum civilium ad idem inſtitutus. Etſi multi antiquis ſuis conſuetudinibus mordicus inhærere maluerunt. Circa eadem quoque tempora antiquæ conſuetudines in ſcripta relatæ; quas inter præcipue celebrantur jus Lubecenſe, & jus Magdeburgicum, quod Teutonica lingua *Weichbild* vocant. Item Speculum juris Saxonici & Suevici, ut & jus feudale Saxonicum & Suevicum. Atque his fere juribus uſa eſt Germania per ſeculum decimum tertium & quartum. Seculo demum decimo quinto jus Romanum, nec minus jus feudale Longobardicum ſenſim invaluit, peritis ejus juris in conſilia Principum adſcitis, queis artificium ſuum omnibus modis fovere cordi fuit; idemque paſſim per Academias Germaniæ doceri cæptum ad exemplum, uti apparet, ſcholarum Italicarum, quas Germanis frequentaſſe tunc

tunc glorioſum habebatur. Hinc, qui in ſcholis iſti juri operam navaſſent, cum tribunalibus admoverentur, idem jus paulatim in forum receperunt. Et anno 1495. a Maximiliano I. conſtitutum, ut in Camera jus ex legibus Romanis diceretur, ſalvis tamen receptis conſuetudinibus, & peculiaribus ſtatutis ſingulorum locorum. Ergo jus, quo Germania hodie utitur, eſt quaſi cinnus quidam ex jure Romano, Canonico, antiquis conſuetudinibus, & ſtatutis ſingularum provinciarum, atque urbium, fere inter ſe plurimum diſcrepantibus. Et id in tribunalibus regulariter obſervatur, ut, ſi quidem ſtatutum aliquod provinciale, aut municipale extet, id primo loco valeat. Hoc deficiente ad jus Romanum recurritur, quantum id communiter receptum eſt. Habent autem hoc Ordines Imperii, ut in ſuis ditionibus circa cauſas civiles posſint leges ferre, etiam a jure communi Romano discrepantes, uti & alia ſtatuta condere, ad uſus ſuos facientia, inconſulto quo-

que Imperatore, modo nihil contineant ſtatui totius Imperii adverſum. Etſi multi jura ſua provincialia per Imperatorem rata haberi fecerint majoris autoritatis, aut reverentiæ in iſtum teſtandæ gratia. Imo & circa criminalia leges poſſunt condere peculiares. Neque enim Conſtitutio Criminalis Carolina per omnia ubique obſervatur. Exercent etiam Ordines jus nocentibus veniam ſupplicii concedendi. Quod ſi novi quid ſtatuendum ſit, omnes obligaturum, id non niſi in comitiis univerſorum conſenſu condi poteſt: nec minus Imperator, quam Ordines eodem obſtringuntur. *Vid. art. 2. Capitul. Leopoldinæ.*

§. 14. Judiciorum per Germaniam diverſis temporibus diverſa fuit ratio. Circa quæ cum accuratisſime ſit traditum a laudato *Conringio*, tractatu *de Germanici Imperii Judiciis*, præcipua inde excerpta heic ſubjicere compendium laboris fuerit. Quid ergo ſub Carolo M. obobtinuerit, prius videamus. Familiæ regiæ cum inter ſe, tum adverſus alios con-

controverſiæ in concilio Procerum, & populi diſceptabantur; nec minus cauſæ Procerum, quæ quidem magni forent momenti. Minores Procerum lites per Regem, aut ipſius Miſſos, (ita enim tunc vocabantur, quos hodie Commiſſarios, aut Viſitatores, vel delegatos extraordinarios appellare posſis) dirimebantur. Pro reliquorum controverſiis erant in ſingulis pagis, ſeu diſtrictibus, conſtituti a Rege Graviones ſive Judices, ſtipati Scabinis, ſive Aſſeſſoribus, e nobilitate, aut honeſta plebe ſelectis. Hi ſuper civilibus, & criminalibus actionibus cognoſcebant. Graviones porro propter pagorum amplitudinem pasſim per vicos ſibi ſubſtitutos habebant vicarios, ſive ipſorum lingua Sculteſios; a quibus tamen ad iſtos dabatur provocatio. Sacerdotes præterea in vitioſos Chriſtianorum mores pœnis canonicis animadvertebant. Epiſcopis in clericos, & monachos jurisdictio. Ipſos Epiſcopos apud Metropolitanum, aut in Synodo deferri, moris erat; etſi

 pau-

paulatim ad Pontificem Romanum ob iſtius ſedis autoritatem provocationes fieri cœptæ, ab initio, uti videtur, fere ex compromiſſo. Imo & laicorum cauſæ promiſcue ad Epiſcopos devolutæ propter ſanctimoniæ, & integritatis opinionem. De bonis autem ſacris judicium non erat penes clericos, ſed penes Advocatos, ſive Vicedominos, peculiariter a Regibus conſtitutos; adeoque clericorum perſonæ judicio cleri, bona eorundem judicio Advocatorum laicorum ſuberant. Ab hiſce judicibus provocabatur tum ad Miſſos Regios, qui certis temporibus provincias circumibant, tum ad ipſum Regis palatium; ubi ſuper provocatione cognoſcebat ipſe Rex, aut comes Palatinus, cujus etiam erat dirimere, cauſas, in ipſa aula enatas. Provocare tamen non temere conceſſum, niſi ubi Graviones, aut Misſi juſtitiam adminiſtrare detrectaverant. Omnia tamen brevisſimo, & planisſimo proceſſu, & per paucas audientias terminata. Sic, ut in hac judiciorum forma nihil posſis deſi-

deſiderare, niſi provocationes clericorum ad Pontificem, velut extra Germanorum Remp. conſtitutum.

§. 15. In hiſce ſucceſſu temporum nonnulla mutata. Cauſas regias poſt Auream Bullam ad ſe ſolos fere revocarunt Electores. Pontifex quoque in Cæſares eousque ſibi poteſtatem ſumſit, ut ipſos excommunicare, & ſubjectos ab obſequio liberos pronuntiare non dubitaverit; Imperatorem inſuper vaſallum, & Imperium feudum ſuum jactans. Circa Principum cauſas illud ex antiquo more manſit, quod iſtæ nunquam ſolius Regis judicio fuerint permiſſæ, ſed adhibitis proceribus deciſæ proceſſu ſimplici, ac brevi, & ex æquo, & bono. Et ſi quando intra proximum potisſimum ſeculum Imperatores ſibi ſolis poteſtatem ſumſere judicandi circa perſonas, & feuda Principum, animoſiores Ordinum conſtanter contradixerunt. Quin & ſi alia deeſſent teſtimonia, univerſi ſtructura Imperii ſatis ar-

 guit,

guit, ſolius Cæſaris arbitrio tanti momenti cognitiones relinqui non poſſe, ſaltem ut Electores in anteceſſum in conſilium adhibere neceſſum ſit. Sic, ut adulationis manifeſti ſint, qui Judicium Principum, ſeu Parium Curiæ, Germanis das Fürſtenrecht dictum, inane figmentum vocare ſunt auſi. Id tamen deinceps introductum, ut pleræque Principum familiæ, quos & civitates liberæ ſunt imitatæ, judicia ſibi arbitraria conſtituerint. Teutones ſua lingua Auſtrægas vocant; quorum origo probabiliter ad extrema Friderici II. tempora, & magnum illud interregnum refertur. Martem quoque ſæpenumero arbitrum ſumſere, quibus potentia magis ſua, quam cauſa placuit. Id quoque a recentiore tempore, quod non ipſi Cæſares, ac Principes, cauſarum cognitioni vacent, ſed eandem in miniſtros ſuos rejicere ſoleant, legum peritos. Quod non potuit non evenire, poſtquam pro ſimplicibus conſuetudinibus patriis intricatæ leges Pontificiæ, & Romanæ ſubierunt,

runt, quas Principibus addiſcere ſummi inſtar ſupplicii futurum erat.

§. 16. Circa Clericos illud mutatum, quod Epiſcoporum cauſæ perſonales omnes Romam ſint pertractæ, neglecta Metropolitanorum, & Synodorum provincialium autoritate. Id quod apud Proteſtantes mutatum Catholici adhuc retinent. Etſi Carolus V, & quidam alii, Pontifice inconſulto, & ringente, circa religionem nonnulla diſpoſuerint, & in perſonas Clericorum manus injecerint. Tempore quoque Friderici II, & deinceps, plerique Clerici liberam ſuorum bonorum adminiſtrationem, excusſis Advocatis, ſibi aſſeruerunt. Subſunt tamen Eccleſiaſtici Ordines Imperio intuitu feudorum ſuorum, & regalium, quibus multari poſſunt, ſi in pacem publicam, aliusque Imperii leges atrociter deliquerint. Monachi quoad perſonalia ſeculo Caroli Magni ſub Epiſcoporum erant jurisdictione; cui deinceps antiqua quædam Monaſteria exemta, & immediate Pontifici ſubjecta. Novi

Ordines,circa ſeculum decimum tertium & poſt exorti, ſuis provincialibus & Generalibus ſubjecti, unius Papæ ſupremam agnoſcunt jurisdictionem, premendæ, uti adparet, Epiſcoporum autoritati. Bonorum adminiſtratio ab initio utplurimum Advocatis permiſſa, a quibus ſucceſſu temporum aliqua cœnobia exempta; plura in antiquo ſtatu permanſere. Pauca quoque ab oneribus publicis immunia facta.

§. 17. Cauſæ plebejorum ſeculares jam tum tempore Caroli M. vel coram Epiſcopali audientia, quæ late pomœria protulerat, vel in foro ſeculari agitabantur. Heic adeundi primum Scabini, qui antiquisſimis temporibus per pagos atque vicos conſtituti. Ab his ad Graviones, ſeu Comites ibatur, quorum poteſtatem multi poſtea Duces, & Epiſcopi invaſere. A Comitibus dabatur provocatio ad Miſſos Regios, & demum ad ipſum Regem, qui in aula ultimo lites decidebat. Enimvero, cum ſeculo decimo quinto appellationes fieri cœpiſſent

piſſent frequentisſimæ, ob introductas proceſſus ambages, & per rabularum nequitiam, iis commodius excutiendis deliberatum fuit de amplisſimo aliquo, & ſtato tribunali conſtituendo, quod demum Spiræ fixam ſedem accepit. Sic, ut illi cauſam dederit, non quod aula Cæſaris fere ambulatoria foret, ſed quod tanta litium moles ſeparato in loco commodisſime videretur expediri poſſe.

§. 18. Moderna per Germaniam judicia ſic ſe habent. Privatus cum privato litigaturus in prima inſtantia Prætorem adit ejus urbis, aut vici, ubi degit, niſi alter privilegio ſit munitus. Inde in omnibus, quos novi, Principatibus eſt ſuperius aliquod tribunal, toti provinciæ commune, ad quod ab iſtis provocatur. Pleræque tamen civitates liberæ ſuam jurisdictionem unica inſtantia abſolvunt. Communia toti Imperio ſunt Camera Spirenſis, & Curia Aulica Cæſarea. Verum gaudent quidam Ordines hoc jure, ne ipſorum ſubditi

omnino ad iſta ſuprema tribunalia poſſint provocare, uti ſunt Electores, etſi circa Eccleſiaſticos quidam dubium moverunt, magis an exerceant illud jus, quam an habeant. Item Domus Auſtriaca, & Rex Sueciæ intuitu provinciarum Germanicarum. Vid. *Inſtrum. Pacis Weſtphal. art. X. §. 12.* qui Wiſmariæ tribunal erexit, in quo appellationes, ad earum quondam provinciarum Principes, aut Spiram, aut in Curiam Aulicam devolvi ſolitæ, terminentur. *Add. Capitul. Leopold. art. 27. & 28.* Hoc tamen omnibus, quantum mihi conſtat, Ordinibus eſt commune, ut ab illis provocatio non ſit, niſi litis æſtimatio certam pecuniæ ſummam excedat; quæ ſumma tamen alibi major, alibi minor eſt. Criminalem autem jurisdictionem non ſolum Ordines Imperii, ſed etiam municipia quædam, ac Nobiles plurimi citra provocationem exercent.

§. 19. Quod ſi ipſis Ordinibus inter ſe lis ſit, plerique eorum in prima inſtantia

tia adeunt arbitros, ſive Auſtrægas. Eorum aliqui peculiari Ordinum conventione conſtituti ſunt, alii ex communi diſpoſitione legum publicarum dependent. Origo prima eorundem in obſcuro eſt. Vero quam proxime videntur accedere, qui eosdem ad Friderici II. tempora, & interregnum illud magnum referunt, uti jamjam dictum. Sic ergo iſtorum autor, quod quidam volunt, non eſt Maximilianus I, etſi hic novam iſtis formam dederit, quæ extat in *Ordinatione Cameræ anno 1495. Wormatiæ* conſcripta. Ex variis, qui recenſentur ibidem, Auſtrægarum modis duo potisſimum frequentantur; ut vel reus tres denominet Principes, aliosque Ordines, ex quibus unus ab actore eligatur; vel ab Imperatore Commiſſarii unus, pluresve impetrentur. Sunt tamen quædam cauſæ, quæ non ad Auſtrægas pertinent, ſed ſtatim ad Cameram, aut Judicium Aulicum ſunt deferendæ, quas pasſim enumerari videas. Comitantur autem Auſtrægas hæc incommoda, quod

ab

ab illis provocari queat ad Cameram, & Judicium Aulicum, adeoque paucæ lites hoc modo finiantur, quodque multi ſumtus requirantur, dum muneribus demulcendi, lauteque tractandi ſunt arbitrorum Principum Commiſſarii. Accedit, quod ſemeſtre, aut annuum ſpatium ſit præfinitum judicio Auſtrægarum, intra quod litem majoris momenti componi portentum in Germania foret.

§. 20. Supremum Germaniæ tribunal eſt Camera, cui Spiræ ſedes fixa, quæ primum conſenſu Ordinum inſtituta a Maximiliano I. anno 1495. Hæc etſi in decretis, ac ſententiis ſuis ſolius Imperatoris nomen præ ſe fert; rectius tamen illi, qui eandem non a ſolo Imperatore, ſed & ab univerſis Ordinibus dependere, eorumque autoritate jus dicere, aſſerunt. Præſidem huic judicio conſtituit Cæſar virum Principem, aut ſaltem Comitem, vel Baronem. In Pace Osnabrugenſi diſpoſitum, ut deinceps ſub primario illo Præſide, quem Judi-

Judicem Cameræ vocant, eſſent quatuor Præſides inferiores, a Cæſare conſtituendi, & in univerſum L. aſſeſſores, quorum XXVI. religioni Catholicæ, XXIV. religioni Proteſtantium forent addicti. Scilicet ut tolleretur Proteſtantibus materia querendi, quaſi prævalente numero aſſeſſorum Catholicorum ipſi juſtitiam experirentur minus faventem. Quanquam numerus iſte nunquam completus fuerit, plerisque Principum tardis circa ſufficiendos aſſeſſores, aut conferenda eorundem ſalaria; quod ipſorum aures imperioſas ejus tribunalis ſententias, utut raro ultra verba procedentes, fere averſentur. Qui accuratam ejus judicii formam cognoſcere cupit, ei omnino legenda eſt *Ordinatio Cameræ, Imperii Receſſibus* inſerta. Vulgo lites Spiræ dicuntur ſpirare, ſed nunquam expirare; cujus rei cauſa eſt tum cauſarum multitudo, & paucitas aſſeſſorum, tum immenſæ proceſſus ambages. Sed inprimis, quia deficit utplurimum facultas exequendi

ſen-

ſententias. Inde, qui propriæ confidunt potentiæ, ſusque deque habent, quid Spirenſes pronuncient. Et his ipſis tantum ſalis eſt, ut, quod ſupereſt autoritatis, non temere velint prodigere ſententias; dicendo validioribus ludibrium debituras. Imbelles tamen muſcas heic, uti & in aliis tribunalibus, irretiri mos eſt. Circa defectus Cameræ emendandos multa ſunt conſtituta in *Receſſu Imperii* anno 1654. A Camera non datur provocatio; ſed ſi quis læſum ſe putat, reviſionem poteſt petere; quæ tamen, quantum mihi conſtat, alto adhuc ſomno compoſta quieſcit.

§. 21. Eſt quoque in aula Cæſarea judicium, quod pari ſe poteſtate cum Camera Spirenſi fert, ſic ut, quæ in illo moventur lites, ad hanc non poſſint trahi, & vice verſa. Ejus in concinniorem formam redacti leges Ferdinandus Cæſar promulgavit, anno 1549. auxit Maximilianus II. plane innovavit Matthias anno 1414. ſed & quædam interpolata per Ferdinandum III. in Comitiis Ratisponen-

nenſibus anno 1654. Vid. *Inſtrum. Pacis artic. V. §. 20. & artic. 41. 42. 43. Capit. Leopold.* Id judicium a ſolo hactenus Imperatore dependit, utut Moguntinus tanquam Cancellarius Imperii, in eodem reviſionis ſibi jus aſſerat. Cauſam vel inſtituti, vel inſtaurati, ſolenniusque adornati ejus judicii divinando aſſequi, non ita in arduo eſt. Scilicet ægre ferebant Auſtriaci Cæſares, dum Spiræ ſuper appellationibus, aliisque gravisſimis cauſis cognoſcitur, ibique juſtitia imploratur, aulam ſuam minus frequentari. Nam & in eo maxima reſplendet imperantium majeſtas, quod ad illos confugiant, qui ſuper jure ſuo conſequendo, aut propulſanda injuria laborant: & cui juſtitiæ oracula interpretari datum, facile ab eadem diva impetrabit, ut ne aliquid reſpondeat, quod commodis ipſius adverſetur. Sane notum eſt dictum Cleſelii Cardinalis, quod ei frequenter in ore fuit: non opus eſſe, ut Cæſar bellum in Proteſtantes gerat, ſed ſufficere, ſi in procesſibus adverſas iſtis

ſen-

ſententias ferat. Camera porro Spirenſis, præterquam quod ab univerſo Imperio dependeret, conſeſſus erat ab aula Cæſarea remotus, Rhenoque ſuo affixus, qua Danubius flueret, parum videbatur curare. Controverſiæ porro Ordinum inter ſe propter mutatam juris rationem non ita commode, uti olim, in Comitiis expediri poterant. Eas ergo ſi ad ſe ſolum trahere poſſet Cæſar, receptis etiam privatorum provocationibus, magnam Ordinibus neceſſitatem impoſuerat ipſius majeſtatem colendi. Nec deerat plauſibile prætextum tali judicio fovendo. Quare namque in capitulationibus promiſerat, ſe omnibus juſtitiam adminiſtraturum, ſi omnes ipſo præterito Spiram curſum intenderent? Accedebat, quod judicium illud Aulicum lentiſſimo ſeſe proceſſui haut adſtrictum profiteretur. Unde volupe erat brevi lite poſſe defungi, ſi cui ejusdem favorem mereri contigerat. Nam Spirenſibus, ne ſi velint quidem, etiam in liquidis cauſis ambages illas præcide-

re

re non licet. Profundius adhuc genium illius judicii penetrabit, qui conſideraverit, eſſe præterea ſecretius, ſive ſanctius Conſilium in aula Cæſaris, in quo negotia, ſummam Reip. ſpectantia, potiſſimum tractari ſolent. Cauſæ igitur controverſæ in Judicio Aulico prius diſceptantur, &, ubi reſpectus quidam politici intervenerint, ad Cæſarem transmittuntur, adjuncto, quid ſibi videatur. Hinc cauſæ denuo in ſecretiore iſto conſilio proponuntur: ubi non tam juris, quam ſtatus rationes ponderantur, puta, num Cæſari aut Imperio expediat, talem ſententiam ferri; an, & quomodo commode executio fieri poſſit. Ubi circa talia ſcrupulus occurrat, ſententiæ pronunciatio ſuſpenditur.

§. 22. Circa executionem ſententiarum, in ſummis hiſce tribunalibus dictarum, ita fere proceditur. Primo ſententiæ ut pareatur, condemnato injungitur ſub comminatione certæ ſummæ marcarum auri puri, partem fiſco, partem victori ſolvendarum. Si tergiver-

L ſatus

ſatus iſte fuerit, multa intenditur. Si quis minas contemnere perrexerit, banno, ſive proſcriptione afficitur, ac vi armata in ordinem redigitur. Et quidem ſi alicui Ordinum ſubjectus ſit, executio eidem mandatur, cui damnatus ſubeſt. Sin damnatus ex Ordinum numero fuerit, executio mandatur Præfecto, aut uni alterive Ordinum circuli, cujus membrum iſte eſt. Sin circulus parum ſit validus cogendo damnato, duobus aut tribus ea res committitur. Verum rarius contingunt ejusmodi executiones; & magis eſt ex uſu Germaniæ, Ordinumque libertate, ut tanti momenti lites arbitrorum interventu componantur.

§. 23. Denique ſi quid incidat, quod ſummam Reip. ſpectet, de eo haud quicquam licet Imperatori pro lubitu ſtatuere, ſed in Comitiis, ſive univerſorum Ordinum conventu, ejusmodi negotium eſt proponendum, & ex conſenſu eorundem definiendum. *Vid. Capitul. Leopold. art. 39. ſub finem.* De his quia ſatis accu-

accurate a multis traditum, nos ſumma tantum capita delibabimus. Indicere Comitia ſolius quidem eſt Imperatoris, ita tamen, ut literis, vel per legatum, conſenſus Electorum ſit requirendus, etiam ſuper eorundem loco, & tempore. *Vid. artic. 17. Capitul. Leopold.* Poſſunt etiam Electores Imperatorem admonere de habendis Comitiis, ſi uſus Germaniæ videatur exigere. Quia vero eadem multo Ordinum ſumtu celebrantur, d. l. *Capit. Leopold.* cautum fuit, ne Imperator ipſis præter neceſſitatem habitis Comitiis moleſtus ſit. Per interregnum Comitia indicere penes Vicarios Imperii erit, & abſente Imperatore penes Regem Romanorum, ſi quis tunc extiterit. Indictio non fit publico, & communi aliquo edicto, ſed per literas manu exaratas, aut impreſſas, ſingulis Ordinibus inſinuandas; quæ concipiuntur verbis blandam potius invitationem, quam imperioſam citationem præ ſe ferentibus. Et iſthæc indictio fere per ſemeſtre ſpatium antecedit Comitia, ut per otium

de rebus ibi tractandis Ordines meditari queant.

§. 24. Priſcis temporibus per ſingulos annos Comitia fuiſſe habita, nec ultra menſem duraſſe, antiquitatum Germanicarum peritis veroſimile videtur. Hodie quoties, & quamdiu celebranda, nihil certi conſtitutum, ſed iſta omnia necesſitatibus Reip. definiuntur. Circa locum eorundem in Aurea Bulla quidem diſpoſitum, ut prima Comitia Norinbergæ habeantur, ni legitima impedimenta intervenerint. In Capitulationibus de commodo duntaxat loco fit mentio, qui non ſit ſitus extra Germaniam, & in quem Electores conſenſerint. Jamdudum urbs aliqua libera Comitiis ſedem præbuit, cujus rei ratio non eſt in obſcuro. Et vix crediderim comparituros Principes, ſi Viennam aut Pragam eosdem Imperator convocaverit.

§. 25. Vocantur ad Comitia omnes Imperii ſtatus, & quidem inter Eccleſiaſticos etiam illi, qui nondum a Pontifice ſunt confirmati. Poſſeſſores Epiſcopa-

ſcopatuum, qui Confeſsionem Auguſtanam fuerunt amplexi, cum antea neque vocarentur, neque admitterentur, in pace demum Weſtphalica peculiarem locum accepere; quem nunc ſolus Lubecenſis tenet. Circa Principes ſeculares obſervandum, quod pro minorennibus ipſorum tutores vocentur. Majorennes etiam ante petitam, & obtentam inveſtituram vocari, & admitti debere, verius eſt; utut ea ſuper re in Comitiis Ratisponenſibus anno 1608. Joanni Friderico, Duci Wurtenbergico, controverſia mota fuerit. Si qua in domo jus primogenituræ receptum, ſolus primogenitus vocatur. Ubi diviſioni ditionum locus eſt, ſinguli vocantur, qui de portione ſua peculiariter ſunt inveſtiti. Qui ditiones ſuas indiviſim posſident, univerſi quidem vocantur, ſed ſuffragium duntaxat unum obtinent. Vocati ad Comitia comparere tenentur vel ipſi, vel, ſi hoc incommodum fuerit, per legatos, mandatis ſufficientibus inſtructos. Qui venire neglexerint, nihilo

ſecius obſtringuntur eo, quod a majori parte concluſum. Ex peculiari privilegio Rex Bohemiæ non tenetur venire ad Comitia, niſi ea Noribergæ, aut Bambergæ habeantur. Domui Auſtriacæ, ſtatibusque Circuli Burgundici, venire, an emanere velint, liberum eſt.

§. 26. Quæ in Comitiis deliberanda, & conſtituenda ſunt, ab Imperatore, aut ejus Commiſſariis proponuntur. Inde ad deliberationes proceditur. Ubi quæſtio movetur, an idem ſit ordo tenendus in deliberando, & conſtituendo, qui fuit obſervatus in propoſitione? ſeu an ad aliud caput rerum propoſitarum ſit transgrediendum, prioribus nondum deciſis? Heic ſtatus quidem ſæpe contenderunt, non ita religioſe inhærendum ordini propoſitionis. Sed Cæſareani ſemper ſunt obnixi, uti aliqui interpretati ſunt, quod primum ſemper locum obtinuerint, quæ ad privata Cæſaris commoda ſpectarent; quæ univerſam Remp. tangerent, poſt principia ſtare juſſa ſint. Igitur ſi de his quoque aliquid

quid cogitare vellent Ordines, neceſſario prius Cæſari gratificandum fuiſſe. Qui poſtquam ſcopo ſuo fuerit potitus, de negotiis Ordinum non adeo anxium deprehenſum. Ubi ad deliberationes deſcenditur, in tria collegia Ordines ſeparantur, Electorum, Principum, & Urbium: quæ ſeparatio creditur cœpiſſe anno 1489. in Comitiis Francofurtenſibus. In primo directorium, quod vocant, gerunt Moguntinus, in altero Auſtriaci, & Salisburgenſis, alternis vicibus, in tertio civitas illa libera, in qua Comitia celebrantur. Principes viritim ſuffragia ferunt. Major pars pauciores quoque obligat, niſi circa negotium religionis, & ubi Ordines non tanquam unum corpus, ſed tanquam partes invicem diſceptantes conſiderantur. An idem in materia collectarum debeat obtinere, nondum eſt deciſum. *Vid. Inſtrum. Pacis art. V. n. 19.* Rationi videbatur conſentaneum eſſe, ut major pars etiam pauciores obligaret, ubi, quæ conferenda ſunt, totius Reip. ſalutem ſpectant, quæ

 nemo

nemo bonus civis defugerit. Sed circa ea, quæ in peculiarem Imperatoris uſum tendunt, ſuæ quemque liberalitati modum ſtatuere par fuerit. Quod collegio Electorali viſum fuit, collegio Principum communicatur. Hoc illi viciſſim ſuam ſententiam aperit, (referre & correferre vocant) idque tamdiu, quoad inter ipſos convenerit. Id ubi factum, ſententiam ſuam collegio urbium exponunt. Ubi & hoc conſpiraverit, Imperatori, aut ejus Commiſſariis, unanimis Statuum ſententia proponitur. Qui ſi eam adprobaverint, res confecta eſt. Si collegiis inter ſe convenire non poſſit, diſcrepantia ſuffragia Imperatori proponuntur, qui amica tractatione, non autem pro imperio componere diſcrepantes laborat. Similiter ſi & ipſi quid ſecus videatur, eousque res amice agitatur, donec aut ipſe cum Ordinibus, aut hi cum illo conſpirent. Inde ſolennis in Receſſibus Imperii formula: Hæc inter Imperatorem & Ordines per modum contractus conſtituta. Circa collegium

Ur-

Urbium obſervandum, quod, etſi *in Inſtrumento Pacis, art. VIII. §. 4.* votum deciſivum illi ſit asſignatum, cum antea cæteri ad deliberationes duntaxat illud admittendum contenderent; non prius tamen duo ſuperiora collegia cum hoc communicent, quam ipſis inter ſe convenerit. Ita tamen, ut illa huic ſua placita pro imperio, aut tanquam major pars invito nequeant obtrudere; ſed ubi diſſenſerit, res ad Imperatorem defertur, quousque & heic concordia fuerit inventa. Quæ componi nequeunt, in alium conventum differri moris eſt. Quæ ſic univerſis placuere, a Moguntino directorio in juſtam Receſſus formam rediguntur, denuo expenduntur, & poſt ſubſcriptionem, & obſignationem promulgantur.

§. 27. Quid igitur circa præcipuas ſummæ poteſtatis partes Imperatori ſit relictum, ſatis, puto, adparet. Sunt tamen quædam jura, quæ ſoli Imperatori per Germaniam exercere datur. Inter quæ referuntur (1) jus primariarum pre-

 cum,

cum, cujus vi electus Imperator in quolibet collegio Clericorum unam poteſt perſonam ad beneficium Eccleſiaſticum præſentare. (2) Quod cujusvis generis, & gradus dignitates confert. *Vid.* tamen *art. 43. & 44. Capitul. Leopold.* (3) Quod ab ipſo ſolo obtinetur inveſtitura, & collatio feudorum principalium, & quæ per vexillum notari moris eſt. (4) Quod ſcholas publicas, ſive Academias conſtituit. (5) Quod facultatem indulget condendæ urbis: & ſi quæ ſunt alia.

§. 28. Sed & exinde non difficile eſt colligere, quidnam Ordinibus ad ſummum imperium deſit. Scilicet habent iſti, ſaltem plerique, jus vitæ & necis in ſibi ſubjectos; Leges condunt, etiam communi juri diſcrepantes; religionis libertate gaudent; omnes reditus e ditionibus ſuis ſibi capiunt; tributa indicunt; Fœdera inter ſe, & cum exteris feriunt, modo non ſpectent contra Imperatorem, aut Imperium. *Vid. Inſtrum. Pacis artic. VIII. §. 2. & Capitul. Leopold. c. VI. & VIII.*

Quod

Quod jus mediatis Imperii civibus expreſſe ademtum, *artic. IX. Capitul. Leopold.* Iidem armis ſe defendunt, aut injurias ſibi illatas vi exequuntur, inprimis contra exteros; munimenta in ſuis ditionibus extruunt; & quæ ſunt alia ad gubernationem civitatis neceſſaria. *Add. artic. 33. 34. Capitul. Leopold. & Inſtrum. Pacis, art. 8. §. 2.* Ad dignitatem Electorum peculiarem facit *artic. V. Capitulat. Leopoldina.* Et iſta quidem omnia ſuo jure, non Imperatoris loco exercent; quæ etſi quibusdam non ad ſummum imperium proprie dictum, ſed ad ſuperioritatem duntaxat territorialem, quam vocant, ſufficere judicantur, qui gradus poteſtatis illo inferior & ſubalternus ſit: tanti tamen ponderis iſta ſuperioritas eſt, ut civilem ſubjectionem longe excedat, & monarchicæ majeſtati locum non relinquat in eos, qui iſta præditi ſunt, præſertim ubi vires privatum modulum longe ſupergreſſæ acceſſerint. Neque tam ipſorum poteſtatem, quam habendi modum afficit, quod ditiones ſuas, tan-

quam

quam feuda ab Imperatore, & Imperio recognoſcant. Nam cum eadem hæreditario jure ad poſteros transmittant, ritus potius ſolennis, quam veræ collationis vim inveſtitura habet, quicquid de prima adquiſitione ſit; cum nemini denegari posſit, qui intra legitimum eam tempus petat. Et quanquam feudum dependentiam, & vinculum beneficiarium involvere dicatur; non tamen omnia, quæ eo vocabulo veniunt, poſſeſſorem ſtatim ad civis, & ſubjecti conditionem redigunt. Sicuti & quod alicujus poteſtas ad Imperii leges reſtricta, aut ab Imperio, ac Dominio univerſali dependere dicitur, id eſt, magnæ illius Reipublicæ, & corporis membrum conſtituit, non ideo iſte civilis ſubjectionis menſuram haut excepiſſe dici poteſt. Juramentum fidelitatis intelligitur ſalvis cujusque juribus; & ſocios quoque, aliosque, ſubjectorum loco haud numerandos, juramenti vinculo adſtringi tralatitium eſt. Ac revera jura Ordinum non e juramento ſunt metienda, ſed juramentum

tum potius ex illorum juribus eſt interpretandum. Neque illud tantum onus eſt, aut ſubjectionem arguit, quod in comitiis teneantur propriis ſumtibus comparere, aut quod ad Imperii necesſitates quædam conferant. Nam id in omnibus quoque ſociorum conventibus fieri ſuevit; in quorum regulari ſyſtemate etſi major pars minorem diſſentientem velut pro imperio obligare nequeat, in republica tamen,& corpore civili irregulari fieri poteſt, ut major pars obliget minorem, non velut pro imperio, ſed velut ex pacto. Denique, quod durisſimum videtur, Statum aliquem Imperii in ſupremis tribunalibus poſſe in jus vocari, & ubi in Rempublicam graviter deliquerit, ditionibus ſuis exui; ne id quidem natura ſocietatum penitus reſpuit. Nam & apud antiquos talia exempla occurrunt in ſocietate Amphyctionum, & Achæorum; & noſtro ſeculo vidimus Fœderatos Belgas Groningam ad tempus caſtello coërcere. Statibus tamen Germaniæ abunde cautum *artic.28. Capitul.*

Capitul. Leopold. Ut autem, qui reliquos proterve, ac pertinaciter inſultaverit, a cæteris compeſcatur, etiam in æquali ſocietate fieri ſuevit. Heic enim cognitio delicti ſuſcipitur non velut ex imperio in delinquentem, ſed tanquam ex ultroneo ejusdem conſenſu, & quodam compromiſſo. Executio autem fit non tanquam in ſubjectum, legis civilis violatæ damnatum, ſed per modum belli, ut in violatorem fœderis. Iſta autem omnia facilius expediuntur, ubi non de regulari quopiam ſociorum ſyſtemate ſermo fit, ſed de irregulari quopiam corpore, quod nonnulla cum civitate, aliqua cum ſyſtemate habet communia.

Caput VI.

De Forma Imperii Germanici.

§. 1.

QUemadmodum tria ſunt corporum genera: naturalia, moralia, & artificialia, quorum ſingula diverſis e partibus componuntur: ita, prout

prout hæ partes inter ſe probe ſint digeſtæ, & temperatæ, aut concinne diſpoſitæ, vel minus, ſana iſta, aut regularia, vel ſecus eſſe cenſentur. Satis autem e ſuperioribus adparuit, in Germanorum Republica deprehendi aliquid, quod eandem ad ſimplices, & regulares Rerumpubl. formas referri, prout a politicis illæ deſcribuntur, non patiatur; uti cuivis patet, qui iſtam cum regnis, & ariſtocratiis, quæ omnium confeſſione pro talibus agnoſcuntur, contulerit. Eo curatius nobis in genuinam ejus Imperii formam erit inquirendum, quo ſecurius de iſta a plurimis tractatum reperitur, ignorantia ſcientiæ civilis, & quia a pluribus tradita citra disquiſitionem ſequi mos eſt. Sed & eo faciliorem mihi veniam polliceor ob admixtas paulo uberius, quam pro delicatis auribus, ſubtilitates ſcholaſticas, quo difficilius eſt circa hæc ſolidum de Germaniæ ſtatu judicium ferre. Etſi paucis apud rerum civilium ſolide peritos defungi liceret, ni aliorum errores, plurimis probati, operoſius viderentur convellendi.

§. 2.

§. 2. Singulæ porro partes Imperii, ſeu Ordines, ſeparatim conſiderati etſi pro civitatibus perfectis haberi nequeant, cum tamen a provinciis proprie dictis, & earum Principes a Gubernatoribus provinciarum longe abeant, nil obſtat, quo minus in diverſas earundem formas inquiramus. Omnes igitur Principatus ſeculares, & Eccleſiaſtici, (quorum illi hereditate, hi per electionem conferuntur) nec non Comitatus, Monarchiarum inſtar gerunt. Cum hoc tamen diſcrimine, quod alicubi Principum poteſtas ſit abſoluta, niſi qua communibus Imperii legibus adſtringitur; alicubi eadem inſuper circumſcribatur per certa pacta cum Statibus, quos vocant, ſeu Ordinibus provincialibus, eorumque privilegia. Urbium autem liberarum nonnullæ ariſtocratico utuntur regimine, in quibus nempe penes Senatum eſt ſumma rerum, in quem primarii cives ipſorum ſenatorum ſuffragiis adoptantur; & ubi Senatus neque a plebe in ordinem poteſt redigi, neque rationibus admini-

ſtratio-

ſtrationis ſuæ reddendis eſt obnoxius. Alicubi democratia viget, ubi tribuum ſuffragio ſenatus ſuppletur, illisque in hunc inquirendi eſt poteſtas.

§. 3. Quæ autem toti corpori Germaniæ forma ſit aſſignanda, inter ſcriptores non convenit, certisſimo argumento vel reip. valde irregularis, & a tritis politicæ vulgo receptæ ſcitis longisſime abeuntis, vel inſcitiæ ſcriptorum, quorum non pauci nulla, aut valde tenui rerum civilium ſcientia inſtructi ad commentandum de Jure Publico provolarunt. Qui democraticam Imperio iſti formam attribuerit, nondum vidiſſe memini. Sunt tamen, qui illos tantum civium Imperii Germanici nomine velint dignari, quibus jus ſuffragii in Comitiis competit; ſecuti ſine dubio Ariſtotelem, cui civis dicitur, qui jus deliberandi, & ſuffragium ferendi de republica habet. Hoc ſi adſumamus, ſane Democratia erit Imperium Germanicum, quippe cujus cives ſoli ſint Ordines, qui omnes & ſinguli utique jus de

Rep. deliberandi, & ſtatuendi in Comitiis obtinent; Imperator autem inſtar Principis proprie dicti habebit. Enimvero qui definitionem illam Ariſtotelicam ulterius, quam ad cives in Democratiis Græcanicis degentes velit extendere, valde abſurdus ſit. Quis enim liberis hominibus & patribus familias, in Regno aut Ariſtocratia viventibus, civium nomen denegabit, utut iſti ad nullam Reip. partem admittantur? Aut quis in Regno unum eſſe civem Regem, in Ariſtocratia ſolos Senatores dicet?

§. 4. Plerique, queis exquiſitam rerum civilium ſcientiam, & erectum libertatis ſtudium oſtentare placet, pro vera & mera Ariſtocratia Germaniam venditant. Hi, ut ſententiam ſuam defendant, ſolicite inculcant: (1) Non eſſe, quod quis externa rerum facie, ſuperbo adparatu titulorum & formularum, non niſi monarchicum quid reſonantium, moveatur; quorum magna pars ex genio linguæ Teutonicæ, inanibus honorum verbis luxuriantis, ortum

tum trahat; nonnulla ex antiquisſima Republica, abs qua moderna multum diſcesſit, remanſerint. Penes illos enim revera ſummam eſſe poteſtatem, quibus jus competit de ſumma rerum proprio ex arbitrio ſtatuendi, quocunque demum vocabulo inſigniantur. (2) Non repugnare naturæ Ariſtocratiarum, habere unum caput paulo eminentius, & autoritate reliquos antecedens, quod velut Directoris & Præſidis in concilio Optimatium vices obeat. (3) Diſcrimen eſſe faciendum inter ipſam formam Reipublicæ, & modum adminiſtrationis. Quæ diſtinctio ita eſt explicanda, quod interdum contingat, ut una Respublica modum adminiſtrationis ex alterius formæ republica proxime reſultantem videatur æmulari, aut ſaltem ejusdem aliquod ſignum præferre. Sic, ſi Rex aliquis de ſummis Reip. negotiis ad concionem populi, aut Senatum referat, modus adminiſtrationis illic quidem videbitur habere aliquid Democraticum; heic vero quid Ariſtocraticum:

& tamen revera forma reip. erit monarchica, ſiquidem concilium populi, & Senatus tanquam conſiliarii adhibeantur, nec ab iisdem Rex neceſſario dependeat. Ex adverſo, ſi in Democratia, vel Ariſtocratia extet magiſtratus aliquis eminentior, aut Princeps proprie dictus, cui jus referendi de negotiis publicis, atque exſequendi leges ac decreta ſoli, aut præcipue competat, & cujus nomen acta & decreta publica præ ſe ferant; erit quidem aliquod ſimulacrum Monarchiæ in adminiſtratione reipublicæ; ſumma tamen poteſtas revera penes populum, aut concilium optimatum reſidebit. Sunt equidem, qui hanc diſtinctionem oppugnant eo potisſimum ratiocinio, quod cum forma ſit principium operationum, has utique non alias eſſe poſſe, quam prout iſtius efficacia permittit. Jam autem formam reip. eſſe illum velut fontem, ex quo operationes circa eandem adminiſtrandam profluunt. Fieri ergo non poſſe, ut ab ipſa forma adminiſtratio diſcre-

diſcrepet. Ad quæ ita nonnulli reſpondent, diſcrimen eſſe faciendum inter adminiſtrationem, quæ nomini proprio, & eam, quæ fit nomine alieno. Illam quidem concedunt non poſſe diſcrepare a forma reipublicæ: hæc autem, quo minus disparem faciem præ ſe ferat, nihil obſtare. Et ita res eſt. Diverſæ rerum publicarum formæ reſultant e ſubjecto, cui ſumma poteſtas inhæret, prout illud eſt vel unica perſona, vel concilium ex univerſis, aut paucis conſtans. Quibus autem miniſtris aut executoribus ſumma illa poteſtas nitatur, nihil intereſt. Ne dicam, quod axioma illud, cui ratiocinium innititur, in naturalibus duntaxat procedat; non autem ad illa recte adplicetur, queis actionum ſuarum libera competit gubernatio.

§. 5. Enimvero Imperium Germanicum veram Ariſtocratiam eſſe, nemini perſuadebitur, cui rerum civilium profundior paulo intellectus. Nam ad Ariſtocratiam requiritur, ut ſumma poteſtas ſit penes ſtatum aliquem & perpe-

tuum Senatum, cujus ſit deliberare & ſtatuere de omnibus negotiis ad remp. ſpectantibus, executione rerum quotidianarum, aut ſingularium certis magiſtratibus delegata, qui ſenatui rationem geſtorum teneantur reddere. Atqui talis ſenatus in Germania haut quidquam datur. Camera enim Spirenſis, & Judicium Aulicum ſuper litibus duntaxat, & negotiis juſtitiam ſpectantibus cognoſcit. Comitia autem nullo modo ſtati & perpetui ſenatus inſtar habent, cui de omnibus negotiis totam rempubl. ſpectantibus diſponendi ſit poteſtas; quæ peculiares duntaxat ob cauſas vocari, moris eſt. Imo ſi vel maxime Comitia, quæ ab anno ſexageſimo tertio per tot luſtra durarunt, in perpetuum continuari contingat, quod & ex uſu Germaniæ videtur futurum; ea tamen ſenatus Ariſtocratici indolem haud habebunt. Sane enim conventus ejusmodi, & quod in illis major ſuffragiorum pars prævalet, eſſe infallibile ſignum ſtatus Ariſtocratici, valde ſimplex eſt; cum in compluri-

pluribus Regnis comitia ſeu conventus Ordinum haberi ſoleant, in quibus itidem ſuffragia numerantur; ſed quæ Comitia convocandi jus penes Regem ſit, nec ipſis Ordinibus quoties aut quacunque de cauſa conveniendi jus competat. Quid etiam frequentius, quam inter ſocios arctiore fœdere in unius ſyſtematis compagem combinatos, conventus ſeu comitia agitari? Quorum in ſocios major aut minor, prout leges ſocietatis ferunt, poteſtas, aliquando non multo inferior, quam comitiorum Germanicorum eſt in ſtatus Imperii, praeſertim ſi non tam indolem poteſtatis, quam effectum ſpectemus. Exempli loco eſſe poſſunt ex antiquis ſocietas Amphyctiorum, & Achæorum, e recentibus Helvetiorum & Belgarum Fœderatorum. Deinde habent id veræ Ariſtocratiæ, ut univerſo quidem ſenatu nemo ſit ſuperior; ſinguli tamen ſenatores non minus addicte univerſo ſenatui pareant, quam alii cives; & in illos æque atque in hos jus vitæ & necis exerceatur. Id quod

longiſſime a libertate Ordinum Germaniæ abeſt; quod qui inficiatur, vel ipſam Germaniam, vel alias reſpublicas non novit. Sic & in Ariſtocratiis privatum ſibi patrimonium habent Optimates, cæterorum civium fortunam ſæpe plurimum excedens: non minus tamen illud ſenatorum patrimonium, quam quod extra idem reliqua civitas bonorum comprehendit, univerſi ſenatus ſummo imperio ſubjicitur, eiusdemque legibus eſt obnoxium. Aſt in Germania, ſi removeas, quæ ad ſingulos pertinent Ordines, nihil remanet terrarum, quod ad univerſos pertineat. Et ludibrium debebit, ſi quis aſſerere audeat, in Germania univerſis Ordinibus in ſingulorum bona tantum competere poteſtatis, quantum in quavis vera democratia ſenatui in bona ſingulorum ſenatorum. Nam quod adducunt dictum Alberti Electoris Moguntini, prolatum, quando de electione Caroli V. præ Franciſco agebatur; *hunc ad Monarchiam inclinare, Germaniæ autem Principibus Ariſtocra-*

ſtocratiam eſſe retinendam, facilem habet reſponſionem. Nam a tali Præſule, ut ad exquiſitæ philoſophiae regulas dictionem popularem ita anxie formet, requirere, putidum foret. Et ſenſus, utut minus commodis vocabulis expreſſus, in ſe perſpicuus juxta ac verisſimus eſt. Scilicet ſi præſentem ſuam conditionem & libertatem ament Germaniæ Principes, cavendum ipſis eſſe ab imperio Galli, qui cum in proprio Regno Procerum conditionem ad exquiſitæ leges monarchiæ redigere laboret, Germanos in Principes ſine dubio ſimilia ſit tentaturus.

§. 6. Reſtat, ut videamus, an Monarchiarum in cenſum Reſpublica Germanorum ſit referenda. Earum ſunt duæ claſſes; quædam abſutæ, aliæ limitatæ vocantur. In illis penes ſolum Regem, aut quocunque nomine inſigniatur, eſt poteſtas de negotiis ſummam rerum ſpectantibus proprio ex judicio ſtatuendi. In his autem Rex circa exercendos actus ſummæ poteſtatis certis legibus eſt adſtrictus. Hanc monarchiarum

 diffe-

differentiam qui non exacte obſervarunt, in hoc argumento vehementer ſunt hallucinati; dum rationibus, quibus Imperatori abſoluta poteſtas denegatur, ne limitatam quidem relinqui crediderunt. Cæterum abſolutam in Imperatore poteſtatem, per univerſum Imperium exercendam, qui agnoſcat, verveceum in patria natum oportet eſſe. Et quæ afferuntur rationes, ſibilo magis, quam ſeria refutatione dignæ ſunt. Æque abſurdum, e viſione Danielis, quam ex libris juris Romani Imperatoris Germanici poteſtatem velle definire. Quod Imperator neminem, niſi Deum, & enſem, ſuperiorem agnoſcat, id eidem in Principes Germaniæ non magis abſolutum imperium tribuit, quam Provinciæ Hollandiæ in reliquas ſex, cui utique idem elogium recte tribui poteſt. Tituli, formulæ, ſtylusque curiæ, quo literas interdum, & decretorum carmina ſcribæ ſolent adornare, longe rei ipſius vim excedunt. Denique jurant Ordines Imperatori fidelitatem, ſed ſalva ſua liber-

tate,

tate, ſuisque juribus, quæ quantum iſti poteſtatis reliquant, jam ſupra ſatis adparuit. Sed plura verba in re tam manifeſta facere, putidum fuerit.

§. 7. Probabilisſimam plerisque viſi ſunt ſententiam foviſſe, qui Imperatori tribuunt poteſtatem regiam & ſummam, non tamen abſolutam, ſed certis legibus circumſcriptam. Quam ſententiam pasſim quoque in ſcholis defendi audias. Hanc, quantum nobis conſtat, primus oppugnandam ſibi in Germania ſumſit perſonatus quidam, *Hippolithus a Lapide*, quo tempore quam maxime bellum inter Cæſarem & Suedos fervebat. Qui utut plurima habeat, quæ nemo posſit abnuere, niſi omnem pudorem ejeraverit; in multis tamen eundem falli, & per implacabile odium adverſus Domum Auſtriacam in transverſum rapi, non minus in aprico eſt. Hic igitur uti recte ſummam ac regiam poteſtatem Imperatori in Ordines detrahit; ita in eo valde abſurdus eſt, quod eundem Ordinibus ſubjicit, ac nudi ma-

giſtra-

giſtratus dignationem velut precario tot titulis ſuperbienti concedit. Quaſi vero neceſſarium ſit, Ariſtocratiam exiſtere, ubi Monarchia abſoluta non datur; aut omnino cum quis ſuperiorem cogatur agnoſcere, cui pro lubitu non poteſt imperare. Et iſthoc duntaxat qui obſervaverit, nullo negotio plerasque ipſius rationes elumbes dabit. Quanquam & paſſim multa futilia immiſcet, quorum paucula duntaxat velut per ſaturam recenſebimus. Dicit alicubi, majeſtatem ſive ſummam poteſtatem eſſe penes Ordines, qui eam etiam tunc habeant, quando nullus eſt Imperator. At quis ignorat, in omnibus regnis tempore interregni ſummam poteſtatem redire ad populum, aut, qui eum repræſentant, Ordines; quam tamen, novo Rege conſtituto, non amplius ſibi arrogare poſſunt. Non ſtatim etiam ſuperiorem agnoſcit quis illum, cui ad reddendas rationes ſeſe offert. Aliter ratio redditur ei, a quo pœna metuitur, niſi illa ſibi conſtiterit; aliter iſti, cui ex pa-

ćto

ℓto duntaxat tenetur; aliter denique, cujus exiſtimationem veretur. Sic Reges bella moturi publicis ſcriptis rationem toti orbi ſatagunt reddere. Sic ſocius ſocio, tutor pupillo rationem negotiorum geſtorum reddit. Præterea non ſtatim altero eſt ſuperior, aut imperium in ipſum habet, qui munere ſuo eundem dimovere poteſt. Nam poteſt quis ex pacto duntaxat plurium communibus negotiis gerendis eſſe præpoſitus, ut neutri in alterum imperium proprie dictum competat; qui, ubi diſplicuerit, officio evolvitur; non aliter atque contractus cum eo initus abrumpitur, qui ejusdem legibus non ſatisfecerit. Etſi ſaltem circa Henricum IV. & Adolphum Naſſovium omnia ad juris normam fuiſſe geſta, merito dubiter. Quæ de Comitiis prolixe diſputat, vera quidem ſunt, ſed fruſtra adducuntur ad probandum id, quod ipſe intendit. Nam uti Imperator invitis Ordinibus nihil poteſt injungere, ita quod hi aliquid pro imperio invito iſti queant injungere, puto, in-

inauditum eſt. Equidem præſcribunt Electores in Capitulatione, quid Cæſari faciendum, quid omittendum, verum non velut ex vi alicujus in ipſum imperii, ſed per modum contractus; cujus ea eſt efficacia, ut ſi contra conventa quid Ordinibus velit injungere Imperator, impune poſſint ipſi non parere. Enimvero & hoc eſt e communi pactorum natura, non ex aliqua poteſtate, quæ Ordinibus in Cæſarem competat. Probabilius urgeri poſſet, quod ex antiqua conſuetudine introductum, & poſt per Auream Bullam confirmatum eſt, ut Imperator, ſi quibus ſuper cauſis fuerit impetitus, coram Comite Palatino reſpondere teneatur. Et notum eſt, quomodo tres Electores Eccleſiaſtici Alberto I. Imperatori denuntiarint, ut coram Rudolpho, Comite Palatino, cauſam diceret. Etſi tanto reo arma magis in actores judicemque arriſerunt. Poſt Auream tamen Bullam nullum ejusmodi judicii coram Palatino peracti exemplum legiſſe, meminimus.

mus. Origo ejus juris, Palatino competentis, ſine dubio profluxit ex officio, quod hic antiquisſimis temporibus tanquam Major Domus in aula Regia gesſit. Hic enim uti in alios aulicos exercebat jurisdictionem; ita ſi quis ab ipſo Rege quid poſtularet, de quo ambigebatur, Comitis Palatini erat cognitio. Cujus ſententia ſtabat Rex, non tanquam iſtum agnoſceret ſuperiorem; ſed quod cognito petitoris jure, juſtitia requirente, non poſſet non obligationem ſuam explere. Sicut multos novimus Principes in Germania, & alibi, qui ſuper debitis, dubii quid habentibus, & aliis negotiis, e quibus aliis jus adverſus ipſos fuit quæſitum, in propriis tribunalibus conveniri ſolent; quæ tamen tribunalia Principem haud quidquam cogere poſſunt, aut mulcta coërcere, ſiquidem juris, ac conſcientiæ, publicæque exiſtimationis reverentia eundem ad debitum exſolvendum non adegerit. Sed puto ipſas Ordines contentos eſſe, quod a Cæſare nihil posſit ipſis imperari, quod displiceat.

Tam.

Tam invidioſam libertatem, ut Imperatori ſuo ipſi queant imperare, cordatiſſimus quisque ultro adſpernabitur.

§. 8. Sed cum *Hyppolitho* quidem facile tranſegerit Imperator, ne ab eodem in ſubjectorum claſſem conjiciatur. Magis urgent iſti, qui & Imperatori poteſtatem Regiam, & Ordinibus libertatem ſub temperamento aliquo tribui poſſe autumant, dum inter Regna limitata Germaniam referunt. Iſti quippe diſſerunt, illa omnia, quæ Imperatoribus per capitulationes præſcribuntur, ſtare poſſe cum Regno limitato: puta quod teneatur ad leges fundamentales Remp. adminiſtrare, & ſuper negotiis ſummam rerum ſpectantibus conſenſum Ordinum requirere, quod leges novas iisdem inconſultis ferre non poſſit, in ſacris nihil immutare, pacem, bellum, fœdera ex arbitrio Ordinum ſumere, controverſias ſubjectorum non niſi certa per tribunalia dirimere. Sic quod Ordines Imperio ſimul, & Imperatori fidem jurant, id hoc modo poſſe explicari, quod Im-

Imperatori velint obſequium præſtare, quatenus ipſorum opera boniſque uti vult ad bonum publicum, & prout legibus regni eſt expreſſum; ſimul quod adverſus reliqua Imperii membra commodos ſeſe & fideles concives velint exhibere. Enimvero quo minus Germaniam pro limitato regno poſſimus habere, duo potisſimum obſtant. Primo enim in vero aliquo regno, utut in eiusdem adminiſtratione certas ſequi leges Rex teneatur; revera tamen eousque omnes cives ille eminet, ut ſuam libertatem, ſuaque jura cum Regis poteſtate nemo comparare audeat, utque adeo omnes proceres ab arbitrio Regis dependeant, eique ad rationem reddendam ſint obſtricti. Id quod in Germania ſecus eſſe, cuilibet notum. Nam nemo ex Germaniæ Ordinibus admiſerit, ditiones ſibi ſubjectas magis ad Imperatorem, quam ad ſe pertinere, aut ſibi iſtius magis, quam proprium commodum in iisdem gubernandis eſſe reſpiciendum. Quin eousque ſibi quisque

tendit, ut bellum ſumere, fœdera cum aliis inire non dubitent vel inconſulto Imperatore, quicunque viribus ſuis ſociorumque confidunt. Denique quilibet Rex quantumvis limitatus id habet, ut virium totius regni directio atque applicatio demum ultimo ad ipſum redeat, utque ſub ipſo eædem vires velut unian-tur ad commune bonum ita procurandum, ut ab una quaſi anima cuncta videantur gubernari. Hoc qui in Germania videre poſſit, lynceus ſit, oportet; ubi qui caput & Rex eluet, ex Imperio nullos reditus, ſaltem ſtatos, percipit, ſed proprio ſucco vivere cogitur: ubi nullum commune ærarium, nullus miles publicus eſt, ſed quilibet Ordinum ſuis viris, ſuarumque ditionum reditibus pro arbitrio utitur, collato in publicum non niſi exiguo quopiam, idque poſt ambitioſas demum ſolicitationes. Quæ ſingula ſuperiori capite latius deducta ſunt, & in ipſo rerum actu manifeſte deprehenduntur. Sunt denique non pauci, qui inter mixtas reſpublicas Germaniam

refe-

referunt, qui quantumcunque ſe torqueant, nullo modo expedire ſe poſſunt. Quæ Ariſtoteles, mixturæ iſtius autor, ſuper miſcendis, aut invicem temperandis civitatum ariſtocraticarum & popularium formis tradit, ad remp. Germanicam haut quadrant, quod quilibet, cui ipſum Ariſtotelem inſpicere vacarit, agnoſcet. Tum & quas mixturæ ſpecies recentiores commenti ſunt, earum nulla ad hancce quadrat; in qua neque univerſa poteſtas ſumma eſt penes plures indiviſim, neque ejusdem poteſtatis partes inter diverſas perſonas aut collegia ſunt diſtributæ. Qui autem Germaniam ideo e monarchia & ariſtocratia mixtam ſtatuunt, quod jura majeſtatis potiora cum Ordinibus communicata ſunt, in eo falluntur, quod Ordines Imperii indolem veri ſenatus Ariſtocratici habere præſupponant: id quod res ipſa aliter demonſtrat.

§. 9. Nihil ergo aliud reſtat, quam ut dicamus, Germaniam eſſe irregulare aliquod corpus, ſi ad regulas ſcientiæ civi-

lis,aliasque reſpublicas exigatur,& cujus ſimilis puto in toto terrarum orbe non extat. Quod lapſu temporum per ſocordem facilitatem quorundam Cæſarum, ambitionem Principum, turbulentiam ſacerdotum, factiones Ordinum, atque inde prognata bella civilia e regno regulari in tam male concinnatam formam eſt provolutum,ut neque regnum etiam limitatum amplius ſit, licet exteriora ſimulacra tale quid præ ſe ferant, neque exacte corpus aliquod aut ſyſtema plurium civitatum fœdere nexarum, ſed potius aliquid inter hæc duo velut interjectum & fluctuans. Quod ipſum exitiabili morbo, internisque convulſionibus perpetuum præbet fomitem, hinc ad regni leges retrahere Imperium nitente Cæſare, inde partam libertatem tueri ſtudentibus Ordinibus. Quemadmodum autem ea eſt natura omnium degenerationum, ut quando a principio ſuo longius diſceſſerunt, prono lapſu & velut ultro ad extremum ſuum tendant, ad priſtinam autem formam ægerrime

pos-

poſſint retrahi; & lapidem & clivum montis ſemel impulſum facillime ad planum usque devolveris, ad verticem non niſi inſano labore revocaveris: ita Germania ſine maximis motibus, ſummaque rerum confuſione ad juſti regni leges reformari nequit: ad fœderatorum aliquod ſyſtema ultro vergit. Imo ſi tollas mutuam illam inter Imperatorem & Ordines renitentiam, jam revera ſimilis erit Germania corpori alicui ſeu ſyſtemati ſociorum, inæquali fœdere nexorum, ideo quod Ordines, qui vocantur, comiter colore, & reverentia proſequi Cæſarem teneantur, velut non ſolum ſimulacris regiis veſtitum, ſed & qui autoritate, ac quadam poteſtatis prærogativa cæteros emineat. Exempli loco aliquatenus eſſe poſſit in ſocietate civitatum liberarum fœdus inter populum Romanum, & populos Latinos, antequam hi ab iſto ad ſubditorum conditionem redigerentur, aut demum civitate Romana donarentur. Atque iſtam quidem irregularitatem facile agnoſcet, qui

compagem Germaniæ modumque regiminis heic recepti contulerit cum compage atque adminiſtratione regnorum, ariſtocratiarum, & ſyſtematum, quæ omnium confesſione pro talibus agnoſcuntur. Quibus addi poſſunt, quæ nos *peculiari diatribe de Republica irregulari*, ac in libris *de Jure Naturali & Gentium* circa hanc materiam tradidimus.

Caput VII.

De viribus & morbis Imperii Germanici.

§. 1.

Vires alicujus Reip. conſiderari poſſunt vel in ſe, vel prout per concinnam reip. formam commode poſſunt exſeri. In ſe conſideratæ vires conſiſtunt in Viris, & in Rebus. Viros quod attinet, parum habet Germania, quod de eorum multitudine aut ingenio queratur. Primariæ nobilitatis tanta multitudo, tantusque ſplendor, quantus nullibi per univerſum orbem. In-

Inferior nobilitas non ſupra laxitatem regionis, nec præ nimia turba ad ſordidas artes deſcendere coacta. Eorum, qui literis operam dant, major fortaſſe, quam expediebat, copia, utut inter multos laurigeros pauci Phœbi deprehendantur. Mercatorum & opificum affatim. Ruricolarum tamen alicubi hodie pauciores ſunt, quam pro latitudine agrorum. Cujus rei cauſa eſt partim tricennale bellum, quo Germania miſere fuit vaſtata, & quæ ex eo tempore incubuere tempeſtates; partim quod ruſtici eo ſunt ingenio, ut ſtatim atque in re paulo laxiore cœperunt eſſe, filios ſuos ad opificium aliquod gaudeant admovere, fortunatos præ ſe judicantes, qui in urbibus habitant. Quanquam autem vix putem eſſe, qui numerum urbium ac vicorum per Germaniam iniverit; non tamen vanitatis arguetur a peritis ejus regionis, qui dixerit, facile exercitum ducentorum millium poſſe conflari, ſi modo ex ſingulis urbibus quini, & e ſingulis vicis ſinguli aut bini milites ſcri-

bantur. Speciminis loco hæc eſſe poſſunt. In decem Circulis certi autores enumerant urbes, oppida atque arces 1957, excepto Regno Bohemiæ, in quo juxta Hagecium Ferdinandi I. ætate fuerunt urbes 102, oppida 308. arces ſpectatiores 258. monaſteria 171. pagi 30363. Abbatiarum & Cœnobiorum quondam, antequam a Proteſtantibus tanta eorum multitudo deſtrueretur, numerabantur 11024. Sic Ferdinandi II. Zelo ad Eccleſiam Romanam revocata ſcribunt centies centena millia hominum, in ſacerdotum crudelis adulatio numerum in majus auxit. Ipſa natio ab omni memoria bello inſignis, & in militiam avida, per totam fere Europam venalem ſanguinem circumferens. Cui ut nimius fervor abeſt, ita plurimum conſtantiæ ſuppetit, animique egregiæ diſciplinæ capaces. Nec minus eadem ad omne genus artium manuariarum ſolertisſima; & quod plurimum ad firmitatem civitatum facit, ad res novas haud quidquam proclivis, & imperii non nimium rigidi bene patiens.

§. 2.

§. 2. Inter Res primum obtinet locum ipſa regio. Cujus quanta ſit amplitudo, facile intelliget, qui e Caſſubia Mumpelgardam, aut ex Holſatia extrema in fines Camiolæ, aut Leodio in ultimas oras Sileſiæ iter fecerit. In tam vaſta regione, ſi Alpium juga excipias, pauca ſunt loca, quæ nihil producant ad vitæ humanæ cultum faciens; is porro rerum ad vitam neceſſariarum proventus, ut eadem extraneorum rebus haud quidquam indigeat, niſi ad luxum, & ſuperfluas voluptates. Auri quidem parum mineræ aut flumina quædam præbent; & quas Germania gignit gemmas, ſequioris pretii habentur. Cæterum magna copia compluribus in locis effoditur argentum, cuprum, ſtannum, plumbum, ferrum, argentum vivum, aliaque mineralia vilioris pretii. Salis, quantum ſufficit, fontes ſuppeditant, etſi loca, quibus mare, aut flumina navigabilia favent, importato e Gallia, Luſitania, aut Patavia jam frequenter utantur. Frumenti, & fructuum varii generis, ligno-

gnorum, eorum, quæ ad rem veſtiariam faciunt affatim, ut & equorum, armentorum, pecorum, & ferarum. Nec, qui ebrietati generandæ inſerviunt, liquores Germania deſiderat. Sic ut in univerſum Germania opulenta poſſit æſtimari regio. Nam præterquam quod materiam nummorum ipſa generat, omnia fere producit, quæ ad neceſſitatem aut delicias vitæ humanæ faciunt, ut non incolis ſolum ſufficiant, ſed & exteris communicari poſſint. Et quibus aliunde importatis utitur, vel eorum, quæ exportantur, copiam non excedunt, vel talia ſunt, ut facile iis carere poſſint Germani, ſi luxuriam compeſcere, aut ſocordiam ineptiamque noſſent exuere. Quam facile enim erat contentis vino & cereviſia ſua, aut ſi hæc ad ebrietatem nondum ſufficiebant, adjunctis vini aduſti tartareis ardoribus, ignorare Hiſpanica aut Gallica vina? Quam facile item veſtiri pannis e domeſtica lana confectis, ſuosque relinquere Hiſpanis, Anglis, & Batavis? Aut ſi horum elegantia arridebat,

debat, debuerant artem illam melius excoluiſſe indigenæ opifices. Neque vero ſerico carere Germanis grave erat. Aut ſi utique nitidius veſtiri ſedebat, ſaltem tractus ad Rhenum uberrime morum ferebat, ſi a ſocordia ſua iſti populi poſſent impetrare, ut præter vineas aliquid magnopere colendum ſibi ſumerent. Suppetente bombycibus papulo, licebat ab Italis modum tractandi ſerici addiſcere. Ea vero non levis eſt ſtultitia, quod non ſolum veſtium formæ in menſes fere mutari ſolitæ, ſed & levidenſes ſæpe, ac abſurdæ telæ e Gallia petantur, ac nihil elegans credatur, niſi quod ad præſentem Galliæ modulum ſit expreſſum. Quod enim Gallici artifices tam ſæpe pannorum ac telarum genera variant, non tam levitas eſt, quam aſtutisſima ſolertia. Hoc modo enim prohibent, ne Germani artifices apud ſe quoque iſta opera imitentur. Quanquam plerisque horum is ſit ſtupor, ut ſibi tantum nefas eſſe putent a modo operum ſemel recepto diſcedere; nec

ſibi

ſibi politius quid putent faciendum, quia majoribus ſuis id fuit ignoratum. Denique aromatibus, ſaccharo, aliisque ex utraque India petitis longe parcius uti poſſet Germania, ſi luxuriæ fræna injicere noſſet.

§. 3. Sed nec Germaniam deficiunt remedia, quibus aliorum opes ad ſeſe queat trahere cultura commerciorum. Ad hæc requiritur & ſitus oportunus ad exteros commeandi, eosque recipiendi, & ut ſuperſit indigenarum uſibus, quod ad exteros posſit exportari, præter ſolertiam indigenarum. Situs exercendis commerciis valde opportunus eſt iis urbibus, quæ mari Oceano, aut Baltico alluuntur; mediocris, quas navigabilia flumina perſtringunt, propter vectigalium importunitatem. Terreſtri merces via transvehere minus lucroſum. E Germania hæc fere exportari ſolent: ferrum, & varia ex eo confecta inſtrumenta, plumbum, argentum vivum, vinum, cereviſia, vinum aduſtum, frumentum, lana, panni lanei filo crasſiore,

re, variæ telæ laneæ, atque lineæ, equi, oves, & ſi quæ ſunt alia. Non tamen diffiteor, in quibusdam regionibus Europæ majorem, quam in Germania, pecuniæ copiam adparere; cujus rei non una videtur cauſa. Quid enim mirum eſt, exhauſtam eſſe regionem, quæ triginta per annos exteris in prædam patuit, deinceps quoque non modicos inſultus perpeſſa. Deinde ſunt regiones Europæ, quæ ad commercia cum exteris exercenda longe commodiore gaudent ſitu, quam Germania. Nam maris opportunitate paucæ duntaxat urbes Germaniæ gaudent; cum contra mare vehementer faveat Angliæ, Italiæ, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Galliæ, Belgio. Dantur præterea regiones, quæ alias ſibi terras habent ſubjectas, quæque adeo omnes earundem opes velut in anguſtum conſtipatas uno obtutu repræſentant; uti eſt Hiſpania, Luſitania, Anglia, Belgium. Germania extra ſe nihil posſidet. Solet quoque exterorum oculos perſtringere ſplendor & amplitudo primariarum urbium

bium in quibuſdam regnis, intra quas maxima vis opum confluxit. Sic multi imperiti e Lutetia de tota Gallia, aut e Londino ſolo, & Ulyſſipone de Anglia & Luſitania judicant. Germaniæ autem opes in tam vaſta regione per tot Principum ſedes diſperſæ tenuiores eaſdem faciunt adparere. Nec modica pecuniæ vis ad exteros transfertur per ſtultitiam Germanorum, dum ab iſtis merces petunt, quas vel apud ſe producere, aut quibus omnino caruiſſe, in proclivi erat. Neſcio, an & hoc addi debeat, per diſcurſationes juventutis Germanicæ ad exteros non parum argenti extra natale ſolum trahi. Nam etſi genium Teutonicum converſatione exterorum temperari, fors non inutile fuerit; tamen merito ludibrium, an miſerationem merentur, qui ex Italia nil niſi delicias quaſdam vitiorum, Transalpinis vulgo ignotorum, & rariores blasphemandi formulas domum reportant. Neque vero Gallia pleroſque peregrinatores, aliisi nſtructos artibus dimittit, quam ut ſordidius tuburcina-

cinari deinceps norint, gradusque Venereæ ſcabiei e propriis utplurimum experimentis recenſere. Nonnullis tamen lucro habetur Italiam & Galliam vidiſſe, quos in patria tot per ambages ad inania titulorum ſcholaſticorum tædet adſpirare. Nam ibi minore cum pudore & ſumtu domum licet reportare titulum Doctoratus & inſcitiam. Etſi apud nos quoque ſat rudi ex ligno tales Mercurii effigiantur.

§. 4. Enimvero cum nemo robuſtus aut debilis poſſit pronuntiari, niſi cum aliis comparetur; diſpiciendum porro eſt, quomodo vires Germaniæ ad vicinos ſeſe habeant. Contingit igitur Germania una ex parte Imperium Turcicum in Stiria, & quæ tanquam iſtius propugnacula poſſunt haberi, in Hungaria & Croatia; quas ſalvas manere, iſtius quam maxime intereſt. Ubi manifeſtum eſt, utut Turcæ e latisſimis ſuis ditionibus longe gravius auri pondus redeat, ac fortaſſe ampliore hominum turba campos inundare queat;

eun-

eundem tamen Germaniæ parum videri metuendum. Nam ſtringit iſte Germaniam extrema duntaxat & modica ora ſui Imperii, qua illud velut in cuneum tenuatur, & quidem procul a ſede regni primaria; ſic ut non ſine maxima moleſtia ab eodem bella Hungarica gerantur. Præterquam enim quod Turcicus miles Germanis bene exercitatis haud quidquam par ſit, ſi prætorianum Turcæ militem excipias, magno molimine ex Aſia copiæ ſunt transferendæ, cœlo aſperiori parum adſuetæ, & hyemis impatientes. Et poſtquam omnes vires in extremam imperii oram ſunt collectæ, oppoſitæ partes in Perſidem vergentes intumeſcere ſolent. Cumque vicinæ regiones, Servia, Bulgaria, & ipſa Hungaria Turcica non ſufficiant diu alendæ tantæ multitudini, terreſtri itinere difficili & longinquo commeatus eſt ſubvehendus, poſtquam magno Germaniæ bono verſus Orientem Danubius evolvitur. Et vix unquam ultra quartam ſuarum virium partem adverſus Turcam

Turcam vertit Germania, eamque plerumque inter Ducum ignaviam aut diſcordiam, pecuniæque ac diſciplinæ defectum deſtitutam. Et tamen plura Germanorum de Turcis, quam horum de illis tropæa extant. In vulgus autem Turcarum nomen adeo formidabile eſt factum, tum propter truculentos ipſorum mores, tum per aſtutiam eorum, qui tali terriculamento Germanos ad pecunias conferendas promptiores redditum ibant, accedentibus ſacerdotum clamoribus & vaticinandi prurigine, quod & horum interſit, plebis animos terroribus agitari.

§. 5. Italia & viris & opibus Germania longe inferior, ac in plures diſcerpta particulas ad vim aliis faciendam fere eſt inhabilis. Quin ſatis habent Itali, quod Germani Imperatores antiquum in Italiam jus non eant renovatum; præſertim cum per culturam ſeculi reverentia fulminis Pontificii, quod ſæpe iſtos in terrorem olim dederat, nunc penitus videatur exoleviſſe. Helvetio vicino nihil

hil commodius, cui ſua duntaxat tueri, alieni nihil affectare, & prodeſſe potius, quam nocere lex eſt. Nec Polonia ulla in parte Germaniæ ſeſe audet comparare. Et cum rationes Reipublicæ Polonicæ poſtulent, ſua potius ſervare, quam aliena concupiſcere, quam modeſtiam Germanos quoque ſuæ Reip. conditio docet; vix adparet occaſio, quæ duas illas nationes bello poſſit committere; niſi forte aliquis Germaniæ Principum inteſtinis ſeſe Polonorum diſcordiis miſcuerit, aut Poloni auro Gallico empti Germaniam a tergo deſtruere audeant. Danis hactenus ne ad Hamburgum quidem ſubjugandum vires fuere, quam & in iſtorum ditionem haut concedere, utriusque Saxoniæ quam maxime intereſt, ne dum ut contra univerſam Germaniam ſperare quidquam poſſint. Et inſtinctu aliorum turbas dare conantes facile fuerit immiſſis a tergo Suecis ſemper infenſis compeſcere. Anglia quousque Oceano ſuo inſultet, Germanis parum curæ eſt. Et uti illa continentem ten-

tentare fruſtra præſumſerit; ita his nullæ vires maritimæ, quæ cum Anglicis comparatæ momentum posſint habere. Belgis Fœderatis nec voluntas eſt, nec facultas in Germaniam aliquid moliendi. Nam & ipſi parum ad militiam terreſtrem idonei, aquatiles animantes, & utut pecunia ſuperſit, haud quidquam libertati ipſorum expedit, numeroſiorem terra alere exercitum, quam qui defenſioni ipſorum ſufficiat. Hiſpanici partes Imperii, quæ Germaniam contingunt, cum hac nulla parte comparari poſſunt. Ipſa porro Hiſpania longe remota, & viris exhauſta, nec Luſitaniæ, tantillo regno, ſubjugandæ ſufficiens. Quin Carolus V. tunc florenti quam maxime Hiſpaniæ imperans, & ditionibus Auſtriacis atque autoritate Cæſarea ſubnixus, nequidquam opprimere reliquam Germaniam tentavit. Suecia, utut ei annumeres provincias nuper partas, reliqua Germania & numero virorum, & opibus multis partibus eſt inferior. Nam quod ſimplices aliqui de

viris dubitavere, moti partim obſoleto vocabulo vaginæ gentium, partim progresſibus Suedorum tricennali in bello; id, quale ſit, rerum peritis ſatis conſtat. Scilicet ſpatio XVIII. annorum non ſupra LXX. M. militum ex ipſa Suecia ſunt emiſſa, quorum multi in patriam iterum reverterunt; cum tamen durante iſto bello vix unquam infra C.M. Germanorum, ſæpe ſupra in armis fuerint. Cauſa vero tantorum progreſſuum erat Germanorum diſcordia, & occaſionis opportunitas, & quod Proteſtantes ab Auſtriacis preſſi velut cœlitus demiſſum præſidium Regem Guſtavum Adolfum ſuſciperent. Circa florentisſimum hodie Galliæ Regnum probabilius dubitari poteſt. Sed ſi utriusque vires in ſe ſpectentur citra commoda aut morbos, quorum illa Galliæ ex regulari ſua Monarchia, hi Germaniæ e diſſoluta Reip. forma ſurgunt, pro Germania pronuntiandum videtur. Nam & longe amplior eſt Germania, quam Gallia, & utut fertilitas utriusque par ſit, ſubterraneæ

tamen

tamen Germaniæ opes longe ſupra ſunt. Nec Gallia virorum numero exſuperat: ac Germanum militem Gallo non concedere, multis ſpeciminibus fuit oſtenſum. Circa vim pecuniæ non ita liquido definiri poteſt. Nam quid in annuis reditibus habeat, qui nunc rerum potitur, Rex, non ſine admiratione percipitur. Conſiderari tamen ſimul debet, plebem in Gallia longe aſperius tributis & vectigalibus exhauriri, quam in Germania, & ibi omnes opes regni in unum velut alveum confluere; qui tamen non parum attenuandus fuerit, ſi exteri merces Gallicas, quibus facile carere poſſunt, petere deſierint, Germaniæ autem reditus inter tot Principes diviſi, quanti ſint, ita liquido adparere non poſſunt. Id tamen in aprico eſt, poſt contuſos Turcas nullum Germaniæ infeſtiorem eſſe hoſtem, quam Gallum; qui tamen olim, cum Burgundis, Lotharingia, Luceburgum, ac integræ adhuc Belgicæ provinciæ propugnaculorum inſtar iſti prætenderentur, ne hiſcere quidem adverſus

eandem audebat. Sed nunc hiſce omnibus ſubactis, adjecta inſuper Alſatia cum Briſaco & Argentorato, & magna tractus transrhenani parte, ac validisſimis ſuccinctus munitionibus cisrhenanæ Germaniæ tanto terribilior imminet, quod jam omnem fœderum fideique religionem conſumſiſſe videatur. Quem niſi intra priores limites Germani redegerint, ac paria ipſi munimenta oppoſuerint, continuis ejusdem incurſionibus expoſiti erunt, forte & penitus ſervitium ipſius ſubituri.

§. 6. Sed utut ſingula præponderet Germania, quid tamen fiet, ſi multi junctis viribus eandem invaſerint? Heic initio obſervandum eſt, quorundam rationes non ferre, ut ſimul in Germaniam conſpirent. Quorundam etiam vires tantas non eſſe, ut ad Germaniam aliquid momenti habeant. Deinde non conceſſuros cœteros, ut unus aut alter, oppreſſa Germania, tanta opum acceſſione gaudeat, quibus ſuffulto facile ſit, toti Europæ leges præſcribere: adeoque

Digitized by Google

que nunquam defuturos, qui ad iſtam ſervandam ſint conniſuri. Ante contuſos Turcas tres erant, qui velut principes aut capita fœderum ſe videbantur ferre poſſe ad invadendam Germaniam; Turca, Domus Auſtriaca, & Gallus. Cum Turca nemo Chriſtianorum Principum in Germaniam aperte conſpiraſſe, compertus fuit; niſi quod Gallus clandeſtina conſilia cum eodem ſubinde miſcuerit. Etſi, quæ ſuperiore ſeculo Franciſcus I. cum Turcis fœdera ferierat, forte aliquid excuſationis admitterent, quod prævalenti tunc Carolo V. hoſtis undecunque excitandus eſſet, ne Gallia toti moli ſuccumberet; cum ſalutis expediendæ quævis ratio honeſta habeatur. Aſt merito Chriſtianisſimi vocabulum commiſiſſe debuerat Ludovicus XIV. qui nulla necesſitate, ſola fines proferendi libidine, Turcas in Cæſarem excitavit, e diverſa parte Germaniam inundare certus, ſi hoſce Vienna potiri contigiſſet. Sed, fallente iſta ſpe, tamdiu quievit, quoad longe abſentibus ſuperioris

rioris Germaniæ copiis ex improviſo cis Rhenum ſeſe effunderet, tum ut Turcæ ſpatium ſeſe recolligendi daret, qui alias brevi tota Europa videbatur expellendus, tum ut, quod Germaniæ trans Rhenum ſupereſt, ſibi ſubjiceret. Quam perfidiam an inultus ſit laturus iſte inſatiabilis ambitionis Princeps, tanto jam tempore Europæ turbator, dies docebit. Domus Auſtriaca ut reliquam Germaniam regio complectatur imperio, nulli vicinorum optandum fuerit; nec puto, ullum fore tam tementem, ut conatibus iſtis ſubſidii quid velit adferre. Quin uti Hiſpaniæ quidem vires pro Auſtriacis ſunt; ita aperte hiſce ſe opponent Galli, Sueci, & Belgæ Fœderati eo promtius, quod iſtis nunquam ſine præmio fuit Germanorum libertati ſuppetias tuliſſe. Quin nec Pontifex nimium videtur Auſtriacis heic fauturus. Nam utut tot myriades ovicularum errantium, quas iſte putat, ad Eccleſiam revocaſſe, ſummo paſtori glorioſum foret; ita quantovis animarum detrimento redimen-

dum videtur, ne Germanus aut Hiſpanus nimia ſubnixus potentia in res Italiæ ſibi arbitrium ſumat. Quod ſi denique Gallo Germaniam invadere lubido ſubierit, ut huic, quantum poſſint, ſuppetias ferant, Hiſpanos, Italos, Anglos, Belgasque, rationes ſuarum rerump. obſtringunt; quorum hi non præter cauſam memores agunt antiqui dicterii; Francum amicum habueris, vicinum non habueris. Ac manifeſtum eſt, ubi quacunque ratione Germaniam cum Gallia in unum imperium coaleſcere contigerit, toti Europæ ſervitium imminere; ad quod neminem Principum opem collaturum crediderim, niſi cui faſtigium ſuum cum ſervitio permutare volupe ſit. E nationibus, quæ Germaniam a tergo diſtringere poſſint, Poloni quidem haut temere permovendi videntur, ut ante rationes ſuæ reipublicæ aurum Gallicum habeant, poſt ſubjugatam Germaniam ipſi quoque vilis ſervientium pars futuri. Eandem ob cauſam Danos quoque haud crediderim Gallo

operam navaturos, ubi de ſubigenda Germania agi adpareat; præſertim cum Europæ monarchiam invadere conanti, cumprimis maris Baltici clauſtra in poteſtate habere, opus ſit. In Svecorum ſocietate Galliæ plurimum videbatur momenti poſitum, inprimis ſi bellicoſus ipſis Rex contigerit. Dudum tamen prudentioribus animadverſum, Gallos quidem velle uti Suecorum opera non gratuita; verum ita, ut quod inde partum fuerit, ſolius Galliæ incrementis accedat. Id vero Gallis ne quidquam ad palatum, Suecos Gallico auro propriam potentiam eousque promotum ire; ut facile deinceps Gallorum amicitiam poſſint negligere. Ex adverſo Sueci ſtultum credidere, pro Gallorum magis utilitate, quam propria contendere. Neque ſunt tam hebetes, quin perſpiciant, ubi Gallus rerum in Germania fuerit potitus, ipſum non minus Suecis, quam aliis vicinis leges dictaturum. Ac merito faſtidire debent generoſæ nationes mercenarii opprobrium, quod inſolenti po-

populo ſolenne eſt, ingerere ſociis, a ſe pecunia ſublevatis. Denique cum commune omnium Principum bonum in eo conſiſtat, inter eos nemo tantum eminere, ut cæteros pro lubitu inſultare queat, ſed ut quantum fieri posſit, omnium vires in æquilibrio habeantur; communis libertatis proditor eſt cenſendus, qui peculiaris aut temperarii emolumenti cauſa ad ſtruendam ejusmodi molem, omnibus formidandam, opem confert. Id tamen præcipue cavendum Germanis, ne ipſi in ſui ſervitium Gallo operam navent, dum omnibus imminentem hoſtem non junctis conſiliis & viribus propulſant, ſed vel auro Gallico emti ad propriam patriam perdendam una incumbunt, aut peſtilenti pretio corrupti ſimul boni publici incuria cæteris pugnantibus quieſcunt, haut minus ipſi poſt abſumtus reliquos a Polyphemo devorandi. Sane cæcum oportuit fuiſſe, qui Gallorum artes non deprehenderit, initio blandiore via ſeſe expromentes, quo Germaniæ rebus tem-

pe-

perandis ingerendi ſeſe anſa foret. Nonnullos Principes fœdere, & annuis ſtipendiis ſibi illigare, in univerſum ſolicitum ſeſe pro Germania oſtentare, controverſiis Principum componendis ſe dare, circa pecuniam & militem petentibus ſubmittendum alacrem ſe exhibere; id denique agere, ut quibus auxilio aliquo opus foret, intelligerent, certius ſibi præſidium in amicitia Gallica, quam in Cæſare, legibusque Imperii poſitum. Sed mox perpetuis ſucceſſibus aucta inſolentia proditione, abſurdiſſimis cavillationibus, aut aperta vi invadere placuit, quicquid opportunum fuerit viſum, alteramque Rheni ripam ex aſſe Galliæ adjungere, ac horrendis munitionibus firmare, ut nulli exercitui in Galliam penetrandi facultas foret, ipſi quotiescunque libido ſubiret, Germaniam incurſare, & ad miſeram conditionem redigere daretur. Circa quod inſtitutum uti, qui Gallo favent, aperti patriæ ſuæ proditores ſunt; ita, qui communi periculo ſubmovendo ſeſe ſubtrahunt, dignis-

gniſſimi Gallico ſervitio erant; modo cives ſuos eidem exitio non involutum irent. Inprimis autem cavendum eſt Principibus Germaniæ, ne jure fœderum in communis patriæ deſtructionem abutantur: & optandum fuerat, idoneam rationem iniri poſſe, iſti abuſui prævertendo. Quanquam apud ſanos merito id maximum pondus habere debebat, quod, everſa Imperii compage, ipſorum quoque faſtigium ſolo affligendum, & a Gallica ſuperbia conculcandum ſit. Ac probe notandum fuerit dictum iſtius miniſtri Gallici, qui legato alicujus Electoris, de fœdere cum Gallo agitantis, ingenue dixerat, cum hic obligationem & vinculum, quo Imperio teneretur, excipiendum ſibi teſtaretur: quid verbis eſt opus, inquit; ni tuus dominus eſt Elector Sacri Romani Imperii, eſt nihil.

§. 7. Enimvero iſthæc Germanici Imperii moles, quæ, in juſti regni formam digeſta, toti Europæ futura erat formidabilis, per inteſtinos morbos & convulſiones ita debilitatur, ut ægre ipſa ſibi defen-

defendendæ ſufficiat. Cauſa primaria mali eſt ex inconcinna, ac parum apte digeſta Reipublicæ compage. Quantumvis magna hominum multitudo uno homine robuſtior non eſt, quamdiu quilibet ſibi ſoli tendit. Omne ex conjunctione robur eſt; & quatenus plures in unum corpus naturale non poſſunt coaleſcere, multorum vires uniuntur, dum uno conſilio velut una anima reguntur. Iſta unio quo arctior & concinnior, eo validior, cæteris paribus, exiſtit ſocietas. Laxitatem, pravamque membrorum combinationem neceſſario debilitas, morbique comitantur. Perfectisſima unio, & ad diuturnitatem cumprimis apta, in regno rite compoſito cernitur. Nam Ariſtocratiæ, præterquam quod vix commode posſint ſubſiſtere, niſi ubi Reip. alicujus vires præcipuæ in unam urbem colliguntur, Monarchiis ſua natura fragiliores ſunt. E pluribus civitatibus per fœdus coagmentata ſyſtemata longe laxius cohærent, & facilius turbari aut diſſolvi poſſunt. Ut tamen

qua-

qualiscunque firmitas iſtis ſyſtematibus conſtet, neceſſarium cumprimis eſt, ut ſociæ civitates eandem habeant reipublicæ formam, nec viribus inter ſe multum ſint diſpares, utque ex iſta conjunctione in ſingulas par utilitas redundet. Deinde ut maturo conſilio, legibus prius rite conceptis, in ſocietatem coiverint. Nam qui temere & velut impetu quodam in ſocietatem ruunt, futuro ſtatu non prius curate penſiculato & digeſto, non poſſunt non multa admittere, magis quia corrigi non poſſunt, quam quia expediunt aut decent. Eſt & illud dudum obſervatum, vix unquam Monarchias cum civitatibus liberis in fœdera etiam temporaria bona fide coaleſcere, ne dum ut perpetuo jungi ſint idoneæ, Principibus plebejam libertatem averſantibus, plebe Principum faſtum horrente. Illa porro eſt humani perverſitas ingenii, ut vix æquo animo pari ſecum jure degentem adſpicere posſit, quem viribus inferiorem videt. Et communia onera ferri detrectat, qui nullam

aut

aut exiguam partem communium commodorum ſibi relinqui animadvertit.

§. 8. Cæterum Germania eo eſt habenda ægrior, quod in eadem junctim reperiantur morbi, tam qui e regno male formato, quam qui e ſyſtemate ſociarum civitatum indigeſto redundant. Imo præcipuum morbi effectum habet, quod ad neutram harum ſpecierum Reſp. Germanica exacte quadret. Exterior facies, & ſimulacra regnum aliquod præ ſe ferunt; antiquisſimis quoque temporibus Rex erat revera id, quod audiebat. Poſt hujus poteſtas imminuta, & gliſcentibus Ordinum opibus ac libertate haut multum regii imperii valde circumſcripti remanſit. Inde perniciosisſimæ ſemina convulſionis penitisſimis Imperii viſceribus hærent, quæ in diverſa tendere Imperatorem & Ordines ſubigunt, dum illo ad regiam poteſtatem velut poſtliminio graſſante, hi partas ſemel opes obnixe defendere ſatagunt. Ex quo non poſſunt non ſuſpiciones, diffidentia, occultæque machinationes

nes oriri, præpediendis alterius incrementis, aut infringendæ cæterorum potentiæ. Quod & ipſum efficit, ut tam robuſtum cætera corpus ad exteros invadendos, & aliquid adquirendum velut enerve deprehendatur; cum nova incrementa Cæſari nolint accedere Ordines, neque tamen eadem inter omnes æqualiter posſint diſtribui. Quam irregulare igitur vel hoc ſolum eſt, quod per ipſam formæ indolem rationes capitis a rationibus membrorum in alia omnia diſcedant? Inter ipſos porro Ordines variæ diſtractiones diverſis e cauſis proveniunt, ut ne concinnam quidem ſocialis ſyſtematis faciem Germania præ ſe ferat. Ipſi Ordines diſpari reipublicæ forma utentes male inter ſe compoſiti, dum intermixtæ pasſim Principibus degunt liberæ civitates; quæ cum fere commerciis floreant, opulentia ſua Principum invidiam accendunt, præſertim cum ejusdem pars ex horum ditionibus eo confluxerit. Neque negari poteſt, quasdam urbes ad lienis inſtar intumuiſſe, vicinorum Principum terris ad maciem reda-

-ctis. Eſt quoque proprium Nobilitati plebejos contemnere, qui tamen ſæpe ſuis ſibi nummis non minus placent, quam iſti ſuis imaginibus, aut exhauſtis ditionibus. Denique nonnulli iſtas urbes velut dominatum ſibi exprobrantes adſpiciunt, ſubjectorumque conditionem comparatione vicinæ libertatis impatientius ferri, deprehendunt. Hinc invidia, contemtus, inſultationes, ſuſpiciones, inſidiæ. Quæ omnia tamen acrius & manifeſtius exiſtunt inter Epiſcopos, illasque urbes, in quibus iſti cathedrales ſuas Eccleſias habent. Quanquam & in ipſis Comitiis Principes univerſi non leve faſtidium adverſus collegium civitatum oſtentent, Imperatore contra civitates fovente, quippe apud quas majoris fere ſuam autoritatem fieri, quam alios apud Ordines ſentit. Sed nec usque quaque propitiis ſeſe oculis invicem adſpiciunt Principes ſeculares & Eccleſiaſtici. His in eadem claſſe præ iſtis priorem locum asſignat ſanctimonia muneris, prima inſtitutione, ac nativæ functionis indole nil principale redolens. Secularibus autem

neſcio

neſcio quam moleſtum videtur, iſtos ex inferiore ſæpe nobilitate tam repente in pari, aut eminentiori faſtigio collocatos, & Dei gratiam præſcribentes. Præſertim cum illam dignitatem ad poſteros ſuos continuare non liceat, & familiæ ipſorum intra priorem conditionem ſubſiſtant; niſi quod multi Epiſcopi Pontificis exemplo ſuis agnatis per benficia Eccleſiaſtica, & donationes ſat laute ſoleant proſpicere. Contra Eccleſiaſtici haut immerito ſecularibus ſe iraſci putant, quippe per quos multi eorum abdomina cœperunt gerere multo presſiora. Id quoque non parum ad diſtractionem Ordinum facit, quod inter multos magna ſit opum inæqualitas. Hinc enim vitio humani ingenii potentioribus oritur contemtus adverſus imbecilliores, & libido eosdem opprimendi; his contra in ſuſpiciones & querelas pronis, ac libertatis æqualitatem quandoque importunius crepantibus. Sed & eminentia Electorum præ reliquis Principibus non levis disſidii cauſa, his tantum faſtigium ægre ferentibus, ac nonnulla præter jus uſurpa-

pari jactantibus; his pro jure atque autoritate ſua ſtrenue nitentibus.

§. 9. Nondum morborum ſat erat, ni efficacisſimum alias animorum velut coagulum religio Germaniam in partes diſtractam aſperrime collideret. Neque ſola odiorum cauſa ex opinionum diverſitate, & quod ſacerdotibus ſolenne ſit, diverſa ſentientibus cœlo interdicere: ſed quod per Proteſtantes Catholici ſacerdotes magna opum ſuarum parte ſint exturbati, quarum deſiderium ad easdem recuperandas noctes diesque ipſis ſtimulos ſubdit; cum iſti ſemel invaſa dimittere ignavum judicent. Imo in univerſum nimiæ ſacerdotum opes reipublicæ prægraves habentur; præſertim cum hi ab alio dependeant capite extra rempublicam Germanicam conſtituto, cui nunquam in Germanos ſincerus amor, & cui ſecularium ſalus non alio fere pretio æſtimatur, quam ut per eos aſſeclis ſuis quam lautisſime proſpiciatur. Hoc enim modo peculiarem velut ſtatum in media republica fundari, adeoque bicipitem fieri remp. in propatulo eſt. Quin

&

& vis veritatis Pium Pontificem ſubegit, ut in hiſtoria Auſtrali ſcriberet: nihil excellenter malum in Eccleſia Catholica patrari, cujus prima origo a ſacerdotibus non dependeat, ni forte occulto quodam Dei conſilio fiat. *Panduſf. Collenutius rer. Neapol. l.4. p.m.185.* Nec minus illud perniciosum, quod Ordinum Germaniæ quidam non modo inter ſe, ſed & cum exteris peculiaria inire fœdera gaudeant, univerſi Imperii utilitatibus parum quadrantia; dum exteris per iſta facultas præbetur Germaniam pro libidine ſua temperandi, & demum occaſione data ſociorum ope contra univerſos invaleſcendi. Præſertim cum aliquando ejusmodi fœdera cum exteris non modo contra alios exteros, (id quod aliquo modo ferri poſſit,) ſed etiam contra ejusdem Imperii membra quærantur. Sed & Aſtrææ veſtigia per Germaniam fere evanuerunt. Ubi enim Ordinibus inter ſe aliquid litium oritur, (id quod in tanto ipſorum numero, & interſcindentibus ſe mutuo territoriis frequenter contingit) ſi Camera aditur, poſt ſeculum demum

 con-

controverſiæ finis eſt expectandus. Apud Judicium Aulicum gratiæ & corruptionibus aditum non ſatis interclusum, non deſunt, qui querantur; & quod tribunal illud nimium meminerit loci, in quo ſedem fixit. Inde in Germania qui viribus pollet, ſibi facere executionem ipſe poteſt. Sed imbellibus adverſus valentioribus, etſi cauſa valentibus, vix præter inanes querelas quid relictum. Denique quam elumbem hoc arguit ſocietatem, quod neque commune ærarium, neque communis Germaniæ miles eſt, repellendis quorumvis exterorum inſultibus, aut comparandæ uni vel alteri provinciæ, ex cujus reditibus communes Reip. ſumtus tolerarentur. Et quanto ſatius fuerat, Germaniam in proprios uſus conſumere illos homines pacis impatientes, qui per omnem fere Europam venalem ſanguinem circumferunt?

§. 10. Intercedunt quoque ſingulis Ordinibus non paucæ invicem æmulationes & controverſiæ, quæ & ipſæ totius corporis vires non parum convellunt. Tanta morborum colluvies efficit, ut inter mino-

minores nævos referendus ſit tædioſiſſimus proceſſus in cauſis potiſſimum civilibus, per quem etiam liquidiſſimum jus in plura luſtra eludi poteſt. Nec minus monetæ varietas per Germaniam commerciis privatorumque patrimoniis multum incommodi adfert; etſi ipſorum nummorum commendari mereatur modeſtia, quod tenuitatis ſuæ verecundiam ipſo colore non obſcure præ ſe ferant.

CAPUT VIII.
De Ratione Status Imperii Germanici.

§. 1.

CIrca adhibenda morbis Germaniæ remedia cum alii tradere ſategerunt, tum præcipue perſonatus quidam *Hippolithus a Lapide* quondam ſe jactavit; quæ etſi initio non pauci admirati fuerint, tamen cum nobis ſemper neſcio quam male temperata fuerint viſa, iſta convellere olim nobis placuit.

§. 2. Primo igitur iſte promulgat ſex leges, quæ ipſi Rationes ſtatus vocantur, obſervandas in tali Reip. forma, qualem

ipſe Germaniæ affingit; in Ariſtocratia nimirum, ubi ſumma rerum eſt penes Optimates, ſimulacra poteſtatis Regiæ in Principe. Dictitat ergo I ſtudendum eſſe concordiæ & a factionibus abſtinendum. II Ne diutius Imperatoria dignitas in eadem familia continuetur, ne per diuturnam ſimulacrorum uſurpationem ſolidum dominatum invadendi libido ſubeat. III. Licet in unum conferatur Principatus cum poteſtate dirigendi & moderandi functionem ſingulorum ad commune bonum, & Reip. unionem: Proceribus tamen clavum Reip. ſemper in manu retinendum, ac poteſtatem de ſumma rerum decernendi in Comitiis exercendam; quæ hanc ob cauſam frequenter habenda; ſaltem Senatum aliquem perpetuum conſtituendum, qualis initio ſuperioris ſeculi erat *Regimentum*. IV. Ut ſimulacra duntaxat Majeſtatis Principi relinquantur; ipſa vero jura & poteſtas Reipublicæ reſervetur. V. Ne Ordinum Imperii vita, fortuna, ac fama ſolius Imperatoris arbitrio ſubjaciat. VI. Ne militia & loca munita ejusdem ſolius poteſtati

com-

committantur. Multus deinde in eo eſt, ut oſtendat, variis modis contra iſtas leges tam a Cæſare, quam a nonnullis Ordinum fuiſſe peccatum, non ſine acerrima inſectatione Domus Auſtriacæ, & quorundam Electorum. Enimvero ut, ut una & altera harum legum ſpernenda non ſit; cum tamen Ariſtocratiam non eſſe Germaniam, ſupra ſit oſtenſum, ſolis hiſce legibus ſalutem Germaniæ contineri, fruſtra creditur.

§. 3. Inde ſex remedia Idem præſcribit curandis Germaniæ morbis. Primo loco commendat ſtudium concordiæ, & generalem amneſtiam, ac abolitionem omnium gravaminum, queis odia invicem aluntur; ac ne ob religionis diverſitatem in partes diſcedatur, eamque ob cauſam publica ſalus negligatur. Hoc remedium declamationi ſcholaſticæ copioſum poteſt præbere argumentum; in uſum autem Reip. Germaniæ tunc demum adplicari poterit, quando omnes Germaniæ Ordines animi motus ad leges philoſophicas exacte attemperare didicerint. Dein jubet extirpari Domum

Auſtriacam, & bona ejus in fiſcum redigi. Hoc vero eſt carnificem, non medicum agere. Quaſi vero excidium ſtatim mereatur, cui opes, mediocritatem excedentes, contigere. Sed pareamus tam duro decreto. Quis vero ſecurim admovebit extirpandæ potentiæ, tanta terrarum ſpatia complexæ, & quam uni aut duobus non adcreſcere totius Europæ intereſt? Germaniæ procerum pars in eam Domum affectu prona; aliqui extra odium; cæteri tantæ moli ſubvertendæ haud quidquam pares. Adſciſcendi igitur ſocii, & quinam alii, quam Galli & Sueci? Nam hi, cum talia *Hippolithus* ſcriberet, omnibus modis hoc agebant, magno apud imperitos adplauſu jactantes, a ſe libertatem Germaniæ vindicari, per Auſtriacos oppreſſam. Aſt incivile fuerat, tantum ab iis laborem gratis exigere. Nec adparebat quæſtor, qui prædam tam accurate in fiſcum redigeret. Quin potius augurantur homines non abſurdi, ſiquidem conatibus hoſtium Domus Auſtriacæ eventus reſpondeat, fore ut Ordines Imperii antiquam illam

illam ranarum querimoniam inſtaurent, quæ pro trabe ciconiam regem erant ſortitæ. Poſt ſublatam Domum Auſtriacam capite tamen non vult deſtitutam eſſe Germaniam. Jubet igitur alium eligi Imperatorem, cui ex locis ſuis communibus ſplendidum virtutum circumponit ſatellitium; ſed ut inani tantum titulo fulgeat, & poteſtate regia deſtitutus directoris & magiſtratus vice fungatur. Atqui talis præſes aut director uſum poteſt habere in aliqua civitate Ariſtocratica, ubi proceres in una urbe domicilium obtinent. Quod ſi nihil præterea poteſtatis ipſi foret conferendum, non video, quorſum omnino Imperatore Germania opus habitura ſit, ubi ad puram Ariſtocratiam ea fuerit redacta. Quantum tamen poteſtati ſui Cæſaris *Hippolithus* ſubtrahit, tantum reditibus ejusdem videtur velle adjicere: Eſurire tantum Principem, turpe foret. Igitur in patrimonium Imperii deſtinantur ditiones Auſtriacorum; & ubi hæ forte non ſuffecerint, Electores jubentur reſtituere abs Carolo IV. ipſis

dona-

donata aut confirmata. Atqui videtur communem hominum indolem ignorare, qui tantis opibus ſubnixum in tantillæ poteſtatis gyrum æquo animo redigi credit. Sed nec poſt exequias Domus Auſtriacæ tam faciles erunt Electores, ut reſtituant, quæ per tria & amplius ſecula quiete poſſederunt. Præterquam enim quod longe hebetiori ſunt ingenio Principes, quam ut capere queant, quæ ſuper reſtitutione bonorum minus recte partorum Confesſionarii crepant, non deeſt Electoribus, quod cæteris Ordinibus reponant. Nam credo non paucis ad tenues ſat caſas foret redeundum, ſi de quibuslibet accesſionibus tam ſuperſtitioſa ratio eſſet reddenda. Ergo æquisſimum fuerit, ut quilibet, quæ diu poſſedit, deinceps quoque retineat. Quarto loco monet *Hippolithus*, confidentiam mutuam inter Ordines reſtituendam, diffidentiam eradicandam. Id quod futurum, ſi gravamina utrinque amica compoſitione e medio removeantur, quorum pleraque e disſidio religionis ortum habent. Atqui iſta jam primo remedio fuerant

rant comprehenſa. De conſtituendo Regimento; Comitiis ob gravia negotia convocandis; de tollendo Conſilio Aulico; de parando item exercitu perpetuò, & conſtituendo ærario militari, cui alendo adhibendæ ſint *Annatæ*, quid judicandum ſit, quæ mox ſubjiciemus, indicabunt

§. 4. Enimvero genuinas Reipublicæ Germanicæ rationes inveſtigare, in proclivi fuerit illis, qui ejusdem compagem penitius inſpexerint. Scilicet fundamenti loco ſubſternendum, præſentem Germaniæ ſtatum ita legibus publicis, populique adſuetudine firmatum, ut ſine convulſione maxima, ac forte everſione Imperii mutari nequeat. Unde & Cæſari omittendos conatus, queis illà reſp. ad juſti formam regni redigatur; nec Ordinibus ægre ferendum vinculum, quo nunc tenentur, nec plenam & independentem libertatem affectandam, ſervitium ſaltem majori eorundem parti allaturam. Nam abrupto præſenti vinculo imbecilliores Ordinum aut validioribus Ordinibus aut exteris ſine dubio prædæ ceſſuri fuerint. Et in hoc conſiſtit illa harmo-

monia inter caput & membra, quæ vulgari Germanorum dictione obſervanda inculcatur. Uti porro ejuſmodi Reſpublicas, quibus irregulare quid ineſt, ante omnia non tam alienis adquirendis, quam tuendis propriis oportet invigilare: ita circa internam concordiam inter tam multos, civium vulgarium ſortem longe ſupergreſſos, retinendam maximus labor. Ad hanc ſumme neceſſarium eſt, ut cuique ſua jura maneant, ac nulli concedatur, ut imbecilliorem poſſit opprimere; utque adeo inter diſpares licet opes par ſit omnium libertas, atque ſecuritas. Exoletæ prætenſiones æterno ſilentio damnentur, & uti quisque poſſidet, ita deinceps retineat. Recentes lites interventu potius communium amicorum, quam actione inſtituta componantur. Ne, qui caput Imperii cluet, libertatem Ordinum moliri queat, cavendum eſt, ne communis miles, & loca Ordinum munita ab ipſius arbitrio dependeant. Neceſſarium quoque videtur in republica, ubi ſumma rerum penes unum non eſt, exiſtere perpetuum aliquod con-

conſilium ex iis compoſitum, qui in partem imperii vocantur; ad quod tum præcipua domi negotia, tum quæ cum exteris intercedunt, referantur, ubi, communicatione prius cum ſingulis facta, commune decretum condatur. Ac in ejuſmodi concilii vicem jam fere abierunt Comitia, quæ anno 1663. cœpta per tot luſtra continuantur: quæ ut perpetui conventus indolem ſortiantur, Germaniæ quam maxime intereſſe videtur, continendo communi Imperii vinculo, & ad commodam publicorum negotiorum communicationem. Inprimis cavendum, ne pauci quidam vel inter ſe, vel cum extraneis fœdera ineant, contra quodcunque Imperii membrum valitura. Quod ſi illa adverſus alios tendant, proſpiciendum, ne iſta occaſione Germania bello involvatur. Tum orto cum exteris bello haut concedendum, ut unus & alter peculiariter ſibi conſulere, & neutras ſequi partes poſſit; ſed quodlibet Imperii membrum, ubi ab altero impetatur, omnium viribus protegendum, etiam illorum, qui remotiore ſitu longe a periculo abeſſe ſibi videntur. Providendnm quoque, ne exteri Germaniæ

ſeſe

ſeſe negotiis immiſceant, ac ne ullam amplius iſti particulam decerpant. Quin & obſtandum, ne unam atque alteram vicinarum regionum potentior, & dilatandorum finium avidus hoſtis abſorbeat, unde Germaniæ latus invaſioni nudetur. Si tale quid tentari adparuerit, mature defenſio adornanda, & eorum ſocietas quærenda, quorum itidem intereſt, ne unius gliſcens nimium potentia cæteris prægravis fiat. Ac prout vicinorum res militaris ſeſe habet, ita & mature idonea, quæ opponi queant, arma paranda, ne poſt irruptionem jam factam delectus ſint inſtituendi, ſerum vaſtatis jam late finibus remedium. Denique ne qui opinionibus circa ſacra diſſident, per importunum in religionem ſtudium concordiam Germaniæ turbent, accurate ſervanda ſunt, quæ ſuper iſto negotio leges publicæ conſtituunt; ac inprimis qui Romanos ritus ſequuntur, Proteſtantes pari ſecum jure frui ægre ne ferant, ac profanum juxta noxiumque judicent, ad eos ſubvertendos vi aſtuve irrumbere, qui non minore ſtudio ad communem patriam ornandam defendendamque incumbunt; certo perſuaſi, oppreſſis Proteſtantibus, cæteros quoque in ſervitium trahendos.

FINIS.

AUT 1318020

Digitized by Google

Digitized by Google